

İSTANBUL SÖZLEŞMESİ

Prof. Dr. Kadriye BAKIRCI*

I. GİRİŞ

11 Mayıs 2011 tarihinde İstanbul'da imzaya açılan Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi (kısa adıyla İstanbul Sözleşmesi), 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Özel olarak kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet ve ev içi şiddeti hedef alan ilk Avrupa sözleşmesi olma niteliğini taşıyan Sözleşme, bugüne kadar Türkiye dahil Avrupa Konseyi üyesi 20 ülke tarafından onaylanmıştır.

Türkiye, Sözleşme'yi imzaya açıldığı 11 Mayıs 2011 tarihinde imzalamış, 14 Mart 2012 tarihinde ise onaylamıştır.

II. SÖZLEŞME'NİN AMACI

Sözleşme'nin Önsöz'ünde, Sözleşme'nin hedefinin kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddetten arınmış bir Avrupa yaratmak olduğu belirtilmektedir. Bu, kadınlarla erkekler arasında hukuki ve fiili eşitliğin^[1] gerçekleştirilmesi ve kadına yönelik şiddetin ortadan kaldırılmasıyla mümkün olacaktır.

* Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi.

[1] Hukuki ve fiili eşitlik konusunda geniş bilgi için bkz. Bakırcı, K. (2012), Uluslararası Hukuk, AB ve ABD Hukuku İle Karşılaştırmalı Çalışma Yaşamında Kadın Erkek Eşitliği Arayışı, Cinsiyet Ayrımcılığı Yasağı ve Türkiye, 2. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Madde 1/1 uyarınca, Sözleşme'nin amacı, kadınları her türlü şiddete karşı korumak ve kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddeti önlemek, kovuşturmak ve ortadan kaldırmak; kadına yönelik her türlü ayrımcılığın^[2] ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve kadınları güçlendirme yolu da dahil olmak üzere kadınlarla erkekler arasında maddi (fiili) eşitliği sağlamak; ev içi şiddetin tüm mağdurlarının^[3] ve kadına yönelik şiddet mağdurlarının korunması ve bunlara yardım edilmesi için kapsamlı çerçeve, politika ve önlemler geliştirmek; kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddet ortadan kaldırma amacıyla uluslararası işbirliğini yaygınlaştırmak; kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddetin ortadan kaldırılması için bütüncül bir yaklaşımın benimsenmesi maksadıyla kuruluşların ve kolluk kuvvetleri birimlerinin birbiriyle etkili bir biçimde işbirliği yapmalarına destek ve yardım sağlamaktır.

III. SÖZLEŞME'NİN ÖZELLİKLERİ VE ÖNEMİ

İstanbul Sözleşmesi'nin en önemli özelliği, biyolojik veya hukuki, ailevi bağ olup olmadığına bakılmaksızın ev içi şiddetin (örneğin eski veya mevcut eşler, evlilik dışı partnerler, birlikte ikamet edilen aile fertleri, akrabalar veya birlikte ikamet edilen başkaları tarafından yöneltilen şiddetin) ve kadınlara yönelik her türlü şiddetin önlenmesi ve bunlarla mücadeleyle ilişkin standartlar öngören ve Avrupa ülkelerini hukuki olarak bağlayan ilk belge olmasıdır.

Kadınlar ve erkekler arasında hukuki ve fiili eşitliğin gerçekleştirilmesinin kadına yönelik şiddet önlemede anahtar bir unsur olduğunu benimseyen Sözleşme, kadınlara yönelik ayrımcılığı da yasaklamaktadır (m. 4).

İstanbul Sözleşmesi, daha önce kabul edilmiş kadınlara yönelik ayrımcılık ve şiddetle ilgili uluslararası standartları^[4], Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve BM

[2] Ayrımcılık yasağı konusunda geniş bilgi için bkz. Bakırcı (2012).

[3] "Mağdur" kavramı eleştiriye açık bir kavram olmasına rağmen, Sözleşme'de "mağdur (victim)" kavramı kullanılmış olduğundan, pratik nedenlerle bu çalışmada da "mağdur" kavramı kullanılmıştır.

[4] Temel olarak Avrupa Konseyi İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesi ve ek Protokolleri, Avrupa Konseyi Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı, Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Avrupa Konseyi Sözleşmesi, Cinsel Taciz ve Cinsel İstismara Karşı Çocukların Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi, Avrupa Konseyi Kadınların Şiddetten Korunmasına İlişkin R(2002)5 sayılı Tavsiye Kararı, Avrupa Konseyi Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Standartları ve Mekanizmalarına İlişkin R(2007)17 sayılı Tavsiye Kararı, Avrupa Konseyi Kadın ve Erkeklerin Çatışmaların Önlenmesinde, Çözümünde ve Barışın İnşasındaki Rolüne İlişkin R(2010)10 sayılı Tavsiye Kararı ve ilgili diğer tavsiye kararları; BM Sivil ve Sosyal Haklar Sözleşmesi, BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, BM Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi ve İhtiyari Protokolü, BM Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması

Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi'nin içtihatlarını^[5] ve öğretilerdeki görüşler yanında en iyi ülke uygulamalarını da kodifiye etmiştir.

Sözleşme, hem özel alandaki hem kamusal alandaki şiddeti yasaklamaktadır. Madde 3/a uyarınca, “kadına yönelik şiddetten”, ister kamusal ister özel yaşamda meydana gelsin, toplumsal cinsiyete dayalı tüm şiddet eylemleri anlaşılacaktır. Madde 4/1 uyarınca, Taraf devletler, gerek kamusal gerekse özel alanda tüm bireylerin özellikle de kadınların şiddete maruz kalmaksızın yaşama hakkını sağlamak ve korumak için gerekli olan hukuki ve diğer önlemleri alacaklardır. Dolayısıyla Sözleşme, yalnızca ev içindeki (genellikle eş veya partnerler veya ebeveyn ve çocuklar gibi farklı kuşaklar arasında meydana gelen) kadınlara yönelik şiddeti değil, aynı zamanda kamusal alandaki (örneğin aynı evi paylaşmasa bile eski eşin veya partnerin kamusal alanda yönelttiği) şiddeti, işyerleri, okullar, karakollar, hapishaneler vb. kurumlardaki kadınlara yönelik şiddeti de yasaklamaktadır.

Sözleşme, yalnızca barış dönemlerindeki değil, silahlı çatışma dönemlerindeki ve silahlı çatışma sonrasında devam eden şiddeti de yasaklamaktadır (m. 2/2).

Sözleşme, “toplumsal cinsiyete dayalı” ayrımcılık ve şiddeti temel almıştır ve toplumsal cinsiyeti^[6] tanımlayan ilk uluslararası belgedir^[7].

Sözleşme’de, ekonomik zarar veya ekonomik ızdırıp da kadına yönelik şiddet biçimlerinden biri (ekonomik şiddet) olarak tanımlanmıştır (m. 3/a; 3/b).

Sözleşme, Taraf devletlerden, belli koşullar nedeniyle şiddete açık hale gelmiş olan güç durumdaki kadınların özel ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulmasını talep etmektedir (m. 12/3; 18/3).

Komitesi'nin (CEDAW) 19 No'lu Genel Tavsiye Kararı, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi ve İhtiyari Protokolleri, BM Engelli Hakları Sözleşmesi, Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Anlaşması; Özellikle Sivil Kişilerin Savaş Zamanında Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesi (IV) ve Sözleşme'nin ilgili I ve II No'lu Ek Protokolleri ve diğer uluslararası insan hakları belgeleri ve temel insan hakları ilkeleri göz önünde bulundurulmuştur.

[5] Örneğin bkz. European Court of Human Rights (ECHR), Case of Opuz v. Turkey, 9 June 2009; ayrıca bkz. ECHR, Case of Bevacqua v. Bulgaria, 17 June 2008; ECHR, Case of Kontrova v. Slovakia, 31 May 2007; ECHR, Case of Tomasic v. Croatia, 19 October 2006; ECHR, Case of M.C. v. Bulgaria, 4 December 2003.

[6] Toplumsal cinsiyet kavramı konusunda geniş bilgi için bkz. Bakırcı (2012).

[7] Bkz. aşağıda VI.1. Toplumsal Cinsiyete Duyarlılık.

Sözleşme, yalnızca Sözleşme'ye taraf devletlerin vatandaşı olan kadınlar için değil, sığınmacı ve hukuki durumu ne olursa olsun göçmen kadınlar için de koruma sağlamaktadır (m. 59, 60, 61).

Sözleşme, şiddet mağdurlarına eşit koruma sağlanmasını öngörmekte ve mağdurlar arasında her türlü ayrımcılığı yasaklamaktadır (m. 4/3).

Sözleşme, erkeklere ve çocuklara yönelik ev içi şiddetten de söz etmekte (Önsöz par. 15, 16) ve şiddet mağduru kız ve oğlan çocuklara ilişkin özel düzenlemelere yer vermektedir.

Sözleşme, Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddetle mücadelede uluslararası işbirliğini öngörmektedir. Uluslararası işbirliği yalnızca kriminal ve medeni konulardaki işbirliğiyle sınırlı olmayıp, Sözleşme kapsamındaki suçların işlenmesinin önlenmesi için bilgi paylaşımı ve yakın tehlikeden korunmayı da içermektedir (m. 1/1, 44, 62, 63, 64, 65).

Taraf devletlerin Sözleşme'nin hükümlerini etkili bir biçimde uygulamalarını sağlamak amacıyla Sözleşme'de spesifik bir izleme mekanizması oluşturulmuştur, ancak bireysel şikayet hakkı tanınmamıştır (m. 1/2, 66, 67, 68). Öte yandan Sözleşme, mağdurların başvurulabilir bölgesel ve uluslararası bireysel/toplu şikayet mekanizmalarına ilişkin bilgiye ve bu mekanizmalara erişim imkanına sahip olmalarını sağlama ve şikayette bulunan mağdurlara duyarlı ve bilgiye dayalı desteğin sağlanması yükümlülüğünü getirmektedir (m. 21).

Anayasa m. 90/5 uyarınca, İstanbul Sözleşmesi kanun hükmündedir. Bunun hakkında, Anayasa'ya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi'ne başvurulamaz. İstanbul Sözleşmesi ile kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyumsuzluklarda, İstanbul Sözleşmesi hükümleri esas alınır. Anayasa'nın 11. maddesi uyarınca, İstanbul Sözleşmesi hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır^[8].

[8] Ayrıca bkz. Bakırcı (2012); Bakırcı, K. (2000), İş Hukuku Açısından İşyerinde Cinsel Taciz, Yasa Yayınları, İstanbul.

IV. ÇEVİRİDEKİ YANLIŞLIK VE EKSİKLİKLER

Sözleşme'nin Türkçe metni ile İngilizce metni karşılaştırıldığında, Türkçe çeviride yanlışlıklar olduğu görülmektedir. Bu durum, büyük ölçüde politik tercihlerden kaynaklanmaktadır^[9].

Sözleşme'nin orijinal başlığı “Kadınlara Yönelik Şiddet ve **Ev İçi** Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi”^[10] olmasına rağmen, Türkçe'ye “Kadınlara Yönelik Şiddet ve **Aile İçi** Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi” olarak çevrilmiştir.

Sözleşme'nin metnindeki “**ev içi şiddet (domestic violence)**” ibaresi, Türkçe'ye “**aile içi şiddet**” olarak çevrilmiş, ev içinde (**domestic unit**) ibaresi ise “**aile birliğinde**” olarak çevrilmiştir.

Öte yandan, “eşler veya **partnerler**” arasındaki “şiddet” ibaresi, “eşler veya **ebeveynler arasındaki**” şiddet olarak çevrilmiştir (m.3/b).

Madde 3/b uyarınca “**aile içi şiddet**”, aile içerisinde, **aile birliğinde** veya daha önceki veya şu anki eşler veya **ebeveynler** arasında meydana gelen, failin aynı evi şu an veya daha önce şiddet mağduruyla paylaşmış paylaşılmadığına bakılmaksızın fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddetin bütün türleri anlamına gelir (m. 3/b)^[11].

Böylece Sözleşme, evli veya evlilik dışı tüm çiftler arasındaki şiddeti yasaklamasına rağmen, Türkçe çeviride evli çiftler arasındaki şiddet yasaklanmak istenmiştir. Öte yandan 36, 46 ve 59. maddelerin çevirisinde orijinal metne sadık kalınmıştır. “**Tecavüz** dahil cinsel şiddet” başlıklı 36. maddenin 3. bendi, “Taraflar devletler, 1. bentte yer alan hükümlerin iç hukuk tarafından tanındığı şekliyle eski veya şu anki eşe veya **partnerlere** karşı işlenen eylemler için geçerli olmasını sağlamak üzere gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır” şeklinde çevrilmiştir. 46. maddenin a bendi, “iç hukukun kabul ettiği eski veya mevcut bir eşe veya **partnere** karşı, aile fertlerinden biri tarafından, mağdurla birlikte ikamet eden biri tarafından” yöneltilen şiddet biçiminde çevrilmiştir. 59. maddede ise, orijinal metne sadık kalınarak “eş veya **partner**”, “evlilik veya **ilişki**” ibareleri kullanılmaktadır (m. 59/1, 59/2). Bu maddede Taraf devletlere,

[9] Ayrıca bkz. Bakırcı (2012).

[10] Maddenin İngilizce başlığı şöyledir: “Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence”.

[11] Maddenin İngilizce metni şöyledir: “domestic violence’ shall mean all acts of physical, sexual, psychological or economic violence that occur within the family or domestic unit or between former or current spouses or partners, whether or not the perpetrator shares or has shared the same residence with the victim”.

şiddet mağduru göçmen kadınlara, eş veya **evlilik dışı partnerlerinden** bağımsız ikametgah izni sağlama yükümlülüğü getirilmiştir.

Sözleşme’de çevirenlerin konuya hakim olmamalarından kaynaklı pek çok çeviri hatası ve eksiklik de mevcuttur. Örneğin 36. maddede, Türk Ceza Kanunu’nda “**cinsel saldırı**” (m. 102) olarak düzenlenmiş olan suç, “**tecavüz**” olarak çevrilmiştir. 12. maddenin 1. bendinde yer alan “Taraf devletler kadınların **daha aşağı düzeyde olduğu** düşüncesine veya kadınların ve erkeklerin toplumsal olarak klişeleşmiş rollerine dayalı önyargıların, törelerin, geleneklerin ve diğer uygulamaların kökünün kazınması amacıyla kadınların ve erkeklerin sosyal ve kültürel **davranış kalıplarının** değiştirilmesine yardımcı olacak önlemleri alacaklardır” biçimindeki düzenleme, “Taraf devletler **kadının aşağılığı** iddiasına veya kadın erkek için kalıp rollere dayanan önyargıları, örf ve adetleri, gelenekleri ve diğer uygulamaları ortadan kaldırmak amacıyla kadın ve erkeklerle ilişkin toplumsal ve kültürel **davranış modellerinde** değişim sağlamak için gerekli önlemleri alır” biçiminde çevrilmiştir^[12].

Uluslararası belgelerin politik tercihler nedeniyle ve bazen de konuya hakim olmayanlarca yanlış veya eksik olarak çevrilmesi, Türkiye’de kronik bir hal almıştır^[13]. Bu duruma artık son verilmesi gerekmektedir.

Çünkü birincisi, Türkiye’nin de tarafı olduğu 1969 tarihli Antlaşmalar Hukuku Hakkında Viyana Sözleşmesi m. 33 uyarınca, uluslararası sözleşmelerin orijinal metinleri bağlayıcıdır. Türkiye, İstanbul Sözleşmesi’ne herhangi bir çekince^[14] de koymadığından, Türkiye açısından bağlayıcı olan, hatalı ve eksik Türkçe çeviriler değil, orijinal metinlerdir^[15].

İkincisi, Türkiye’nin hukuki korumayı evlilik yapmış olan çiftlerle sınırlama yönündeki söz konusu politik tercihi, Anayasa’yı (m. 10/1), İstanbul Sözleşmesi’ni (m. 4/3) ve Türkiye’nin tarafı olduğu BM Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi’ni (m. 1) ihlal etmektedir. Her ne kadar aile hukukumuzda evliliğe dayalı birlikteliklere ilişkin bir koruma öngörülmekteyse de, evlilik dışı birlikte yaşayanların ya da tek ebeveynlerin de aile hukukuyla ilgili düzenlemelerin kapsamında olduğunun kabul edilmesi gerekir. Çünkü Anayasa m. 10, “benzeri sebepler” ifadesiyle medeni hale dayalı

[12] Benzer çeviri hatası ve eleştirisi için bkz. Bakırcı (2012); Bakırcı (2000).

[13] Diğer örnekler için bkz. Bakırcı (2012); Bakırcı (2000).

[14] Sözleşme’nin hangi maddelerine çekince konulabileceği, Sözleşme’nin 78. maddesinde düzenlenmiştir. Sözleşme’nin 79. maddesinde ise, çekincelerin geçerlilik süresi ve gözden geçirilmesi hususları düzenlenmiştir.

[15] Bkz. Bakırcı (2012).

ayrımcılığı yasaklamış olduğu gibi^[16], İstanbul Sözleşmesi de farklı kadın grupları arasında ayırım yapılmasını yasaklamaktadır. Madde 4/3 uyarınca, Taraf devletler bu Sözleşme’de öngörülen korumayı hiçbir ayırma (cinsiyet, toplumsal cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi görüş veya farklı görüşe sahip olma, ulusal veya sosyal köken, herhangi bir etnik azınlık, mülkiyet, doğum, cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği, yaş, sağlık durumu, medeni durum, göçmen ya da mültecilik durumu, yaş veya engel veya diğer bir duruma dayalı ayırma) yer vermeksizin bütün gruplara sağlamakla yükümlüdür. Öte yandan, ayrımcılık yasağı ile ilgili temel ilkeleri İstanbul Sözleşmesi’ne dahil edilmiş olan BM Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi de, medeni duruma dayalı ayrımcılığı yasaklamaktadır (m. 1)^[17].

Dolayısıyla, bu Sözleşme’nin de, hatalı çeviriler içeren diğer uluslararası belgeler gibi gözden geçirilerek yeniden yayımlanmaya ihtiyacı vardır. Bu ihtiyaç, kamuoyu ve hukukçuların doğru bilgilenmesi açısından gereklidir^[18].

Bu çalışmada, Sözleşme’nin İngilizce metni esas alınacaktır.

V. SÖZLEŞME’NİN KAPSAMI

1. Kapsamdaki Kişiler

İstanbul Sözleşmesi, “kadına yönelik şiddet” ve “ev içi şiddet” mağdurlarını kapsamaktadır (m. 3/e).

“Mağdur”, 3. maddenin a ve b bentlerinde tanımı yapılan, “kadına yönelik şiddet” ve “ev içi şiddete” maruz kalan herhangi bir kimse anlamına gelir (m. 3/e).

Kız çocukları dahil, yalnızca kadınlar, kadınlara yönelik şiddet mağduru olabilmesine rağmen, erkekler ve oğlan çocukları da ev içi şiddet mağduru olabilirler.

Dolayısıyla Sözleşme, ev içi şiddet mağduru olan yaşı ne olursa olsun (çocuk, genç, yetişkin, yaşlı) kadın ve erkek herkesi, ev dışında ise şiddet mağduru olan kadınları kapsamaktadır.

[16] Anayasa m. 10 uyarınca “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir”.

[17] Bkz. Bakırcı, K. (2014), “Hangi Çalışma Hukuku: Aile Dostu mu Kadın Dostu mu?”, Başka Bir Aile Anlayışı Mümkün Mü?, Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği, İstanbul, s.61; Bakırcı (2012).

[18] Bkz. Bakırcı (2012).

1.1. Kadınlar

1.1.1. Genel Olarak

Sözleşme, ev içi şiddet de dahil olmak üzere, kadınları orantısız bir biçimde etkileyen, kadınlara yönelik her türlü şiddete uygulanır (m. 2/1). Taraf devletler, Sözleşme'nin hükümlerinin uygulanmasında toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin kadın mağdurlarına özel dikkat göstereceklerdir (m. 2/2 c.2).

Kadın kelimesi, 18 yaşından küçük kızları da kapsamaktadır (m. 3/f).

1.1.2. Şiddete Açık Güç Durumdaki Kadın Grupları

Sözleşme, belli koşullar nedeniyle şiddete açık hale gelmiş (“savunmasız” ve “kırılğan” olarak çevirisi yapılmış olan) güç durumdaki, örneğin gebe kadınlar, küçük çocuğu olan kadınlar, engelli kadınlar, kırsal kesimde ve ücra yerlerde yaşayan kadınlar, azınlık gruplara mensup kadınlar, evsiz kadınlar, kız çocukları, yaşlı kadınlar, eşcinsel kadınlar, sığınmacı, hukuki durumu ne olursa olsun göçmen kadınlar, seks sektöründe çalışan kadınlar, madde bağımlısı kadınlar, HIV/AIDS taşıyan kadınlar gibi kadın gruplarının özel gereksinimlerinin, Taraf devletlerce göz önünde bulundurulmasını öngörmektedir (m. 12/3, 18/3(5)).

Madde 12/3 uyarınca, şiddeti önlemeye ilişkin (Sözleşme'nin üçüncü bölümünde öngörülen)^[19] herhangi bir önlem; özel durumları nedeniyle şiddete açık hale gelmiş^[20] güç durumdaki bireylerin ihtiyaçlarını göz önüne almalı, bu ihtiyaçlara cevap vermeli ve tüm mağdurların insan haklarını merkezine yerleştirmelidir. Madde 18/3 (5) uyarınca, Taraf devletler, mağduru koruma ve desteğe ilişkin alınan (Sözleşme'nin dördüncü bölümünde öngörülen)^[21] önlemlerin, şiddete açık hale gelmiş olan güç durumdaki bireylerin ihtiyaçlarını hedeflemesini temin edecektir.

Madde 46/a uyarınca, Sözleşme'de belirlenen suçların, belirli şartlar nedeniyle şiddete açık hale gelmiş^[22] güç durumdaki bir bireye karşı işlenmesi, faile verilecek cezalarda ağırlaştırıcı sebep olarak göz önünde bulundurulmalıdır.

[19] Bkz. aşağıda VII.1. Önlemeye İlişkin Yükümlülükler.

[20] Sözleşme'nin İngilizce metninde “vulnerable”, Türkçe çevirisinde “savunmasız” sözcüğü kullanılmıştır.

[21] Bkz. aşağıda VII.2. Koruma ve Desteğe İlişkin Yükümlülükler.

[22] Sözleşme'nin İngilizce metninde “vulnerable”, Türkçe çevirisinde “savunmasız” sözcüğü kullanılmıştır.

1.1.3. Sığınmacı ve Göçmen Kadınlar

Sözleşme, Taraf devlet vatandaşı olmayan kadınlara da koruma sağlamakta ve sığınmacı ve hukuki durumu ne olursa olsun göçmen kadınlara ilişkin özel düzenlemelere yer vermektedir (m. 59, 60, 61). Bu maddeler, toplumsal cinsiyete duyarlı bir yaklaşım sağlanmasına ilişkin yükümlülükler içermektedir.

Bu gruptaki kadınlar, hukuki durumlarındaki, kendi ülkelerinden ayrılma gerekçelerindeki ve yaşam koşullarındaki farklılıklara karşın toplumsal cinsiyete dayalı şiddet fiillerine maruz kalmaya daha açıktırlar, ayrıca şiddetin aşılmasında da güçlükler ve engellerle karşılaşmaktadırlar.

1.1.3.1. İkamet Statüsü

İstanbul Sözleşmesi'nin önemli bir düzenlemesi, ikametgah durumu iç hukuk tarafından eş veya partnerin ikametgah durumuna bağlı olan şiddet mağduru kadınlara, eş veya evlilik dışı partnerlerinden bağımsız ikametgah izni sağlama yükümlülüğü getirmiş olmasıdır. Taraf devletler, evlilik birliğinin sonlanması durumunda, ikametgah durumu iç hukuk tarafından eş veya partnerin ikametgah durumuna bağlı olan mağdurlara, özellikle zor durumlarda ve başvuru üzerine, evliliğin veya ilişkinin süresine bakılmaksızın, bağımsız ikamet izni verilmesini sağlamak üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır. Bağımsız ikamet izni verilmesi ve süresine ilişkin koşullar, iç hukuk tarafından düzenlenecektir (m. 59/1).

Taraf devletler, şiddet mağdurlarının eşe veya partnere bağlı olan ikamet durumuna ilişkin başlatılan sınır dışı işlemlerinin askıya alınmasını sağlayabilmelerini temin etmek üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır. Taraf devletler, yetkili makamın, kişisel durumlarından dolayı mağdurun kalması gerektiği görüşünde olması; soruşturma veya cezai takibatlarda muadil yetkililerle işbirliğinin kurulması amacıyla yetkili makamın mağdurun kalmasını gerekli görmesi durumlarında, mağdurlara yenilenebilir ikamet izni vereceklerdir (m. 59/2).

Taraf devletler, evlilik amacıyla taraf ülkeye getirilen ve ikamet ettikleri yerdeki ikamet durumunu kaybeden, zorla evlilik mağdurlarının haklarını tekrar geri almasını sağlamak üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır (m. 59/3).

1.1.3.2. Cinsiyet Temelli İltica Talepleri

Sözleşme'nin 60. maddesi, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin sığınma nedeni olarak kabul edilmesini öngörmekte, toplumsal cinsiyet temelli iltica-başvurularını düzenlemektedir.

İltica mevzuatı, uzun süredir, neden ve nasıl baskılara maruz kaldıkları açısından kadınlarla erkekler arasındaki farklılıkları gözetmede yetersiz kalmaktadır. Sığınmacılık statüsünün ve uluslararası korumanın belirlenmesindeki toplumsal cinsiyet nötrlüğü, toplumsal cinsiyet temelli şiddetten kaçan kadınların taleplerinin görmezden gelinmesiyle sonuçlanmıştır. Bununla birlikte geçtiğimiz on yıl içinde uluslararası insan hakları hukukunda ve standartlarında, ayrıca konuyla ilgili içtihatla sağlanan ilerlemeler sonucunda, giderek daha fazla sayıda Avrupa Konseyi üyesi ülke, kadınlara yönelik şiddetin kimi biçimlerini 1951 tarihli BM Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme'nin 1/ A (2) maddesi^[23] anlamında toplumsal cinsiyet bağlantılı “baskı” olarak tanımlamaya yönelmiştir^[24].

Toplumsal cinsiyet temelli şiddetin, Madde 1/A(2) anlamında baskı olarak tanınması, bir kadının, kadın olarak kimliği ve statüsü yüzünden baskıya maruz kalabileceğinin kabulü anlamına gelir^[25].

İstanbul Sözleşmesi uyarınca, Taraf devletler, Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme'nin 1/A(2) maddesinin anlamı çerçevesinde, kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin (örneğin savaş aracı olarak kullanılan cinsel saldırının, kadın sünnetinin, ev içi şiddetin, dinsel kurallara, kabul edilebilir davranışlarla ilgili adetlere uymamama nedeniyle maruz kalınan baskının) zulüm çeşidi ve tamamlayıcı/yardımcı korumayı gerektiren ciddi bir zarar olarak tanınması için gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır

[23] Cenevre'de 28 Temmuz 1951 tarihinde imzalanmış olan bu Sözleşme, Türkiye tarafından 1961 yılında onaylanmıştır (RG., T.5.9.1961, S.10898).

[24] Bu madde uyarınca, “İşbu Sözleşme'nin amaçları bakımından “mülteci” kavramı: ... 1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır”

[25] Bkz. Council of Europe (7 April 2011), Explanatory Report: Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, CM(2011)49 final, <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/210.htm>; ayrıca bkz ve karşı İnsan Hakları Ortak Platformu (çev. Metin Çulhaoğlu), Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi, ihop@ihop.org.tr.

(m. 60/1). Taraf devletler, Sözleşme'deki gerekçelerden her birinin toplumsal cinsiyete duyarlı biçimde yorumlanmasını sağlayacak ve bu gerekçelerden bir veya birden fazlası nedeniyle korkulduğunda, başvuranlara yürürlükteki ilgili mevzuata göre mülteci statüsü vereceklerdir (m. 60/2). Taraf devletler, sığınmacılar için, toplumsal cinsiyete duyarlı kabul usullerinin ve destek hizmetlerinin yanı sıra, toplumsal cinsiyet yönergelerini ve mülteci statüsünün belirlenmesi ve uluslararası koruma başvurusunu da kapsayan toplumsal cinsiyete duyarlı sığınma usullerini geliştirmeye yönelik gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır (m. 60/3).

1.1.3.3. Geri Göndermeme

Geri göndermeme (non-refoulement) ilkesi, sığınmacılar ve mülteciler açısından özel önem taşır.

BM Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme'nin 33. maddesi uyarınca geri göndermeme, mültecilik ve uluslararası mülteci koruma sisteminin temel direğini oluşturur ve bu ilke uluslararası adet hukukunun bir parçası haline gelmiştir. Başka bir deyişle bu ilke, Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme ile bağlı olsunlar olmasınlar tüm devletler için geçerlidir. 33. maddede, "1. Hiçbir Taraf Devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade ("refouler") etmeyecektir. 2. Bununla beraber, bulunduğu ülkenin güvenliği için tehlikeli sayılması yolunda ciddi sebepler bulunan veya özellikle ciddi bir adi suçtan dolayı kesinleşmiş bir hükümlü mahkum olduğu için söz konusu ülkenin halkı açısından bir tehlike oluşturmaya devam eden bir mülteci, işbu hükümden yararlanmayı talep edemez". denilmektedir.

Dolayısıyla bu ilkeye göre, Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme'de belirtilen belirli istisnalara ve sınırlamalara tabi olmak üzere, devletler mülteci konumundaki herhangi bir kişiyi yaşamının veya özgürlüklerinin tehlikede olduğu herhangi bir ülkeye geri göndermeyecek veya iade etmeyecektir. İnsanların bu tür davranışlara maruz kalabilecekleri yerlere gönderilmeleri veya iade edilmeleri, uluslararası topluluğun tüm insanların insan haklarından yararlanabilmelerini sağlama taahhüdüne aykırıdır. Geri göndermeme ilkesi aynı zamanda, iltica talebinde bulunmak üzere ülke sınırlarına kadar gelen veya sınırdan girmesi engellenen kişilerin ülkeye sokulmamasını da yasaklar^[26].

[26] Bkz. dn. 25.

İstanbul Sözleşmesi'nin 61. maddesi, statüleri ve ikamet durumları ne olursa olsun, şiddet mağduru kadınların "geri gönderilmemesi ilkesini" düzenlemektedir. Geri gönderme işlemine karşı korunma, Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme hükümleri çerçevesinde, herhangi bir mülteci için geçerlilik taşır. İstanbul Sözleşmesi ile aynı koruma, statüleri henüz resmi olarak belirlenmemiş, geldikleri veya ikamet ettikleri ülkeye gönderilmeleri durumunda kovuşturmayaya maruz kalabilecek, sığınma talebinde bulunan kişiler için de sağlanmaktadır.

Madde 61/1 uyarınca, Taraf devletler uluslararası hukuk çerçevesinde mevcut yükümlülüklerine uygun olarak geri göndermeme ilkesini gözetmek amacıyla, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır. Bu bent, uluslararası hukuk çerçevesinde, devletlere, geri göndermeme ilkesini, geri döndükleri takdirde kovuşturmayaya maruz kalabilecek toplumsal cinsiyet temelli şiddet mağdurlarına uygulama yükümlülüğü getirmektedir.

Madde 61/2 uyarınca, Taraf devletler, statüleri veya ikametleri gözetilmeksizin, korunmaya muhtaç şiddet mağduru kadınların yaşam riski bulunan veya işkence, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezaya maruz kalabileceği hiçbir ülkeye hiçbir koşulda geri gönderilmemesini sağlamak üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır.

Böylece geri gönderilmeye karşı sağlanan bu koruma, şiddet mağduru, iltica talepleri henüz Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme uyarınca sonuçlandırılmayıp sığınmacı durumunda olan, ülkeden ihraç/çıkarılma durumunda toplumsal cinsiyet temelli şiddete maruz kalabilecek herkes için, menşe ülke veya ikamet statüsüne bakılmaksızın geçerli olacaktır. Bu konumdaki kişilerin iltica talepleri reddedilmiş olsa bile, Taraf devletler, bu kişilerin gerçekten risk altında oldukları, işkenceye, insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleye ve cezaya maruz kalabilecekleri ülkelere gönderilmemelerini sağlamalıdır^[27].

1.2. Çocuklar

Sözleşme, cinsiyeti ne olursa olsun tüm çocukların, ev içi şiddetin mağduru olabildiklerine vurgu yapmaktadır (Önsöz par. 13). Çocukların mağdur olarak nitelendirilmeleri için, şiddetten doğrudan etkilenmeleri gerekmemektedir, ev içerisinde gerçekleşen şiddete tanık olmak da, çocukların mağdur kabul edilmeleri için yeterlidir. Anne babalar veya diğer aile üyelerinin karıştıkları fiziksel, cinsel veya psikolojik şiddete ve istismara tanık olmak, çocuklar üzerinde ciddi

[27] Bkz.dn.25.

etkiler yaratmaktadır. Bu tanıklık, korku yaratmakta, travmaya neden olmakta ve çocuk gelişimini olumsuz etkilemektedir^[28].

Sözleşme, kız çocuklarının (ve yetişkin kadınların) ise, ev içi şiddet dışında, cinsel taciz, cinsel saldırı, zorla evlendirme, sözde “namus” adına işlenen suçlara ve kadın sünneti gibi ciddi şiddet türlerine sıklıkla maruz kalabildiğine, erkeklerden daha fazla oranda toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kalabildiklerine vurgu yapmaktadır (Önsöz par. 13, 15).

Madde 18/3 (5) uyarınca, Taraf devletler, mağduru koruma ve desteğe ilişkin alınan (Sözleşme'nin dördüncü bölümünde öngörülen)^[29] önlemlerin, çocuk mağdurlar dahil olmak üzere şiddete açık güç durumdaki^[30] bireylerin, ihtiyaçlarını hedeflemesini temin edecektir.

Madde 26 uyarınca, Taraf devletler, çocuk mağdurlara koruma ve destek hizmetleri sağlanırken, Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddete tanık olmuş çocukların hakları ile ihtiyaçlarının dikkate alınmasını sağlamak üzere, hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır. Bu madde uyarınca alınan önlemler, Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddete tanıklık etmiş çocukların yaşlarına uygun psikososyal danışmayı içermeli ve çocuğun yüksek yararına, gereken saygıyı/özeni göstermelidir^[31].

Taraf devletler, kadınlara yönelik profesyonel destek hizmetlerini tüm şiddet mağduru kadınlara ve bunların çocuklarına sağlayacaklar veya buna yönelik düzenlemeleri yapacaklardır (m. 22/2). Taraf devletler, kadınlar ve çocuklar başta olmak üzere, mağdurlara güvenli barınma sunmak ve mağdurlara proaktif biçimde ulaşmak için yeterli sayıda, kolay erişilebilir ve uygun sığınma evleri kurmak üzere gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır (m. 23).

Taraf devletler, çocukların velayetinin ve ziyaret haklarının belirlenmesinde, bu Sözleşme kapsamındaki şiddet olaylarının göz önünde bulundurulmasını temin edecek gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır (m. 31/1). Taraf devletler, herhangi bir ziyaret hakkı veya velayet hakkının kullanılmasının mağdurun veya çocukların haklarını veya emniyetini tehlikeye düşürmemesini sağlayacak gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır (m. 31/2)^[32].

[28] Bkz.dn.25.

[29] Bkz. aşağıda VII.2.Koruma ve Desteğe İlişkin Yükümlülükler.

[30] Sözleşme'nin İngilizce metninde “vulnerable”, Türkçe çevirisinde “kırılgan” sözcüğü kullanılmıştır; bkz. aşağıda VII.2.1.Genel ve Özel Destek Hizmetleri.

[31] Bkz. dn.25

[32] Bkz. aşağıda VII.3.1. Hukuk Davaları ve Giderimler

Madde 45/2 uyarınca, çocuğun menfaatleri, ki buna çocuğun güvenliği de dahildir, başka bir şekilde teminat altına alınamıyorsa, velayet hakkı geri alınabilir.

Madde 56/2 uyarınca, Taraf devletler, soruşturma ve adli takibatın her aşamasında ev içi şiddet ve kadına yönelik şiddet mağduru çocuklara, çocuğun yüksek yararı gözetilerek, özel koruma önlemleri temin edecektir.

Zorla evlilik başlıklı 37. madde uyarınca, Taraf devletler, bir çocuğu evlenmeye zorlayan kasıtlı davranışların cezalandırılmasını sağlamak üzere, hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır. Taraf devletler, bir yetişkin veya çocuğu evlenmeye zorlamak amacıyla ikamet yeri dışında diğer bir ülke veya Taraf devletin topraklarına çekmeye ilişkin kasti davranışların cezalandırılmasını sağlamak üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır^[33].

Kadın sünneti başlıklı 38. madde uyarınca, Taraf devletler, bir kız çocuğunun dış labiası, iç labiası veya klitorisinin tamamını veya bir kısmını kesip çıkarmaya, infibülasyon veya işlevini yapamaz hale getirmeye teşvik etme, buna maruz kalmaya zorlama veya ona bu eylemleri yaptırmaya yönelik kasıtlı davranışların cezalandırılmasını sağlamak üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır^[34].

Madde 46/a uyarınca, Sözleşme'de öngörülen suçların bir çocuğa karşı veya çocuğun huzurunda işlenmesi, ağırlaştırıcı sebep olarak göz önünde bulundurulmalıdır.

Sözleşme, çocuk yaşta cinsel saldırı dahil cinsel şiddet (m. 36), zorla evlilik (m. 37), kadın sünneti (m. 38), zorla kürtaj ve zorla kısırlaştırma (m. 39) mağduru olanlar için, önemli bir zaman aşımı kuralı öngörmektedir. Taraf devletler, bu suçlara ilişkin herhangi bir kanuni takibatın başlatılması için zaman aşımının, mağdurun ergin (reşit) olmasından sonra takibatın etkin şekilde başlamasını mümkün kılacak, suçun ağırlığıyla orantılı ve yeterli bir süre devam etmesini teminen, gerekli hukuki veya diğer önlemleri almakla yükümlüdür (m. 58). Taraf devletler, çocuk yaşta sözkonusu şiddet biçimlerine maruz kalan çocuklara, ergin olduktan sonra travmalarını yenmeleri, şikayette bulunmaları ve dava açılabilmesi için yeterli bir süreyi tanımakla yükümlüdür.

Bu hüküm, mağdur ergin oluncaya kadar, kovuşturma işlemlerinin etkili biçimde başlatılmasına olanak sağlamak üzere, hukuki süreçler için gerekli sürenin yeterince uzun tutulmasını öngörmektedir. Dolayısıyla bu yükümlülük,

[33] Bkz. aşağıda 2.1.Şiddet

[34] Bkz. aşağıda 2.1. Şiddet

yalnızca, kendilerine karşı işlenen fiilleri ergin olma yaşına erişmeden önce çeşitli nedenlerle bildiremeyecek olan çocuk mağdurlar için geçerlidir. “Hukuki süreçler için gerekli sürenin yeterince uzun tutulması” ifadesi şu anlama gelir: Birincisi, bu çocuklar yetişkin olduklarında yaşadıkları travmayı atlatabilmek için yeterli zaman geçmiş olmalıdır ve böylece söz konusu kişiler şikayette bulunabilmelidir. İkincisi, kovuşturma mercileri, ilgili ihlaller için kovuşturma başlatabilecek durumda olmalıdırlar. Bununla birlikte metni hazırlayanlar, ceza hukukunda geçerli olan orantılılık ilkesini karşılamak amacıyla bu ilkenin uygulanmasını, 36, 37, 38 ve 39. maddelerle sınırlamışlardır^[35].

1.3. Erkekler

Sözleşme, erkeklerin de ev içi şiddet mağduru olabileceğinden sözetmesine rağmen (Önsöz par. 15), Sözleşme'nin yaşlı veya yetişkin erkekler dahil ev içi şiddet mağduru diğer gruplara uygulanıp uygulanmayacağına karar verme yetkisi, Taraf devletlere bırakılmıştır. Madde 2/2 uyarınca, Taraf devletler bu Sözleşme'yi tüm ev içi şiddet mağdurlarına uygulamak üzere teşvik edilirler.

Ancak Sözleşme, farklı mağdur grupları arasında ayırım yapılmasını yasaklamaktadır (m. 4/3)^[36]. Taraf devletler, Sözleşme'de öngörülen korumayı (cinsiyet ve yaş dahil) hiçbir ayırma yer vermeksizin bütün gruplara sağlamakla yükümlü olduğundan, Taraf devletlerin ev içi şiddet mağduru erkekler de eşit koruma sağlamakla yükümlü olduğu sonucuna varmak gerekir.

1.4. LGBTİ Bireyler

İstanbul Sözleşmesi, LGBTİ bireylerden açıkça söz etmemesine rağmen, Taraf devletlerce Sözleşme'de öngörülen korumanın (toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği dahil), hiçbir ayırma yer vermeksizin bütün gruplara sağlanması gerektiğini öngördüğünden (m. 4/3)^[37], ev içi şiddet mağduru LGBTİ bireylerin de, Sözleşme'nin sağladığı korumanın kapsamında olduğunun kabul edilmesi gerekir.

[35] Bkz. dn.25

[36] Bkz. aşağıda 2.2. Ayrımcılık

[37] Bkz. aşağıda 2.2. Ayrımcılık

2. Kapsamdaki Davranışlar

Sözleşme, ev içi şiddet, ikincil mağduriyete yol açan davranışlar, toplumsal cinsiyet klişeleri ve önyargılar dahil kadına yönelik her türlü şiddeti ve ayrımcılığı yasaklamaktadır.

2.1. Şiddet

2.1.1. Tanımı ve Biçimleri

Madde m. 1/1 uyarınca, Sözleşme'nin amaçlarından biri, kadınları her türlü şiddete karşı korumak, kadına yönelik şiddeti ve ev içi şiddeti önlemek, kovuşturmak ve ortadan kaldırmaktır.

Sözleşme, kadına yönelik şiddetin, kadınlarla erkekler arasında tarihten gelen eşit olmayan güç ilişkilerinin bir tezahürü olduğunu ve eşit olmayan güç ilişkilerinin, erkeklerin kadınlara üstünlüğüne, kadınlara yönelik ayrımcılık yapmalarına ve kadınların tam anlamıyla ilerlemelerinin engellenmesine yol açtığını; kadına yönelik şiddetin yapısal özelliğinin toplumsal cinsiyete dayandığını ve kadınların erkeklere nazaran daha ast bir konuma zorlandıkları en önemli sosyal mekanizmalardan biri olduğunu; kadınların ve kız çocuklarının erkeklerden daha fazla oranda toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kaldıklarını kabul etmektedir.

Madde 4/1 uyarınca, Taraf devletler herkesin, özellikle de kadınların, gerek kamusal gerekse özel alanda şiddete maruz kalmaksızın yaşama hakkını yaygınlaştırmak ve korumak için, gerekli olan hukuki ve diğer önlemleri alacaklardır.

Sözleşme, “kadına yönelik şiddet”, “ev içi şiddet” ve “toplumsal cinsiyete dayalı şiddet”i tanımlamaktadır.

Sözleşme uyarınca,

“**kadına yönelik şiddet**”, kadına yönelik ayrımcılığın bir türü ve bir insan hakkı ihlali olarak anlaşılmaktadır. İster kamusal ister özel yaşamda meydana gelsin, baskı veya rastgele özgürlüğü engelleme de dahil, kadınların fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zararı veya ızdırabı ile sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel olan tüm eylemler toplumsal cinsiyete dayalı şiddet (m. 3/a)^[38];

[38] Karş.Rec(2002)5 sayılı Avrupa Konseyi Tavsiye Kararı; BM Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi'nin 19 No'lu Tavsiye Kararı (1992); BM Kadınlara Yönelik Her Türlü Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesi (m. 1). Bu belgeler hakkında geniş bilgi için bkz. Bakırcı (2012); Bakırcı (2000).

“**ev içi şiddet**”, aile içerisinde, ev içinde veya daha önceki veya şu anki eşler veya partnerler arasında meydana gelen, failin aynı evi şuan veya daha önce şiddet mağduruyla paylaşıp paylaşmadığına bakılmaksızın, fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddetin bütün türleri (m. 3/b);

“**toplumsal cinsiyete dayalı şiddet**”, kadına kadın olmasından dolayı uygulanan ve kadınları orantısız biçimde etkileyen şiddet (m. 3/d);

anlamına gelir.

“Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet”in diğer şiddet biçimlerinden farkı, mağdurun toplumsal cinsiyetinin, m. 3/d’de tarif edilen şiddet fiillerinin başlıca saiki olmasıdır. Başka bir deyişle, toplumsal cinsiyet temelli şiddet, kadına yönelik olup, kadın ile erkek arasında olduğu varsayılan farklılıklar temelindeki eşitsiz güç ilişkilerinin hem nedeni hem de sonucu olarak ortaya çıkan ve kadının gerek özel, gerekse kamusal alanda ast konumuna yol açan herhangi bir zarardır. Bu tür şiddetin toplumsal ve kültürel yapılarda, normlarda ve değerlerde derin kökleri vardır ve sürüp gitmesinin temelinde de inkar ve suskunluk kültürü yatmaktadır^[39].

Sözleşme, fiziksel, psikolojik, cinsel ve ekonomik şiddetin her türünü yasaklamaktadır.

Sözleşme, psikolojik şiddeti (m. 33), taciz amaçlı takibi (m. 34), fiziksel şiddeti (m. 35), cinsel saldırı dahil cinsel şiddeti (m. 36), zorla evlendirmeyi (m. 37), kadın sünnetini (m. 38), zorla kürtaj ve zorla kısırlaştırmayı (m. 39) ve cinsel tacizi (m. 40) tanımlamaktadır.

Psikolojik şiddet başlıklı 33. madde uyarınca, Taraf devletler, tehdit veya zorlama yoluyla kişinin psikolojik bütünlüğüne ciddi biçimde zarar veren kasıtlı eylemlerin, cezai suçlar olarak değerlendirilmesini sağlamak üzere hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır.

Israrlı takip başlıklı 34. madde uyarınca, Taraf devletler, başka bir kişiyi hedef alan ve kişinin kendi güvenliği için korku duymasına neden olacak şekilde tekrar eden, kasıtlı ve tehditkar davranışların cezalandırılmasını sağlamak üzere gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır.

Fiziksel şiddet başlıklı 35. madde uyarınca, Taraf devletler, bir başka bireye yönelik olarak kasıtlı olarak uygulanan fiziksel şiddet eylemlerinin cezalandırılmasını sağlamak üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır.

[39] Bkz. dn.25

Cinsel saldırı dahil cinsel şiddet başlıklı 36. madde, cinsel saldırı dahil cinsel şiddeti suç olarak düzenlemektedir. Bu maddenin 1. bendi, karşı tarafın özgürce verilmiş rızası olmaksızın ve kasıtlı olarak gerçekleştirilen her tür cinsel fiili kapsamaktadır. “Kasıtlı” sözcüğünün yorumu iç hukuka bırakılmıştır; ancak davranışın kasıtlı olması zorunluluğu suçun tüm yönleriyle ilişkilidir^[40].

36. maddenin 1.bendi uyarınca, Taraf devletler, herhangi bir nesneyle veya bedensel organla bir başka kişiyle vajinal, anal veya oral olarak, kişinin rızası olmadan cinsel nitelikte ilişkiye girme (penetrasyon); kişiye karşı rızası olmaksızın cinsel nitelikli eylemlerde bulunma; bir kişinin rızası olmaksızın üçüncü bir kişiyle cinsel nitelikli eylemlerde bulunmasına neden olma biçimindeki kasıtlı davranışların cezalandırılmasını sağlamak üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır.

1. bendin ilk cümlesi, bir başka kişinin bedenine, bu kişinin rızası olmaksızın vajinal, anal veya oral nüfuzla (penetrasyon) ilgilidir. Bu nüfuz, bedensel bir organ veya bir nesneyle gerçekleştirilebilir. Metni hazırlayanlar, söz konusu penetrasyonun cinsel nitelikte olmasını gerekli görerek, hükme sınır getirmek ve penetrasyonla ilgili sorunlardan kaçınmak istemişlerdir. “Cinsel nitelikte” terimi, cinsellik çağrışımı olan fiilleri anlatmaktadır. Dolayısıyla, böyle bağlantıları ve çağrışımları olmayan fiiller kapsam dışı tutulmaktadır^[41].

İkinci cümle, söz konusu taraflardan birinin rızası olmaksızın gerçekleştirilen, ancak penetrasyonun gerçekleşmediği her tür cinsel içerikli fiili kapsamaktadır^[42].

Son cümle, mağdurun kendi rızası olmaksızın faille veya başka bir kişiyle cinsel içerikli fiillere veya bu fiillere uygun davranmaya yöneltildiği durumları kapsamaktadır. İstismarcı ilişkilerde mağdurlar, çoğu kez fail tarafından seçilen bir kişiyle cinsel etkinlik içine girmeye zorlanmaktadır. Bu cümledeki amaç, failin cinsel etkinliği kendisinin gerçekleştirmediği, ancak mağdurun üçüncü bir kişiyle cinsel etkinlik içine girmesine yol açan fiilleri kapsamaktır; ancak bunun için, söz konusu fiilin, Sözleşme’nin 36. maddesine göre suç sayılması gereken kasıtlı davranışla bir ilişki içinde olması gerekir^[43].

Rıza, mevcut koşulları değerlendiren kişinin özgür/serbest iradesinin bir sonucu olarak, gönüllü/isteğe bağlı olarak verilmelidir (m. 36/2). Bu hükmün uygulanmasında Sözleşme’nin Taraflarından istenilen, birinci bentte sıralanan

[40] Bkz. dn.25.

[41] Bkz. dn.25.

[42] Bkz. dn.25.

[43] Bkz. dn.25.

cinsel fiillerden herhangi biri için özgürce verilmiş rızaya, kendi ceza hukuklarında yer vermeleridir. Bununla birlikte, kanun metninin nasıl olacağına ve nelerin özgürce rıza verilmesine engel olmuş sayılacağına karar vermek, Taraflara bırakılmıştır. Bu bent, yalnızca, verili koşullar bağlamında değerlendirilmek üzere, rızanın kişinin özgür iradesiyle gönüllü olarak verilmiş olması gerektiğini belirtmektedir^[44].

Taraf devletler, yukarıda yer alan düzenlemenin iç hukuk tarafından tanındığı şekliyle eski veya şu anki eşe veya partnerlere karşı işlenen eylemler için geçerli olmasını sağlamak üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır (m. 36/3). Bu bent, Sözleşme Taraflarının, Sözleşme uyarınca cinsel şiddet ve saldırıya ilişkin olarak belirlenen ve ceza gerektiren fiillerin, fail ile mağdur arasındaki ilişki ne olursa olsun rıza dışı her tür cinsel fiili kapsamasını sağlama yükümlülüğünü ortaya koyar. Cinsel şiddet ve saldırı, istismara dayalı ilişkilerde güç ve kontrol dayatmanın yaygın bir biçimidir ve bu durumun ayrılmalardan sonra da sürmesi olasılığı vardır. Bu tür fiillerin, iç hukukta tanımlandığı gibi, halihazırdaki veya geçmişteki eşe karşı işlenmesi durumunda suç oluşumuna ve kovuşturmaya herhangi bir istisna tanınmamasının sağlanması, büyük önem taşır^[45].

Sözleşme'nin 37. Maddesi, **“zorla evlendirme”**yi tanımlamaktadır. Zorla evlilik mağdurlarından kimileri yaşadıkları ülkede evlenmeye zorlanırken, kimileri de önce bir başka ülkeye, genellikle atalarının yaşamış oldukları ülkeye götürülmekte ve bu ülkenin yurttaşı kişilerle evlenmeye zorlanmaktadır. Metni hazırlayanlar bu nedenle, bu hükümde iki davranışa yer vermeyi

[44] Taraflar, suçu oluşturan öğeleri değerlendirirken, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarını dikkate almalıdırlar. Mahkeme, 4 Aralık 2003 tarihli M.C. v Bulgaristan kararında şu görüşü belirtmiştir: “Cinsel suçların kovuşturulmasına yönelik herhangi bir katı yaklaşımın, örneğin durum ne olursa olsun fiziksel direnç gösterildiğinin kanıtının istenmesinin, belirli cinsel saldırı olaylarının cezasız kalmasına yol açtığı ve dolayısıyla kişinin cinsel dokunulmazlığının etkili biçimde korunmasını tehlikeye düşürdüğü kanaatine varılmıştır. Bu alandaki çağdaş standartlar ve eğilimler doğrultusunda, üye devletlerin Sözleşme'nin 3 ve 8. maddeleri gereği olan pozitif yükümlülükleri, mağdur tarafından fiziksel direnç gösterilmediği durumlar dahil olmak üzere, karşı tarafın rızasının olmadığı her tür cinsel fiilin etkili biçimde kovuşturulması zorunluluğu şeklinde yorumlanmalıdır” (§ 166). Mahkeme ayrıca şu hususu da kaydetmektedir: “Yasa koyucu tarafından seçilen özel ifade ne olursa olsun, kimi ülkelerde rıza hilafına gerçekleştirilen cinsel fiillerin kovuşturulması, pratikte, ilgili terimlerin yorumlanmasıyla (“zorlama”, “şiddet”, “sıkıştırma”, “tehdit”, “hile” vb) ve kanıtların koşullara duyarlı biçimde değerlendirilmesiyle gerçekleştirilmektedir” (§ 161) (Bkz. dn.25).

[45] Bkz. dn.25.

önemli saymışlardır: Bir kişiyi evlenmeye zorlamak ve kişiyi başka biriyle zorla evlendirmek üzere ülke dışına çıkması için kandırmak^[46].

Bu madde uyarınca, Taraf devletler, yetişkin bir bireyi veya çocuğu evlenmeye zorlayan kasıtlı davranışların cezalandırılmasını sağlamak üzere, hukuki veya diğer önlemleri alır. Taraf devletler, yetişkin bir bireyi veya çocuğu evlenmeye zorlamak amacıyla ikamet yeri dışında diğer ülke veya Taraf devletin topraklarına kasten kandırarak götürmenin cezalandırılmasını sağlamak üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır.

Bent 1'de suç sayılan davranış biçimi, bir yetişkinin veya çocuğun evlenmeye zorlanmasıdır. “Zorlanma” terimi baskı veya zorlamaya başvuru olan fiziksel veya psikolojik gücü kasteder. Taraflardan en az birinin -yukarıda belirtilen koşullardan hareketle- gönüllü onayının olmadığı evlilik işleminin tamamlanmasıyla, suç oluşmuş olur^[47].

Bent 2, bir kişinin rızası olmadan bir başkasıyla evlenmeye zorlanmak üzere kandırılarak ülke dışına çıkarılmasını, suç saymaktadır. Evlilik işleminin fiilen gerçekleşmiş olması zorunlu değildir. “Kandırma” terimi, failin, mağduru başka bir ülkeye gitmeye teşvik etmesi için başvurduğu herhangi bir yolu anlatır; örneğin hasta bir yakını ziyaret bahanesi gibi. Burada, hem bir kişiyi ülke dışına çıkmak üzere kandırma, hem de ülke dışında bu kişiyi evliliğe zorlama fiillerinin olması gerekir. Metni hazırlayanlara göre, hukuki bağlayıcılığı olan diğer uluslararası belgelerde belirtilmiş standartların da dikkate alınması açısından, bu fiil Tarafların ceza hukukunda yer almalıdır^[48].

Kadın sünneti başlıklı 38. madde uyarınca, Taraf devletler, bir kadının dış labiası, iç labiası veya klitorisinin tamamını veya bir kısmını kesip çıkarma, infibülasyon veya işlevini yapamaz hale getirme (f. 1/a); bir kadını yukarıda belirtilen eylemlerden herhangi birine maruz kalmaya zorlama veya kadına bu eylemleri yaptırma (f. 1/b); bir kız çocuğunu yukarıda belirtilen eylemlerden herhangi birine teşvik etme, buna maruz kalmaya zorlama veya ona bu eylemleri yaptırma (f.1 /c) biçimindeki kasıtlı davranışların cezalandırılmasını sağlamak üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır^[49].

[46] Bkz. dn.25.

[47] Bkz. dn.25.

[48] Bkz. dn.25.

[49] Kadın sünnetinin ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmaların hızlandırılmasıyla ilgili Dünya Sağlık Örgütü'nün 2008 tarihli 61.16 sayılı Kadın Sünnetine Son Verilmesi Hakkındaki Kararı'nda belirtildiği gibi tıp mesleği mensupları tarafından yapılan bu tür işlemler de ceza gerektirmektedir.

Zorla kürtaj ve zorla kısırlaştırma başlıklı 39. madde uyarınca, Taraf devletler, daha önceden bilgisi ve rızası olmaksızın kadın üzerinde kürtaj gerçekleştirilmesi; daha önceden rızası ve sürece ilişkin bilgisi olmaksızın kadının doğal üreme kapasitesini sonlandırma amacı veya etkisi taşıyan cerrahi operasyon gerçekleştirilmesi biçimindeki kasti davranışların cezalandırılmasını teminat altına almak üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır^[50].

Cinsel taciz başlıklı 40. madde uyarınca, Taraf devletler, bir kişinin onurunu zedelemek amacıyla veya böyle bir etkiyle istenmeyen sözlü, sözlü olmayan (non-verbal) veya fiziksel olarak cinsel nitelikte davranışta bulunmayı, bunların özellikle de tahrik edici, düşmanca, küçük düşürücü, yüz kızartıcı ve kırııcı bir çevre yaratarak yapılmasını, cezaî ve diğer yaptırımlara tabi kılmak üzere gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır^[51].

Bu hükmün kapsamındaki davranışlar çok çeşitlidir^[52]. Madde 36'da olduğu gibi, bu hükmün kapsamındaki davranışların cinsel içerikte olması gerekir. Ayrıca, bu davranışların mağdurun rızası hilafına olması gerekir; yani bu fiiller fail tarafından dayatılıyor olmalıdır. Tipik olarak, cinsel taciz kapsamına giren fiiller gücün kötüye kullanımı, ödül vaadi veya misilleme tehdidi gibi yollarla gerçekleştirilmektedir. Bu maddenin uygulanma kapsamı, yalnızca istihdamla sınırlı değildir. Sorumluluğun gerektirdiklerinin, davranışın gerçekleştiği özel durumlara göre değişebileceğini de unutmamak gerekir.

2.1.2. İkincil Mağduriyete Yol Açan Davranışlar^[53]

Madde 18/3 (3) uyarınca Taraf devletler, mağduru koruma ve desteğe ilişkin alınan (Sözleşme'nin dördüncü bölümünde öngörülen)^[54] önlemlerin, ikincil mağduriyetleri engellemeye yönelik olacağını temin edecektir.

Madde 56/1, Sözleşme kapsamındaki her tür şiddet olayı mağdurunun soruşturma ve adli takibatın her aşamasında korunmasını amaçlayan usullerle ilgili

[50] 1997 tarihli Avrupa Konseyi Biyoloji ve Tıbbın Uygulanması Bakımından İnsan Hakları ve İnsan Saygınlığının/Haysiyetinin Korunması Sözleşmesi standartları doğrultusunda, mağdurun eksiksiz bilgilendirme temelinde kendisinin verdiği karar dışındaki her tür kısırlaştırma işlemi, bu kapsama girer.

[51] İşyerinde cinsel taciz konusunda bkz. Bakırcı (2000); Bakırcı, K. "İşyerinde Cinsel Taciz ve Türk İş Hukukuna İlişkin Çözüm Önerileri", Turhan Esener'e Armağan, Ankara 2000a; Bakırcı, K. "SexualHarassment of Working Women in the United Kingdom", Nuri Çelik'e Armağan, Beta Yayınları, İstanbul 2001.

[52] Bkz. Bakırcı (2000); Bakırcı, (2000a); Bakırcı, (2001).

[53] Bkz. aşağıda VII. 3.2.6. Koruma Önlemleri.

[54] Bkz. aşağıda VII.2. Koruma ve Desteğe İlişkin Yükümlülükler.

örnek niteliğinde bir liste içermektedir. Söz konusu bent uyarınca, Taraf devletler, soruşturma ve adli takibatın her aşamasında mağdurların hak ve çıkarlarının yanı sıra, tanık olarak onların özel ihtiyaçlarını koruma altına almak amacıyla, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır. Bunlar arasında mağdurların, ailelerinin ve görgü tanıklarının tehdit, intikam veya tekrar mağdur edilmeye karşı korunmasının sağlanması; mağdurların, en azından kendisinin ve ailesinin tehlikede olabileceği durumlarda, failin kaçtığından, geçici veya sürekli olarak serbest bırakıldığından haberdar edilmesinin sağlanması; iç hukukun öngördüğü koşullar altında mağdurları, hakları ve tasarruflarındaki hizmetler, şikayetleri üzerine başlatılan takipler, cezalar, soruşturma ve takibatların genel ilerleyişi, onların bu husustaki rolleri ve davaların sonuçları hakkında bilgilendirilmesinin sağlanması; mağdurların doğrudan veya bir aracı yoluyla iç hukukun usul ilkelerini uygun olarak dinlenilmesinin, kanıt sunmasının, görüş, ihtiyaç ve endişelerini sunmasının ve bunların göz önünde bulundurulmasının sağlanması; mağdurlara hak ve çıkarlarının uygun bir şekilde sunulmasını ve söz konusu hak ve çıkarların göz önünde bulundurulmasını sağlayacak uygun destek hizmetleri sunulması; mağdurların mahremiyet ve görüntüsünü korumak amacıyla uygun önlemlerin benimsenmesi; mümkün olan durumlarda, mahkeme ve kolluk kuvvetleri birimlerinde mağdur ve fail arasında temas kurulmasından kaçınılmasının sağlanması; iç hukuk tarafından öngörülen ilkelere uygun olarak, uygun iletişim teknolojilerinin kullanılması yoluyla mağdurların mahkeme salonunda olmaksızın ya da fail olduğu iddia edilen kişinin yokluğunda mahkemede ifade verebilmesinin mümkün kılınması gibi önlemler mevcuttur (m. 56/1).

Ev içi şiddet ve kadına yönelik şiddet mağdurlarına, özel koruma önlemleri temin edilmelidir (m. 56/2).

2.1.3. Toplumsal Cinsiyet Klişeleri ve Önyargılar^[55]

Sözleşme, kadınlara yönelik şiddeti ve ayrımcılığı besleyen toplumsal cinsiyet klişeleri ve önyargıların da ortadan kaldırılmasını öngörmektedir^[56].

2.1.3.1. Genel Olarak

Madde 12/1 uyarınca, Taraf devletler, kadınların daha aşağı düzeyde olduğu düşüncesine veya kadınların ve erkeklerin toplumsal olarak klişeleşmiş rollerine dayalı önyargıların, törelerin, geleneklerin ve diğer uygulamaların kökünün

[55] Bu konuda geniş bilgi için bkz. Bakırcı (2012).

[56] Bkz. aşağıda VI.1.Toplumsal Cinsiyete Duyarlılık.

kazınması amacıyla, kadınların ve erkeklerin sosyal ve kültürel davranış kalıplarının değiştirilmesine yardımcı olacak önlemleri alacaklardır^[57].

2.1.3.2. Sözde “Namus” Adına İşlenen Suçlar da Dabil Olmak Üzere İşlenen Suçları Mazur Gösterici Gerekçeler

Madde 12/5 uyarınca, Taraf devletler, kültür, töre, din, gelenek veya sözde “namus” gibi kavramların, bu Sözleşme kapsamındaki herhangi bir şiddet eylemine gerekçe olarak kullanılmamasını temin edeceklerdir.

Madde 42/1 uyarınca, Taraf devletler, Sözleşme kapsamında kalan şiddet eylemlerinin gerçekleştirilmesinden sonra başlatılan ceza davalarında kültür, töre, din, gelenek veya sözde “namus” un gerekçe olarak öne sürülmesinin önlenmesini temin etmek üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır. Bu, özellikle mağdurun kültürel, dini, sosyal veya geleneksel olarak kabul gören davranış normlarını veya törelerini ihlal ettiği iddialarını da içerir^[58].

Böylece, kadınlara yönelik şiddet fiillerinde kültür, töre, din, gelenek veya sözde “namus” gibi gerekçelerin, şiddeti haklı kılan gerekçeler olarak kullanılmasının önüne geçilmek istenmiştir.

2.1.3.3. Mağdurun Cinsel Geçmiş ve Davranışları

Taraf devletler, herhangi bir hukuki veya cezai davada mağdurun cinsel geçmiş ve davranışlarına ilişkin kanıtların yalnızca ilgili ve gerekli olması durumunda kullanılmasını sağlamak üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır (m. 54).

Bu maddede, özellikle cinsel saldırı dahil cinsel şiddet davalarında kadınların saygınlığını, kredibilitelerini sarsmak, sözkonusu eylemde rızasının var olduğunu kanıtlamak için ileri sürülen cinsel geçmiş ve davranışlara ilişkin kanıtların, ancak “ilgili ve gerekli olması” durumunda kullanılabileceği öngörülmüştür. Çünkü bu tür kanıtların sunulması, mağdura yönelik “çok eşli”, “hafif”, “ahlakdışı” olduğu ve korunmaya layık olmadığı biçimindeki önyargıları pekiştirir. Çoğunluğu kadın olan cinsel şiddet mağdurlarına, ancak saygın olmaları halinde mahkemelerce koruma sağlandığından, bu tür önyargılar, fiili eşitsizliğe ve ayrıca ikincil mağduriyete yol açar. Oysa mağdurun cinsel geçmiş

[57] Karş. BM Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi, m.5.

[58] Bkz. aşağıda VII.3.2.8.3.Cezayı Ağırlaştırıcı ve Hafifletici Sebepler.

ve davranışları hiçbir saldırıyı haklı kılmaz ve mağdurlar ikinci bir travma daha yaşama korkusu taşımadan, hukuki yollara başvurabilmelidirler^[59].

2.1.3.4. Aşağılayıcı Cinsel İçeriği Olan veya Şiddet Unsuru Taşıyan Bilgi ve İletişim

Madde 17 uyarınca, Taraf devletler ifade özgürlüğüne ve bağımsızlıklarına gerekli saygıyı göstererek özel sektör, bilgi ve iletişim teknolojileri sektörü ve medyayı, kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve kadın onuruna duyulan saygının artırılması için politika geliştirme, uygulamaya katılma ve yönergeler ile öz düzenleyici standartlar geliştirme hususlarında teşvik eder (b. 1).

Bu maddenin amacı, bu Sözleşme kapsamındaki her tür şiddeti önleme ve bu tür fiillerle mücadele şeklindeki uzun vadeli amacı gerçekleştirmeye yönelik çabalara yeni bir ivme kazandırmaktır. Bu düzenlemeyle, zararlı toplumsal cinsiyet temelli klişelerin, kadınları aşağılayıcı görüntü ve yorumların medyada yer almasının önüne geçilmek istenmektedir^[60].

Bent 1, iki farklı yükümlülük seti içermektedir: Birincisi, Sözleşme'nin Taraflarından, özel sektörü, bilgi ve iletişim teknolojileri sektörünü ve medyayı, kadınlara yönelik şiddeti önlemeye yönelik yerel, bölgesel veya ulusal politikaların ve çabaların yalnızca oluşturulmasına değil, bunların uygulanmasına da katılmaya özendirmeleri istenmektedir. Bu alanda harekete geçilip geçilmeyeceği, geçilecekse ne tür girişimlerde bulunulacağı, ilgili Taraflara bırakılmıştır. Bu hususun medya açısından taşıdığı önem, Tarafların bu özendirmesinde ifade özgürlüğüne ve medyanın bağımsızlığına özel özen gösterilmesi gerekliliğidir. Bağımsızlık, özel olarak yayın politikasının bağımsızlığı açısından değerlendirilmelidir. İkincisi, Taraflardan, özel sektörü, bilgi ve iletişim teknolojileri sektörünü ve medyayı belirli konularda özendirmeleri talep edilmektedir. Buna göre söz konusu kesimler, kadınların saygınlığını sağlayacak kılavuzlar ve kendi

[59] Bkz. dn.25.

[60] Medya ve Yeni İletişim Hizmetleri Yönlendirme Komitesi'nin, Avrupa Konseyi Parlamentosu'nun Medyada Cinsiyetçi Klişelere/Kalıplara Karşı Mücadeleyle İlgili 1931 (2010) sayılı Tavsiye Kararı ile ilgili yorumunda da belirttiği gibi, "Toplumsal cinsiyet kalıplarına karşı mücadele, en kabul edilmez tezahür biçimlerinden biri olan toplumsal cinsiyet temelli şiddet dahil olmak üzere eşitsizliklerin azaltılmasına katkıda bulunacaktır. Bu konunun gerektiği gibi ele alınmasının medyanın bağımsızlığı gibi temel bir ilkeyi de gözetmesi kaçınılmaz olduğuna göre, salt düzenleyici ve denetleyici önlemlerin, tatmin edici sonuç yaratmaması olasıdır. Dolayısıyla, görev büyük ölçüde medyanın kendisine düşmektedir; medya, kendi özel kimliklerine sahip çeşitli kişileri eşitlik temelinde yansıtmaya ve hepsine adil davranma ilkesini kendi mesleki kurallarına ve işleyiş mekanizmalarına yedirmeli ve kalıplarla gündelik olarak mücadele etmelidir. Yönetişim model ve yaklaşımlarıyla bulunabilecek çözümleri gözetmek daha da etkili olabilir."

kendini yönetme standartları oluşturmalı, böylece kadınlara yönelik şiddetin önlenmesine katkıda bulunmalıdırlar. Bununla birlikte, madde 17 bent 1'de kadınlara yönelik şiddeti önlemek üzere politikalara, yönlendirici ilkelere ve kendi kendini yönetme standartlarına yapılan atıflar, örneğin işyerlerinde cinsel taciz olaylarının nasıl ele alınacağına ilişkin protokoller ve yönlendirici ilkeler oluşturan özel şirketlerin sayısını artırmaya yönelik bir mesaj olarak yorumlanmalıdır. Bir başka amaç da, bilgi ve iletişim teknolojileri ve medya sektörlerini, zararlı toplumsal cinsiyet kalıplarından, kadınları aşağılayıcı, şiddet ve seks bağlantılı imajlardan kaçınmalarını sağlayacak standartları geliştirmeye özendirilmiştir. Burada kastedilen, söz konusu aktörleri, kadınlara yönelik şiddet olaylarının ele alınmasında hakları temel alan, toplumsal cinsiyete duyarlı ve sansasyondan kaçınan etik kurallar geliştirmeye yöneltilmiştir. Tüm bu önlemler, ifade, basın ve sanat özgürlükleri ile ilgili temel ilkelere saygı gözetilerek alınmalıdır^[61].

Madde 14/2 uyarınca, Taraf devletler medyada, kadın erkek eşitliği, kalıplaşmamış toplumsal cinsiyet rolleri, karşılıklı saygı, kişisel ilişkilerdeki çatışmalarda çözüm yolları, kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve kişisel bütünlük hakkı gibi konulardaki ilkeleri geliştirmek amacıyla gerekli adımları atacaktır^[62].

2.2. Ayrımcılık

Kadınlara erkekler arasında hukuki ve fiili eşitliğin gerçekleştirilmesinin, kadına yönelik şiddeti önlemede anahtar bir unsur olduğunu kabul eden Sözleşme, kadınlara yönelik her türlü (doğrudan ve dolaylı) ayrımcılığı yasaklamakta, hukuki ve fiili eşitliğin sağlanmasını öngörmektedir^[63].

Sözleşme'nin amaçları arasında, kadına yönelik her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve kadınları güçlendirerek maddi (fiili) kadın erkek eşitliğini sağlamak yer almaktadır (m. 1/b).

[61] Bkz. dn.25; Avrupa Konseyi, Bakanlar Komitesi ve Parlamentosu aracılığıyla uzun süredir toplumsal cinsiyet kalıplarına ve kadın erkek eşitsizliğine son verme çağrısında bulunmaktadır ve bu amaçla aşağıdaki tavsiyeleri kabul etmiştir: Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin R(84)17 sayılı Medyada Kadın Erkek Eşitliği ile İlgili Tavsiye Kararı; Avrupa Konseyi Parlamentosu'nun 1555(2002) sayılı Medyada Kadın İmajıyla İlgili Tavsiye Kararı; Avrupa Konseyi Parlamentosu'nun 1799(2007) sayılı Reklamlarda Kadın İmajıyla İlgili Tavsiye Kararı; Avrupa Konseyi Parlamentosu'nun 1751(2010) sayılı Medyada Cinsiyetçi Klişelere/Kalıplara Karşı Mücadeleyle İlgili Kararı ve 1931(2010) sayılı Tavsiye Kararı.

[62] Bkz. aşağıda VII.1.2.2.Toplumsal Cinsiyet Eğitimi.

[63] Bu kavramlar hakkında geniş bilgi için bkz. Bakırcı (2012).

Madde 4/1 uyarınca, Taraf devletler, kadına yönelik her türlü ayrımcılığı kınar ve bu ayrımcılığı önlemek için özellikle, ulusal anayasalarına veya diğer uygun mevzuatına kadın erkek eşitliği ilkesini dahil edip, bu ilkenin uygulamada da gerçekleştirilmesini sağlayarak, kadınlara yönelik ayrımcılığı, gerektiğinde yaptırımlar uygulanması yoluyla yasaklayarak, kadına yönelik ayrımcılık içeren kanunları ve uygulamaları yürürlükten kaldırarak, gerekli hukuki ve diğer önlemleri gecikmeksizin alacaklardır.

Sözleşme, kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesi ve kadınların korunması için gerekli olan özel önlemlerin alınmasına izin vermektedir^[64]. Söz konusu özel önlemler, Sözleşme kapsamında ayrımcılık olarak kabul edilmeyecektir (m. 4/son f.)^[65].

İstanbul Sözleşmesi, yukarıda da belirtildiği gibi^[66], farklı gruplar arasında ayırım yapılmasını da yasaklamaktadır. Taraf devletler bu Sözleşme’de öngörülen korumayı hiçbir ayırma (cinsiyet, toplumsal cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi görüş veya farklı görüşe sahip olma, ulusal veya sosyal köken, herhangi bir etnik azınlık, mülkiyet, doğum, cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği, yaş, sağlık durumu, medeni durum, göçmen ya da mülteci olma, engelli olma veya diğer bir duruma dayalı ayırma) yer vermeksizin, bütün gruplara sağlamakla yükümlüdür (m. 4/3). Sözleşme’de ayrımcılık nedenleri, sayılı ve sınırlı değildir.

3. Taraf Devletlerin Sorumluluklarının Kapsamı

Sözleşme, Taraf devletleri hem kamu, hem de özel hukuk gerçek ve tüzel kişilerinin kadınlara yönelik şiddet eylemlerinden sorumlu tutmaktadır.

Madde 5 uyarınca, Taraf devletler, kadına yönelik şiddet eylemlerinde bulunmaktan kaçınacaklar; devlet adına faaliyet gösteren devlet yetkilileri, görevliler, kurumlar, kuruluşlar ve diğer aktörlerin bu yükümlülüğe uygun hareket ettiklerini temin edeceklerdir. Taraf devletler, devlet dışı aktörlerce işlenen ve Sözleşme kapsamında yer alan şiddet eylemlerinin önlenmesini, kovuşturulmasını, cezalandırılmasını ve tazmin edilmesini sağlamak üzere, gerekli hukuki ve diğer önlemleri alacaklardır^[67].

[64] Özel önlemler konusunda geniş bilgi için bkz. Bakırcı (2012).

[65] Karş. BM Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi, m.4.

[66] Bkz. yukarıda 1.3.Erkekler; 1.4.LGBTİ Bireyler.

[67] Bkz. aşağıda VI.9.Azami Dikkat ve Özen Gösterme Yükümlülüğü (“Due Diligence” İlkesi); VII.3.1.Hukuk Davaları ve Giderimler.

Uluslararası hukuka göre bir devlet, emniyet görevlileri, göçmenlik bürolarında görev yapanlar ve cezaevi görevlileri gibi kendi çalışanlarının tutum ve davranışları nedeniyle kendisine atfedilebilecek haksız fiillerinden sorumludur. Bu ilke, BM Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun 2001 tarihli Haksız Fiilleri Nedeniyle Devletlerin Uluslararası Sorumluluğu ile ilgili düzenlemelerinde belirlenmiştir ve uluslararası hukukta adet olarak geniş ölçüde benimsenmiştir. Uluslararası insan hakları hukukuna göre devletin hem negatif, hem de pozitif görevleri vardır. Devlet görevlileri, hem hukuka saygılı olup uluslararası sorumluluğa yol açan haksız fiillerden kaçınmalı, hem de kişileri devlet dışı diğer aktörlerin bu tür fiillerinden korumalıdır^[68].

Madde 12/2 uyarınca, Taraf devletler herhangi bir gerçek veya tüzel kişinin bu Sözleşme'nin kapsamında kalan her türlü şiddet eylemini önleyecek gerekli hukuki ve diğer önlemleri alacaklardır.

Dolayısıyla Sözleşme, hem özel alanda (ev içinde) hem de kamusal alanda eş, partner gibi birlikte yaşanan kişiler tarafından yöneltilen şiddeti yasakladığı gibi, işyerlerindeki, okullardaki, karakollardaki, hapishanelerdeki ve benzeri yerlerdeki kadına yönelik şiddeti de yasaklamakta ve Taraf devletleri kadına yönelik her türlü şiddetten sorumlu tutmaktadır.

Sözleşme, silahlı çatışmalarda sivil halkı ve özellikle de kadınları yaygın veya sistematik cinsel saldırı ve cinsel şiddet şeklinde etkileyen, devam edegelen insan hakları ihlallerinin mevcudiyetinin ve gerek çatışmalar esnasında, gerekse çatışmalardan sonra toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin artma potansiyelinin bilincinde olarak, Taraf devletleri hem barış, hem silahlı çatışma dönemlerindeki ve sonrasında devam eden, kadınlara yönelik şiddetten sorumlu tutmaktadır (m. 2/3)^[69].

Sözleşme, Taraf devletleri, yalnızca kendi vatandaşlarına yönelik şiddetten değil, sığınmacı, mülteci ve hukuki durumu ne olursa olsun, göçmen kadınlara yönelik şiddetten de sorumlu tutmaktadır (m. 59, 60, 61).

VI. DEVLETİN YÜKÜMLÜLÜKLERİNİ YERİNE GETİRMESİNDE UYMASI GEREKEN İLKELER

Sözleşme, Taraf devletlerin, Sözleşme'de öngörülen yükümlülüklerini yerine getirirken aşağıdaki ilkelere uymasını öngörmektedir:

[68] Bkz. dn.25.

[69] Karş. Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Anlaşması, m.7.

1. Toplumsal Cinsiyete Duyarlılık

Madde 3/c uyarınca, “toplumsal cinsiyet” belli bir toplumun kadınlar ve erkekler için uygun gördüğü sosyal olarak inşa edilen roller, davranışlar, etkinlikler ve yaklaşımlar anlamına gelir.

Madde 6 uyarınca, Taraf devletler bu Sözleşme hükümlerinin uygulanmasında ve etkilerinin değerlendirilmesinde, toplumsal cinsiyet bakış açısına yer vermeyi taahhüt ederler.

Madde 18/3 (1) uyarınca, Taraf devletler mağduru koruma ve desteğe ilişkin alınan (Sözleşme’nin dördüncü bölümünde öngörülen)^[70] önlemlerin kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddetin toplumsal cinsiyet anlayışına dayanacağını ve mağduru insan haklarına ve güvenliğine odaklanacağını temin edeceklerdir.

Madde 49/2 uyarınca, Taraf devletler, şiddetin toplumsal cinsiyete dayalı anlayışına ve insan hakları temel ilkelerine uygun olarak, Sözleşme uyarınca belirlenen suçların soruşturulması ve kovuşturulmasının etkili biçimde yürütülmesini sağlamak amacıyla, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır.

Madde 60/1 uyarınca, Taraf devletler, 1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme’nin 1/A(2) maddesinin anlamı çerçevesinde, kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin zulüm çeşidi ve tamamlayıcı/yardımcı korumayı gerektiren ciddi bir zarar olarak tanınması için, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır (m. 60/1). Taraf devletler, Sözleşme’deki gerekçelerden her birinin toplumsal cinsiyete duyarlı biçimde yorumlanmasını sağlayacaklar ve bu gerekçelerden bir veya birden fazlası nedeniyle korkulduğunda, başvuranlara yürürlükteki ilgili mevzuata göre mülteci statüsü vereceklerdir.

Madde 60/3 uyarınca, Taraf devletler, sığınmacılar için, toplumsal cinsiyete duyarlı kabul usullerinin ve destek hizmetlerinin yanı sıra, toplumsal cinsiyet yönergelerini ve mülteci statüsünün belirlenmesi ve uluslararası koruma başvurusunu da kapsayan, toplumsal cinsiyete duyarlı sığınma usullerini geliştirmeye yönelik, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır.

2. Kadınların Güçlendirilmesi

Madde 1/1 uyarınca, Sözleşme’nin amacı, kadına yönelik her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve kadınları güçlendirmek de dahil olmak üzere, kadınlarla erkekler arasında fiili eşitliği sağlamaktır.

[70] Bkz. aşağıda VII.2.Koruma ve Desteğe İlişkin Yükümlülükler.

Madde 6 uyarınca, Taraf devletler, Sözleşme hükümlerinin uygulanmasında ve etkilerinin değerlendirilmesinde kadınların güçlendirilmesine yönelik etkili politikalar geliştirmeyi ve uygulamayı taahhüt ederler.

Madde 12/3(3) uyarınca, Taraf devletler, kadınların güçlenmesine yönelik program ve faaliyetleri arttırmak amacıyla gerekli önlemleri alacaklardır.

Madde 18/3 (3) uyarınca, Taraf devletler, mağduru koruma ve desteğe ilişkin alınan (Sözleşme'nin dördüncü bölümünde öngörülen)^[71] önlemlerin, şiddet mağduru kadınların güçlendirilmesi ve ekonomik bağımsızlığını hedeflemesini temin edeceklerdir.

Bu düzenleme uyarınca, mağdurlar veya hizmetlerden yararlananlar; haklarını bilip tanınmalı, kendilerine saygılı, değer verici ve duyarlı yaklaşan destekleyici bir ortamda kendi kararlarını verebilmelidir. Bu arada, verilen hizmetlerin mağdurlara kendi yaşamlarını kontrol etme özelliği taşıması gerekir ki, bu pek çok durumda özellikle failden ekonomik olarak bağımsız olmayı sağlamak üzere üzere finansal güvenliği de öngörür^[72].

Madde 20/1 uyarınca, Taraf devletler, mağdurların şiddet sonrası iyileşmelerini kolaylaştıracak hizmetlere erişimlerini sağlamak üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır. Bu önlemler, gerektiğinde, yasal ve psikolojik danışmanlık, mali yardım, konut, eğitim, öğretim ve iş bulma desteği gibi hizmetleri içerir.

Taraf devletler, 18. maddenin 5. bendine^[73] uygun olarak, (şiddete açık hale gelmiş olan) güç durumundaki mağdurların korunmasını kolaylaştırmak amacıyla üçüncü devletlerle ikili ve çoklu anlaşmaların yürürlüğe konması da dahil, gerektiğinde, üçüncü ülkelerin kalkınma yardım programları ile kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddetle mücadele ve şiddeti önlemeyi bütünleştirmek için çaba göstereceklerdir (m. 62/4).

3. Kapsamlı, Eşgüdümlü ve Bütüncül Politikalar İzleme

Şiddete uğrayan kadınların güvenliklerinin, fiziksel ve psikolojik sağlıklarının yeniden kazandırılması, yaşamlarını yeniden kurmalarının sağlanması için, kapsamlı politikalara ihtiyaç vardır.

[71] Bkz. aşağıda VII.2.Koruma ve Desteğe İlişkin Yükümlülükler.

[72] Bkz. dn.25.

[73] Bkz. yukarıda V.1.1.2.Şiddete Açık Kadın Grupları.

Madde 1/1 uyarınca, Sözleşme'nin amacı, ev içi şiddetin tüm mağdurlarının ve kadına yönelik şiddet mağdurlarının korunması ve bunlara yardım edilmesi için kapsamlı bir çerçeve, politika ve önlemler tasarlamak; kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddetin ortadan kaldırılması için bütüncül bir yaklaşımın benimsenmesi amacıyla kuruluşların ve kolluk kuvvetleri birimlerinin birbiriyle etkili bir biçimde işbirliği yapmalarına destek ve yardım sağlamaktır.

Madde 7 uyarınca, Taraf devletler, Sözleşme kapsamında yer alan her türlü şiddeti önlemek ve bununla mücadele etmek için ilgili tüm önlemleri, kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddete bütüncül bir yaklaşım sunmaya ilişkin tüm ilgili önlemleri içeren etkili, kapsamlı ve koordineli politikaları ülke çapında benimsemek ve uygulamak için gerekli hukuki ve diğer önlemleri alacaklardır. Taraf devletler, sözkonusu politikaların mağdurların haklarının tüm önlemlerin merkezine yerleştirilmesini ve bu politikaların ilgili tüm kurum, kuruluş ve örgütler arasında etkili işbirliğine dayalı olarak uygulanmasını sağlayacaklardır. Bu madde uyarınca alınan önlemler, gerektiğinde, devlet kurumları, ulusal, bölgesel ve yerel yönetimler ile makamları, ulusal insan hakları kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları gibi ilgili tüm aktörleri kapsayacaktır^[74].

Avrupa Konseyi düzeyinde hazırlanan son dönemdeki diğer sözleşmelere benzer biçimde bu Sözleşme de, "ÖKK" formülünü izlemektedir: Önleme, Koruma ve Kuvuşturma. Bununla birlikte, bu Sözleşme'nin kapsadığı tüm şiddet biçimlerine karşı etkili bir tepki bu üç alanda alınacak önlemlerin ötesinde önlemler gerektirdiğinden, metni hazırlayanlar bu formüle bir de "BP" katma gereğini duymuşlardır: "Bütüncül Politikalar"^[75].

Ulusal insan hakları kuruluşlarından kastedilen, BM Genel Kurulu'nun 1993 tarihli ve 48/134 sayılı İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi için Çalışan Ulusal Kuruluşlarla İlgili Kararı'nda öngörülen standartlar uyarınca oluşturulan kuruluşlardır^[76].

4. Yeterli Mali ve Beşeri Kaynaklar Tahsis Etme

Madde 8 uyarınca, Taraf devletler, sivil toplum ve hükümet dışı kuruluşlar tarafından yürütülenler de dahil, Sözleşme kapsamında yer alan her türlü şiddetle mücadele ve şiddeti önlemeye ilişkin bütüncül politikaların, önlemlerin

[74] Ayrıca bkz. m. 13/1; 18/2.

[75] Bkz. dn.25.

[76] Bkz. dn.25.

ve programların uygun biçimde uygulanması için yeterli mali ve beşeri kaynak tahsis edeceklerdir.

Bu madde, kamu mercileri ile ilgili hükümet dışı ve sivil toplum kuruluşlarınınca yürütülen her iki koldaki etkinliklere yeterli finansal ve insani kaynak tahsis edilmesini sağlama amacını gütmektedir. Metni hazırlayanlar, üye devletlerin birbirinden farklı ekonomik koşullarını dikkate alarak, bu yükümlülüğün kapsamını “yeterli kaynak” tahsisi ile sınırlandırma yolunu seçmişlerdir. Başka bir deyişle tahsis edilen kaynaklar, hedefler kümesi veya uygulanacak önlem için yeterli olmalıdır^[77].

5. Hükümet Dışı Kuruluşlarla, Sivil Toplumla ve Erkeklerle İşbirliği

Madde 9 uyarınca, Taraf devletler, kadına yönelik şiddetle mücadelede aktif olan ilgili hükümet dışı kuruluşlar ve sivil toplumun çalışmalarını her düzeyde göz önünde bulunduracak, teşvik edecek, destekleyecek ve bu kuruluşlarla etkin işbirliği tesis edecektir.

Birçok üye Devlette, ev içi şiddet mağduru kişilere yönelik hizmetlerin çok büyük bölümü ile kadınlara yönelik şiddetin diğer biçimlerinin mağduru olan kişilere yönelik hizmetler, hükümet dışı veya sivil toplum kuruluşları tarafından verilmektedir. Bu kuruluşlar, sığınma imkanları, hukuk yardımları, tıbbi ve psikolojik danışmanlık, acil telefon hatları ve diğer temel hizmetlerin sağlanmasında uzun bir geleneğe sahiptirler. Bu maddede amaçlanan, bu çeşitli kuruluşların Sözleşme kapsamında yer alan şiddet fiillerinin önlenmesine ve bunlara karşı mücadele edilmesine yapabilecekleri önemli katkıların vurgulanmasıdır. Dolayısıyla madde, Sözleşme'nin Taraflarından, bu kuruluşların çalışmalarını tanımalarını, örneğin deneyimlerinden yararlanmalarını, çok kuruluşlu işbirliklerine veya m. 7'nin öngördüğü kapsamlı hükümet politikalarının uygulanmasına onları da dahil etmelerini istemektedir. Bu madde, böyle bir tanımın ötesinde, Sözleşme'nin Taraflarından, kendilerini görevlerine adanmış hükümet dışı kuruluşların ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarını aktif olarak özendirip desteklemelerini talep etmektedir. Madde 9, yalnızca hükümet dışı kuruluşlara ve kadınlara yönelik şiddete karşı mücadele eden sivil topluma atıfta bulunsa bile, bu durum Tarafları daha ileri gitmekten ve daha geniş kapsamıyla ev içi şiddete odaklanan hükümet dışı kuruluşların ve sivil toplumun çalışmalarını da desteklemekten alıkoymamalıdır^[78].

[77] Bkz. dn.25.

[78] Bkz. dn.25.

Madde 12/3(1) uyarınca, Taraf devletler, erkekler ve erkek çocukları başta olmak üzere, tüm toplum üyelerinin Sözleşme kapsamındaki tüm şiddet türlerini önlemek üzere aktif katkılar sağlamasını teşvik etmek için, gerekli önlemleri alacaklardır.

Bu düzenleme, toplumun tüm üyelerinin şiddetin önlenmesine önemli katkılar yapabileceğini ve bunun özendirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu Sözleşme kapsamındaki şiddet fiillerinin çoğunun failleri erkekler ve erkek çocukları olduğundan, bu tür şiddetin önlenmesinde erkeklerin özel rolünün vurgulanması gereği duyulmuştur. Ancak, erkeklerin ve erkek çocuklarının çoğunluğunun bu tür olaylara karışmadığını da dikkate alarak, bu katkının çeşitli biçimler alabileceği de vurgulanmıştır: Rol modeli, değişimin öznelere olmak, kadın ve erkek arasında eşitliği savunmak ve karşılıklı saygıyı geliştirmek gibi. Erkekler, şiddete karşı tutum olarak, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama uğraşına başka erkekleri de katarak, aile sorumluluklarını üstlenip rol modelleri oluşturarak, önemli katkılarda bulunabilirler^[79].

6. Özel Sektör ve Medya ile İşbirliği

Madde 17, Taraf devletlerin, özel sektör, bilgi ve iletişim teknolojileri sektörü ve medya ile kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve kadın onuruna duyulan saygının artırılması için işbirliği yapmasını öngörmektedir^[80].

7. Araştırma, Veri Toplama ve Bulguları Paylaşma

Sözleşme'nin uygulanmasını teminen, Taraf devletler, Sözleşme kapsamında yer alan her türlü şiddet eylemine ilişkin tasnif edilmiş ilgili istatistiki veriyi düzenli aralıklarla toplamayı; şiddetin temel nedenlerini ve etkilerini, şiddet eylemleri ve mahkumiyet oranları ile Sözleşme'nin uygulanması için alınan önlemlerin etkinliğini incelemek amacıyla, Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddet alanında yapılan araştırmaları desteklemeyi taahhüt ederler (m. 11/1).

Taraf devletler, Sözleşme kapsamında yer alan her türlü şiddetin yaygınlığını ve eğilimlerini değerlendirmek üzere, düzenli aralıklarla nüfusa dayalı araştırmalar yapmaya çaba göstereceklerdir (m. 11/2)^[81].

[79] Bkz. dn.25

[80] Bkz. yukarıda VI.2.1.3.4.Aşağılayıcı Cinsel İçeriği Olan veya Şiddet Unsuru Taşıyan Bilgi ve İletişim; bkz. aşağıda VII.1.2.2.Toplumsal Cinsiyet Eğitimi.

[81] Taraflar, nüfus temelli araştırmaları tasarlarken, Dünya Sağlık Örgütü'nün Kadın Sağlığı ve Kadına Yönelik Ev içi Şiddet Araştırması'na ve Kadınlara Yönelik Şiddet Uluslararası Araştırması'na başvurabilirler.

Taraf devletler, uluslararası işbirliğini harekete geçirmek ve uluslararası düzeyde kıyas yapmayı mümkün kılmak amacıyla, bu madde uyarınca toplanan bilgileri Sözleşme'nin 66. maddesinde atıfta bulunulan Uzmanlar Grubu'na^[82] sağlar (m. 11/3).

Taraf devletler, bu madde uyarınca toplanan bilgilerin kamuya açık olmasını sağlayacaklardır (m. 11/4).

Verilerin sistematik ve yeterli biçimde toplanması, bu Sözleşme kapsamında yer alan kadınlara yönelik şiddet fiillerinin önlenmesine ve bu olguya karşı mücadele edilmesine yönelik etkili politikalar geliştirilmesinin temel bileşenlerinden biri olarak, öteden beri kabul edilmektedir. Bu bölüm, Sözleşme kapsamında yer alan her tür şiddet biçiminin önlenmesi ve bunlara karşı mücadele edilmesi açısından, temsil kabiliyeti olan ve karşılaştırılabilir verilerin düzenli olarak toplanmasının önemine ve bununla ilgili yükümlülüğe işaret eder^[83]. Bu Bölüm'de, madde 10 kapsamında oluşturulan eşgüdüm organı veya organları tarafından toplanması, analiz edilmesi ve yayılması, ayrıca Sözleşme'nin uygulanmasını izlemekten sorumlu bağımsız uzmanlar grubuna (GREVIO) iletilmesi gereken verilerin ne tür veriler olacağı belirlenmektedir^[84]. Ayrıca, kadınlara yönelik şiddet ve ev içi şiddet alanındaki araştırmaları destekleme gerekliliğinin altı çizilmektedir^[85].

Madde 65'te de belirtildiği gibi verilerin toplanması, muhafazası ve dönüştürülmesi, gizliliği sağlamak ve mağdurların, faillerin ve ilgili diğer kişilerin özel yaşamlarına saygı adına Avrupa Konseyi Kişilerin Kişisel Verilerinin Otomatik İşlenmesinde Korunmaları Sözleşmesi uyarınca yapılmalıdır. 65. maddede belirtilen standartlar, yalnızca ülkelerarası veri aktarımı durumlarında değil, veri toplandığı, muhafaza edildiği ve toplanan verilerin dönüştürüldüğü her durumda gözetilmelidir^[86].

Madde 11/4, toplanan bilgilerin halka açık tutulması yükümlülüğünü getirmektedir. Bununla birlikte, halka açıklanacak bilgilerin biçimini ve açıklanma

[82] Bkz. aşağıda VIII.1.Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddete Karşı Eylem Uzmanlar Grubu (GREVIO).

[83] Avrupa Konseyi'nin, Avrupa Konseyi Üyesi Devletlerde Ev İçi Şiddetle İlgili Veri Toplanması hakkındaki araştırması (EG-VEW-DC(2008)), bu kategorileri tanımlamakta ve mevcut uygulamalar ötesinde idari verilerin toplanmasıyla ilgili tavsiyelere de yer veren model oluşturacak bir yaklaşım geliştirmektedir.

[84] Bkz. aşağıda VIII.İzleme Mekanizması.

[85] Bkz. dn.25.

[86] Bkz. dn.25.

yollarını, hangi bilgilerin paylaşılacağını belirlemek, Taraflara bırakılmıştır. Taraflar, 11. madde çerçevesinde toplanan bilgileri halkla paylaşırken, durumdan etkilenen kişilerin özel yaşamlarının gizliliğine özel özen göstereceklerdir^[87].

8. Koordinasyon Birimi Kurma

Madde 10 uyarınca, Taraf devletler, Sözleşme kapsamında yer alan her türlü şiddetle mücadele etmek ve şiddeti önlemek üzere politikaların ve önlemlerin koordinasyonu, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesinden sorumlu bir veya birden fazla resmi kurum görevlendirecek veya kuracaktır. Bu organlar araştırma ve veri toplamaya ilişkin 11. maddede bahsedildiği şekilde veri toplanmasını koordine edecek, bu verileri analiz edecek ve sonuçlarını yayımlayacaktır.

Taraf devletler, bu madde uyarınca görevlendirilen veya kurulan birimlerin, uluslararası işbirliğine ilişkin Bölüm VIII uyarınca (m.62-65)^[88] alınan önlemlere ilişkin bilgi almalarını sağlayacaklardır.

Taraf devletler, bu madde uyarınca görevlendirilen veya kurulan birimlere, diğer Taraf devletlerdaki muadilleriyle doğrudan iletişim kurma ve ilişki geliştirme imkanı sağlayacaklardır.

Bu maddede geçen “resmi kurum” terimi, hükümete bağlı herhangi bir birim veya kurum olarak anlaşılmalıdır. Bu da, ulusal veya bölgesel düzeyde var olan veya oluşturulacak bir organ veya kurum olabilir. Var olan veya oluşturulacak kurumun büyüklüğü, personeli ve finansmanı, nereye bağlı olup nereye rapor vereceği gibi hususlar, Taraflarca belirlenecektir^[89].

9. Azami Dikkat ve Özen Gösterme Yükümlülüğü (“DueDiligence” İlkesi)

Madde 5/1, devletin, kendi yetkililerinin, görevlilerinin, temsilcilerinin, kurumlarının veya devlet adına hareket eden diğerlerinin kadınlara yönelik şiddet anlamına gelen fiillerden kaçınmalarını sağlama yükümlülüğünden söz ederken^[90], madde 5/2 Tarafların, devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilen fiilleri gerekli titizlikle ele alma yükümlülüğünü ortaya koymaktadır.

[87] Bkz. dn.25.

[88] Bkz. aşağıda VII.4.Uluslararası İşbirliğine İlişkin Yükümlülükler.

[89] Bkz. dn.25.

[90] Bkz. yukarıda V.3.Taraf Devletlerin Sorumluluklarının Kapsamı; bkz. aşağıda VII. 3.1. Hukuk Davaları ve Giderimler.

Madde 5 uyarınca, Taraf devletler, devlet dışı aktörlerce gerçekleştirilen ve Sözleşme'nin kapsamı dahilindeki şiddet eylemlerinin önlenmesi, soruşturulması, cezalandırılması ve tazmin edilmesi konusunda azami dikkat ve özenin sarfedilmesi için, gerekli hukuki ve diğer önlemleri alacaklardır^[91].

Rec(2002)5 sayılı Kadınların Şiddete Karşı Korunmasıyla İlgili Olarak Üye Devletlere Yönelik Avrupa Konseyi Tavsiye Kararı'nın 2. maddesinde ifade edilen bir kavram olarak "devlet dışı aktör", özel kişileri kasteder^[92].

"Tazmin" terimi, uluslararası insan hakları hukukunda farklı karşılıklara sahip olabilir; örneğin yeniden eski durumuna getirme, telafi etme, iyileştirme, tatmin etme ve tekrarlanmama garantisi verme gibi. Tazminat söz konusu olduğunda, bunun bir Tarafça ancak bu Sözleşme'nin 30(2) maddesinde belirtilen koşullarda sağlanabileceğinin bilinmesi önemlidir^[93].

VII. DEVLETİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Sözleşme'deki yükümlülükler, önlemeye; koruma ve destek sağlamaya; hukuki ve cezai yaptırımlar öngörme ve uygulamaya ve uluslararası işbirliğine ilişkin yükümlülükler olarak sınıflandırılabilir.

1. Önlemeye İlişkin Yükümlülükler

1.1. Genel Yükümlülükler

Sözleşme'nin 12. maddesi, önlemeye ilişkin aşağıdaki genel yükümlülükleri öngörmektedir:

Taraf devletler, kadınların daha aşağı düzeyde olduğu düşüncesine veya kadınların ve erkeklerin toplumsal olarak klişeleşmiş rollerine dayalı önyargıların, törelerin, geleneklerin ve diğer uygulamaların kökünün kazanması amacıyla kadınların ve erkeklerin sosyal ve kültürel davranış kalıplarının değiştirilmesine yardımcı olacak önlemleri^[94]; herhangi bir gerçek veya tüzel kişinin bu Sözleşme'nin kapsamında olan her türlü şiddet eylemini önleyecek gerekli

[91] Ayrıca bkz. Rec (2002)5 sayılı Avrupa Konseyi Tavsiye Kararı; BM Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi'nin 19 No'lu Tavsiye Kararı (1992); BM Kadınlara Yönelik Her Türlü Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesi; ECHR, Case of Opuz v. Turkey, 9 June 2009.

[92] Bkz. dn.25.

[93] Bkz. dn.25.

[94] Bkz. yukarıda V.2.1.3.Toplumsal Cinsiyet Klişeleri ve Önyargılar.

hukuki ve diğer önlemleri^[95] alacaklardır. Bu bölüm uyarınca alınan tüm önlemlerle, belirli şartlar nedeniyle şiddete açık hale gelmiş güç durumdaki insanların ihtiyaçları göz önüne alınacak, karşılanmaya çalışılacak ve tüm önlemlerin merkezinde mağdurların insan hakları yer alacaktır^[96].

Taraf devletler, özellikle gençler ve erkekler olmak üzere, toplumun tüm bireylerinin bu Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddet olayının önlenmesine aktif bir biçimde katkıda bulunmasını teşvik etmeye yönelik gerekli önlemleri alacaktır^[97].

Taraf devletler, kültür, töre, din, gelenek veya sözde “namus” gibi kavramların bu Sözleşme kapsamındaki herhangi bir şiddet eylemine gerekçe olarak kullanılmamasını temin edeceklerdir^[98].

Taraf devletler, kadınların güçlendirilmesine yönelik program ve faaliyetlerin yaygınlaştırılması için, gerekli önlemleri alacaklardır^[99]. Burada, siyasal ve ekonomik güçlenme dahil yaşamın her alanında güçlenmeden söz edilmektedir. Bu yükümlülük, kadını özne olarak güçlendirerek ve şiddete açıklığını azaltarak, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama anlamında daha geniş ölçekli bir amacın yansımadır^[100].

1.2. Zihniyet Değişikliğinin Sağlanması

Şiddet ve ayrımcılığın ortadan kaldırılması için, zihniyet değişikliğinin sağlanması son derece önemlidir. Sözleşme'deki bu konudaki iki önemli düzenleme, farkındalık artırmaya ve toplumsal cinsiyet eğitimi verilmesine ilişkindir.

1.2.1. Farkındalık Artırma

Taraf devletler, gerektiğinde, Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddetin farklı tezahürlerinin, bunların çocuklar üzerindeki sonuçlarının ve bu tür şiddetin önlenmesi gerektiğinin, toplum içinde anlaşılması ve buna ilişkin farkındalığın artırılması amacıyla başta kadın örgütleri olmak üzere, ulusal insan hakları kurumları ve eşitlik organları, sivil toplum ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği

[95] Bkz. yukarıda V. 3.Taraf Devletlerin Sorumluluklarının Kapsamı.

[96] Bkz. yukarıda V.1.1.2.Şiddete Açık Kadın Grupları.

[97] Bkz. yukarıda VI.5.Sivil Toplum Kuruluşlarıyla Sivil Toplumla ve Erkeklerle İşbirliği.

[98] Bkz. yukarıda V.2.1.3.Toplumsal Cinsiyet Kلیşeleri ve Önyargılar.

[99] Bkz. yukarıda VI.2. Kadınların Güçlendirilmesi.

[100] Bkz. dn.25.

içinde, düzenli aralıklarla ve her seviyede farkındalık yaratma kampanyaları ve programları geliştirmek veya yürütmekle yükümlüdür (m. 13/1).

Taraf devletler, Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddet eylemini önlemek amacıyla mevcut önlemlere ilişkin bilginin kamu genelinde yaygınlaştırılmasını sağlayacaklardır (m. 13/2).

Bu maddenin amacı, genel kamuoyunun, kadınların düzenli olarak maruz kaldıkları çeşitli şiddet biçimleri ve ev içi şiddetin farklı tezahürleri konusunda tam olarak bilgilendirilmesini sağlamaktır. Bu, toplumun tüm üyelerinin bu tür şiddet fiillerini teşhis etmesine, buna karşı çıkmasına, mümkün ve uygun olduğunda ise şiddet mağdurlarının komşuları, arkadaşları, akrabaları veya meslektaşları olarak desteklenmelerine katkıda bulunacaktır. Yükümlülük, aynı zamanda, bu konuları toplumsal cinsiyete duyarlı biçimde ele alıp açıklayacak genel farkındalık yaratma kampanyalarının veya programlarının düzenli olarak yürütülmesini de içerir. Farkındalık yaratma çalışmaları kapsamında, kadın erkek eşitliği, kalıplaşmış olmayan toplumsal cinsiyet rolleri ve kişisel uyumsuzluklarda çözüm yöntemleri gibi konulara ilişkin bilgiler yaygınlaştırılmalıdır. Dahası, metni hazırlayanlar, kadınlara yönelik şiddetin ve ev içi şiddetin çocuklar üzerindeki doğrudan veya dolaylı etkilerinin ve olumsuz sonuçlarının da herhangi bir kampanyada işlenmesinin önemini vurgulamışlardır^[101].

1.2.2. Toplumsal Cinsiyet Eğitimi

Sözleşme, Taraf devletlere,
öğrenciler dahil genel olarak toplumun ve
profesyonellerin

toplumsal cinsiyet konusunda eğitilmesi yükümlülüğü getirmektedir.

Madde 14 uyarınca, Taraf devletler, gerektiğinde, öğrencilerin gelişen kapasitesine uygun olarak, kadın erkek eşitliği, kalıplaşmamış toplumsal cinsiyet rolleri, karşılıklı saygı, kişisel ilişkilerdeki çatışmalarda çözüm yolları, kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve kişisel bütünlük hakkı gibi konulara ilişkin öğretim materyallerinin resmi müfredata ve eğitimin her seviyesine eklenmesi için gerekli adımları atacaktır.

[101] Bkz. dn.25.

Taraf devletler, gayri resmi eğitim faaliyetlerinde^[102], spor, kültürel ve boş zaman hizmetlerinde ve medyada, yukarıdaki bentte bahsedilen ilkeleri geliştirmek amacıyla, gerekli adımları atacaktır.

Öğretim materyalinden kastedilen, müfredatın bir parçasını oluşturan, gerektiğinde bir okuldaki tüm öğretmenlerin erişebilecekleri, sınıfta kullanmaları istenebilecek, resmen geliştirilmiş ve onaylanmış materyallerdir. Burada kullanılan sözcükler, metni hazırlayanların bu konuda Tarafalara belirli bir model dayatmak istemediklerini göstermektedir. Bu tür materyallerin ne gibi eğitim alanlarına ve hangi öğrenci gruplarına yönelik olarak hazırlanacağına, Taraflar karar vereceklerdir. Metni hazırlayanlar, Tarafların öğretim materyalleri hazırlama açısından farklı imkanlara sahip olabileceklerini de dikkate alarak, bu hükmün uygulanmasına azami esneklik tanıyacak bir metin kaleme almışlardır. Örneğin kimi devletler öğretimin amaçlarını resmi müfredatlarında belirlerken, bu amaçlara ulaşmada kullanılacak uygun çalışma yöntemlerinin ve öğretim materyallerinin belirlenmesini, okullara bırakmaktadır. “Resmi müfredat” terimi, yerine göre bir okulun planlanmış program hedeflerini, içeriği, öğrenim deneyimlerini, kaynakları ve değerlendirmeleri anlatmaktadır^[103].

Bu madde, Sözleşme’nin Taraflarından, yukarıdaki ilkeleri yaygınlaştırma adına alınan önlemlere medyayı da dahil etme çağrısında bulunmaktadır. Önemli bir nokta, metni hazırlayanların, bu bağlamda alınan önlemlerin medyanın bağımsızlığı ve basın özgürlüğü temel ilkesine saygılı olması gerektiğini, açıkça belirtmiş olmalarıdır^[104].

Madde 15 uyarınca, Taraf devletler, Sözleşme kapsamında yer alan her türlü şiddet eyleminin mağdurları veya failleriyle ilgilenen profesyoneller için, bu tür şiddetin önlenmesi ve belirlenmesi, kadın erkek eşitliği, mağdurun ihtiyaç ve hakları ile ikincil mağduriyetlerin engellenmesine ilişkin, uygun eğitimin verilmesini sağlayacaktır. Taraf devletler, bu eğitimlerin, kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddet vakalarının uygun sevk ve idaresini sağlamak üzere, koordineli ve çok birimli bir işbirliğine yönelik eğitimleri içermesini teşvik edecektir.

[102] Avrupa Konseyi üyesi devletlerde yaygın eğitimin birçok biçimi vardır ve bunlara ayrıca farklı atıflarda bulunulmaktadır. Genel olarak alındığında “yaygın eğitim tesisi”, örgün sistem dışında gerçekleştirilen organize eğitimi anlatır: Örneğin, topluluk temelli veya dinsel eğitim tesisleri, etkinlikleri, projeleri, sosyal pedagoji temelli kurumlar, topluluk grupları veya diğer kuruluşlar tarafından düzenlenen eğitimler gibi (örneğin izcilik, yaz okulları, okul sonrası etkinlikler, vb.) (Bkz. dn.25).

[103] Bkz. dn.25.

[104] Bkz. yukarıda V.2.1.3.4.Aşağılayıcı Cinsel İçeriği Olan veya Şiddet Unsuru Taşıyan Bilgi ve İletişim.

İlgili profesyoneller, yargıda, hukuk mesleğinde, infaz kurumlarında, sağlık hizmetlerinde, sosyal çalışma ve eğitim alanlarında görev yapan kişileri kapsar. Taraflar, yargı süreçlerinde yer alan profesyonellere (özellikle yargıçlara, savcılara ve avukatlara) eğitim sağlarken, yargı mesleğinin bağımsızlığından ve bu mesleğe mensup olanlara verilecek eğitimin özerkliğinden kaynaklanan hususlara dikkat etmelidirler^[105].

Profesyonellerin, bu Sözleşme kapsamına giren şiddet biçimlerinin çok sayıda nedenine, tezahürüne ve sonuçlarına ilişkin olarak eğitilmeleri ve duyarlılaştırılmaları, bu tür şiddet olaylarının önlenmesi açısından etkili bir araç olacaktır. Eğitim, kadınlara yönelik şiddet ve ev içi şiddet konusunda profesyonellerin duyarlılaşmalarını sağlamakla kalmayacak, ayrıca onların mağdurlara bakışını ve mağdurlara yaklaşım biçimlerini de değiştirecektir. Ayrıca eğitim, mağdurlara sağlanan desteğin mahiyetini ve kalitesini de önemli ölçüde iyileştirecektir^[106].

Profesyonellere aynı zamanda çok sayıda kuruluşla birlikte çalışma eğitimi de verilmeli, böylece profesyoneller çeşitli alanlardaki diğer profesyonellerle birlikte çalışma açısından donanımlı kılınmalıdır^[107].

1.3. Önleyici Müdahale ve Tedavi Programları

Taraf devletler, şiddetin tekrarlanmaması ve şiddet içeren davranış biçimlerinin değiştirilmesi amacıyla ev içi şiddet faillerinin kişilerarası ilişkilerinde şiddet içermeyen davranış biçimi edinmelerini sağlamayı hedefleyen programlar geliştirmek ve desteklemek üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri almak ve başta cinsel suç failleri olmak üzere faillerin tekrar suç işlemesini engelleyen tedavi programları geliştirmek ve desteklemek üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri almakla yükümlüdür (m. 16/1; 16/2).

Taraf devletler, sözkonusu önlemlerin alınmasında, mağdurların güvenliği, desteklenmesi ve insan haklarının birincil öncelik taşımasını ve bu programların gerektiğinde mağdurlara yönelik uzman destek hizmetleri ile yakın işbirliği ile oluşturulmasını ve uygulanmasını sağlamalıdır (m.16/3).

[105] Bkz. dn.25.

[106] Bkz. dn.25.

[107] Bkz. dn.25.

1.4. Özel Sektör ve Medyanın Katılımı

Madde 17, önleyici önlemler arasında özel sektör ve medyanın katılımını öngörmektedir^[108].

2. Korumave Destek Sağlamaya İlişkin Yükümlülükler

Sözleşme'nin nihai amacı, kapsamına aldığı her tür şiddet fiilinin önlenmesi iken, mağdurların başka şiddet olaylarından yeterince korunmaları, gerçekleşmiş şiddet fiillerinin çoklu sonuçlarından kurtulmaya yarayacak yardım ve desteğin sağlanması ve böylece yaşamların yeniden kurulması da gereklidir. Sözleşme'nin bu bölümü, şiddet fiiline maruz kalmış kişilerin ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik uzmanlaşmış ve aynı zamanda daha genel hizmetlerin sağlanması bağlamında bir dizi yükümlülüğü içermektedir^[109].

Mağdurlara yönelik hizmetlerde, genel ve uzmanlaşmış destek hizmetleri arasında bir ayırım yapılır. Genel destek hizmetleri, örneğin sosyal hizmetler, sağlık hizmetleri, istihdam hizmetleri gibi kamu tarafından verilen, uzun dönemde yardım sunan, yalnızca mağdurlara yönelik olmayıp genel olarak halka yarar sağlayan hizmetlerdir. Buna karşılık uzmanlaşmış destek hizmetleri, kadınlara yönelik ve ev içi şiddet mağduru kişilerin –çoğu durumda acil- ihtiyaçlarına yönelik olup, genel olarak halka açık değildir. Bu tür hizmetler kamu tarafından finanse edilip sağlanabileceği gibi, büyük ölçüde olmak üzere hükümet dışı kuruluşlar tarafından verilmektedir^[110].

2.1. Genel ve Özel Destek Hizmetleri

Madde 18/1 uyarınca, Taraf devletler, tüm mağdurları şiddet eylemlerinin tekrarından korumak amacıyla gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır.

Madde 18/1 (1) uyarınca, Taraf devletler, Sözleşme'nin 20^[111]. ve 22^[112]. maddelerinde ayrıntıları verilen genel ve özel destek hizmetlerine başvurmak da dahil olmak üzere, iç hukuka uygun şekilde, Sözleşme kapsamındaki tüm şiddet mağdur ve tanıklarının korunması ve desteklenmesinde hakimler, savcılar, kolluk kuvvetleri, yerel ve bölgesel yetkililer, sivil toplum kuruluşları, diğer ilgili

[108] Bkz. yukarıda VI.6.Özel Sektör ve Medya İle İşbirliği.

[109] Bkz. dn.25.

[110] Bkz. dn.25.

[111] Bkz. aşağıda 2.3.Genel Destek Hizmetleri.

[112] Bkz. aşağıda 2.5.Profesyonel Destek Hizmetleri.

kuruluş ve birimleri içeren ilgili devlet kuruluşları arasında etkili bir işbirliği sağlamak için, uygun mekanizmaların mevcudiyetini sağlamak üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır.

Madde 18/3 (5) uyarınca, Taraf devletler, mağduru koruma ve desteğe ilişkin alınan (Sözleşme'nin dördüncü bölümünde öngörülen)^[113] önlemlerin, uygun görülen durumlarda, aynı mekanlarda bir dizi koruma ve destek hizmetleri biriminin yer almasına imkan sağlayacaktır.

Hizmetlerin ve konuyla ilgili çeşitli birimlerin aynı binada veya birbirine yakın mekanlarda bulunup işbirliği yaptıkları kimi örnekler, bu durumun hizmetlerden duyulan memnuniyeti önemli ölçüde artırdığını, kimi durumlarda mağdurların maruz kaldıkları fiilleri daha istekli biçimde ortaya koyup açılan davalarda sonuna kadar gittiklerini göstermektedir. Bu tür örnekler “tek duraklı yerler” olarak bilinmektedir ve ev içi şiddet olayları söz konusu olduğunda denenmiş ve sınanmıştır. Bu nedenle, bent 3, Taraflara çeşitli hizmet birimlerini aynı binada toplama çağrısında bulunmaktadır^[114].

Madde 18/5 uyarınca, Taraf devletler, uluslararası hukuk kapsamındaki yükümlülüklerine uygun olarak, yurttaşlarına ve koruma hakkı kazanmış diğer mağdurlara konsolosluk ve diğer koruma desteği sağlamak üzere gerekli önlemleri alacaklardır.

Bu Sözleşme kapsamında yer alan kimi şiddet biçimleri, uluslararası boyuta sahip olabilir. Kendi ülkelerinin dışında, örneğin zorla evlendirme veya ev içi şiddet gibi fiillere maruz kalanların, kadın sünneti tehdidi altında olan kadın ve kız çocuklarının, konsolosluk korumasına, bir ihtimal tıbbi ve maddi yardıma ihtiyacı vardır. Bent 5, Taraflardan, bu koruma ve yardımları ve gerekiyorsa diğer yardımları sağlamalarını talep etmektedir. Şiddet içeren suç mağdurlarına yardım, tutuklama veya gözaltı durumlarında yardım, güç durumdakilerin kurtarılması ve ülkelerine gönderilmesi, yeni kimlik belgeleri çıkartılması ve diğer işlemler, bu kapsamda yer almaktadır^[115].

Hizmetlerin sunumu, mağduru fail hakkında şikayette bulunması veya aleyhinde tanıklık etmesine bağlı olmayacaktır (m. 18/4). Bent 4, mağdurların yardım ve destek arayışlarında çoğu kez karşılaştıkları husumete işaret etmektedir. Özel olsun, kamusal olsun pek çok hizmette, verilecek destek, mağduru faille karşı suçlamada bulunmaya veya tanıklık etmeye istekli olması koşuluna

[113] Bkz. yukarıda VII.2.Koruma ve Desteğe İlişkin Yükümlülükler.

[114] Bkz. dn.25.

[115] Bkz. dn.25.

bağlanmaktadır. Korku, duygusal karmaşa ve bağıllık gibi nedenlerden dolayı mağdur suçlamada bulunmuyorsa veya mahkemede ifade vermeyi reddediyorsa, danışmanlık ve yardım da sağlanmamaktadır. Bu tutum, güçlendirme ilkesine, insan hakları temelli yaklaşıma aykırıdır ve kaçınılması gerekir. Bu hükmün, Sözleşme'nin 20 ve 22. maddelerinde yer alan genel ve uzmanlaşmış destek hizmetleriyle ilgili olduğunun görülmesi önemlidir^[116].

Taraf devletler, mağdurların şiddet sonrası iyileşmelerini kolaylaştıracak hizmetlere erişimlerini sağlamak üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır. Bu önlemler, gerektiğinde, hukuki ve psikolojik danışmanlık, mali yardım, konut, eğitim, öğretim ve iş bulma desteği gibi hizmetleri içerir (m. 20/1).

Taraf devletler, mağdurların sağlık hizmetlerine ve sosyal hizmetlere erişimlerini ve bu hizmetlerin yeterli kaynağa sahip olduğunu ve mağdurlara yardımcı olmak ve onları uygun hizmetlere yönlendirmek üzere profesyonellerin eğitilmelerini temin etmek üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır (m. 20/2).

Taraf devletler, Sözleşme kapsamında yer alan herhangi bir şiddet eylemine maruz kalmış mağdurlara, uygun bir coğrafi dağılım kapsamında acil/anında, kısa ve uzun dönemli profesyonel destek hizmeti sağlamak veya düzenlemek amacıyla, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır (m. 22/1).

Taraf devletler, kadınlara yönelik profesyonel destek hizmetlerini tüm şiddet mağduru kadınlara ve bunların çocuklarına sağlayacak veya buna yönelik düzenlemeleri yapacaklardır (m. 22/2)^[117].

Madde 20'deki yükümlülüğü tamamlayan bu ve daha sonraki hükümler, Sözleşme'nin Taraflarından yeterli kaynaklarla desteklenen uzman desteği sektörünü kurmalarını veya böyle bir düzenleme getirmelerini talep etmektedir. Bu tür uzmanlaşmış bir desteğin amacı, mağdurların, kendi özel ihtiyaçlarına karşılık düşecek en uygun destek ve yardımla güçlendirilmeleri gibi karmaşık bir görevin yerine getirilmesidir. Bunun büyük bölümü, en iyi biçimde, kadın kuruluşları ve örneğin toplumsal cinsiyet temelli şiddet konusunda derin bilgiye

[116] Bkz. dn.25.

[117] Taraf devletler, mağdurlara koruma ve destek hizmetleri sağlanırken, Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddete tanık olmuş çocukların hakları ile ihtiyaçlarının dikkate alınmasını sağlamak üzere hukuki veya diğer önlemleri alır (m. 26/1). Bu madde uyarınca alınan önlemler, Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddete tanıklık etmiş çocukların yaşlarına uygun psikososyal danışmayı içerir ve çocuğun yüksek yararına gereken saygıyı/özene gösterir (m. 26/2). Bkz. yukarıda V.1.2.Çocuklar.

sahip uzman ve deneyimli personele sahip yerel kuruluşlar tarafından verilen hizmetlerle karşılanabilir. Bu hizmetlerin ülkede yeterince yaygın biçimde dağılmış ve tüm mağdurlar için erişilebilir olmasının sağlanması önemlidir. Ayrıca, gerek bu hizmetlerin gerekse çalışan personelin, bu Sözleşme kapsamına giren farklı şiddet türleriyle ilgilenebilecek ve ulaşılması güç olanlar dahil her gruptan mağdura hizmet verebilecek kapasitede olması gerekir. Bu kapsamda verilmesi gereken hizmet türleri arasında, sığınma ve güvenli yardımlar, acil tıbbi destek, cinsel şiddet ve saldırı durumlarında adli tıp kanıtlarının toplanması, uzun ve kısa dönemli psikolojik danışmanlık, travma bakımı, hukuk danışmanlığı, tanıtım-savunu ve dış hizmetler, mağdurları doğru hizmetlere yönlendirecek telefon hatları ve mağdur veya tanık konumundaki çocuklara yönelik özel hizmetler yer almaktadır^[118].

2.2. Cinsel Şiddet Mağdurları İçin Destek

Taraf devletler, cinsel şiddet mağdurlarına tıbbi ve adli muayene, travma desteği ve danışma hizmetleri sunacak uygun ve kolay erişilebilir cinsel saldırı kriz merkezleri veya cinsel şiddet başvuru/sevk merkezleri kurmak üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır (m. 25).

Cinsel saldırı dahil cinsel şiddetin travmatik özelliği, eğitilmiş ve uzman personelin özellikle duyarlı yaklaşımını gerektirir. Bu tür şiddete maruz kalanların acil tıbbi bakıma ve travma desteğine ihtiyacı vardır; ayrıca, kovuşturma için gerekli kanıtların toplanmasında yine ivedi adli tıp incelemeleri gerekir. Bu arada, çoğu durumda olaydan sonra haftalar, hatta aylar sürebilecek psikolojik danışmanlık ve terapi, önemli bir ihtiyaçtır. Dolayısıyla madde 25, Taraflara yeterli sayıda erişilebilir cinsel saldırı kriz merkezleri veya cinsel şiddet başvuru/sevk merkezleri kurma yükümlülüğü getirerek, bu tür bir uzman desteği sağlanmasına özel vurgu yapmaktadır. Taraf devletlerin, her iki merkezi birden kurmakla yükümlü olmayıp, sözü edilen türlerden birini tercih etme alternatifine sahip olduklarını burada vurgulamak gerekir^[119].

Cinsel saldırı kriz merkezleri, çeşitli biçimler alabilir. Tipik olarak bu merkezler yüz yüze danışmanlık, destek grupları ve diğer hizmetlerle temas yoluyla danışmanlığa ve terapiye odaklanan uzun dönemli yardım hizmetleri sunmaktadır. Merkezler ayrıca, kadın kadına savunu ve başka pratik yardımlar aracılığıyla, mağdurları mahkeme süreçlerinde de desteklemektedir^[120].

[118] Bkz. dn.25.

[119] Bkz. dn.25.

[120] Bkz. dn.25.

Buna karşılık cinsel şiddet başvuru/sevki merkezleri, acil tıbbi bakım, kaliteli adli tıp hizmetleri ve kriz müdahalesi gibi başlıklarda uzmanlaşabilir. Bu merkezler, tıbbi muayeneleri yapmak ve daha sonraki hizmetler için mağduru diğer kuruluşlara sevki üzere yeni vuku bulmuş cinsel şiddet olaylarıyla ilgilenecek şekilde, hastane ortamlarında oluşturulabilir. Merkezler, madde 25’de belirtilen gerekli bakımın sağlanması için, mağduru acilen uygun ve uzmanlaşmış birimlere sevki işlemlerinde yoğunlaşabilir. Yapılan araştırmalara göre, olayın polise bildirilmesi gerekli olsun olmasın, adli tıp incelemelerinin yapılması iyi bir uygulamadır; cinsel saldırı olayının bildirilip bildirilmemesine ilişkin karar daha sonra verilmek üzere, örneklerin alınması ve saklanması için gerekli imkanların elde bulundurulması önemlidir^[121].

Bu tür merkezler oluşturma gerekliliği, Sözleşme’nin Taraflarına, bunların sayısının yeterli olmasını, kolay erişimi ve hizmetlerin uygun biçimde verilmesini sağlama yükümlülüğü getirir. 2008 tarihli Avrupa Konseyi Ev içi Şiddet Dahil Olmak Üzere Kadınlara Yönelik Şiddete Karşı Mücadele Görev Birimi’nin Nihai Faaliyet Raporu^[122], her iki yüz bin yurttaş için böyle bir merkez kurulmasını ve merkezlerin coğrafi yerleşimlerinin kentsel olduğu kadar kırsal kesimdeki mağdurlara da kolay erişim sağlayacak şekilde düzenlenmesini, tavsiye etmektedir. Yukarıdaki “uygun biçimde” ifadesinden kastedilen, sunulan hizmetlerin mağdurların ihtiyaçlarını karşılayacak nitelik ve düzeyde olmasıdır^[123].

2.3. Telefon Yardım Hatları ve Sığınma Evleri

Taraf devletler, Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddete ilişkin, gizliliğe veya kimlik bilgilerinin açıklanmamasına özen gösterilerek, arayanlara tavsiyede bulunmak üzere ülke çapında 24 saat (7/24) hizmet verecek ücretsiz telefon yardım hattı kurmak üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır (m. 24).

Telefon hatları, mağdurların yardıma ve desteğe ulaşabilmelerini sağlamada en önemli yollardan biridir. Numarası geniş bir çevre tarafından bilinen, destek ve kriz danışmanlığı, yüz yüze görüşme hizmetleri sunan danışma merkezleri, sığınma evleri veya polis gibi yardım hatları, bu Sözleşme kapsamındaki şiddet fiilleri söz konusu olduğunda sağlanabilecek destek ve danışmanlık hizmetlerinin omurgasını oluşturur. Dolayısıyla bu madde, 24 saat ücretsiz hizmet verecek, tüm ülke çapında telefon yardım hatları oluşturulması yükümlülüğünü getirir.

[121] Bkz. dn.25.

[122] EG-TFV(2008)6.

[123] Bkz. dn.25.

Pek çok mağdur için telefon kartı alacak belgeler eksik olabilir veya jetonlu telefon için para olmayabilir. Çok küçük bir ücret bile pek çok mağdura ağır gelebilir; dolayısıyla bu hatların aranması ücretsiz olmalıdır. Ayrıca, birçok ücretli telefon sisteminde yapılan telefon görüşmeleri tespit edilebilir, böylece fail de mağdurun telefonla yardım aradığını öğrenebilir ve bu da, mağduru yeniden tehlikeye sokabilir. Avrupa Konseyi Ev içi Şiddet Dahil Olmak Üzere Kadınlara Yönelik Şiddete Karşı Mücadele Görev Birimi Nihai Faaliyet Raporu, haftada 7 gün ve günde 24 saat açık, tüm ülkeyi kapsayan ücretsiz yardım hattının kadınlara yönelik şiddet fiilleri için açık olmasını ve konuşulan her dilden kriz destek hizmetleri vermesini tavsiye etmektedir^[124].

Birçok mağdur aktif olarak yardım istemeyi güç bulmaktadır ve gene birçok mağdur için birilerini arayıp özel bilgileri paylaşmayı zorunlu kılacak eşik hayli yüksektir. Dolayısıyla arayanların kimliklerinin dışa vurulmaması, kendileriyle bu tür konularda eğitilmiş kişilerin muhatap olması ve arayanların istemeleri halinde, yardım hatlarının verdikleri bilgi ve desteği gizli tutmaları önemlidir. Kimi ülkelerde, başvuruda bulunanların dil sorunlarını hafifletmek açısından, yardımın çeşitli dillerde verilebilmesini sağlamak da önemlidir^[125].

Taraf devletler, kadınlar ve çocuklar başta olmak üzere, mağdurlara güvenli barınma sunmak ve mağdurlara proaktif biçimde ulaşmak için yeterli sayıda, kolay erişilebilir ve uygun sığınmaevleri kurmak üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır (m. 23).

Bu madde Taraflardan, koruma ve destek sağlama yükümlülüğünün yerine getirilmesinin önemli bir yolu olarak yeterli sayıda, uygun ve ulaşılması kolay sığınma evleri açmalarını talep etmektedir. Sığınma evleriyle amaçlanan, artık evlerinde güvende değilse, kadınlar ve çocuklar için acil, tercihen 24 saat boyunca yararlanılabilecek güvenli sığınma ve bakım imkanları sağlanmasıdır. Tek başına geçici yerleştirme ve örneğin evsizler için genel sığınma yerleri gibi imkanlar, yeterli değildir ve bunlar gerekli desteği veya güçlendirmeyi sağlamaz. Mağdurlar, sağlıkları, güvenlikleri, maddi durumları ve çocuklarının esenliği açısından, çok sayıda ve birbiriyle bağlantılı sorunlarla karşılaşır. Özel kadın sığınma evleri ise bu ihtiyaçların en iyi karşılanabileceği yerlerdir, çünkü işlevleri kalacak güvenli bir yer sağlamanın ötesindedir. Sığınma evleri kadınlara ve çocuklarına destek sağlar; travmatik deneyimlerini atlatmalarına,

[124] Bkz. dn.25.

[125] Bkz. dn.25.

şiddet içeren ilişkilerden ayrılmalarına, özsayılarını kazanmalarına ve kendi tercihlerine göre bağımsız bir yaşantının temellerini atmada yardımcı olur^[126].

Birincil görevleri olarak kadınların ve çocukların güvenliğini sağlama durumunda olan sığınma evlerinin tümünün, bir dizi standardı gözetmesi büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, her mağdurun güvenlik durumu ayrıca değerlendirilmeli, bu değerlendirme temel alınarak kişisel bir güvenlik planı hazırlanmalıdır. Binanın teknik anlamdaki güvenliği bir başka önemli konudur; çünkü failerin şiddet içeren olası saldırıları yalnızca kadınlar ve çocuklar için değil, orada çalışanlar ve çevredekiler için de tehdit oluşturmaktadır. Ayrıca, güvenlikle ilgili konularda polisle etkili bir işbirliğine gidilmesi de, vazgeçilmez önemdedir^[127].

Bu hüküm, tüm mağdurlara kalacak geçici yerler sağlanması açısından sığınma evlerinin yeterli sayıda olmasını öngörür. Her şiddet biçimi farklı türde destek ve koruma gerektirir ve çalışan personelin de bunları sağlayabilecek durumda olması gerekir. “Yeterli sayıda” teriminden amaçlanan, tüm mağdurların ihtiyaçlarının gerek sığınılacak yer, gerekse özel destek bakımından karşılanabilmesidir. Avrupa Konseyi Ev içi Şiddet Dahil Olmak Üzere Kadınlara Yönelik Şiddete Karşı Mücadele Görev Birimi Nihai Faaliyet Raporu, her bölgede özel kadın sığınma evlerinin bulunmasını ve her on bin nüfusa bir aile yeri bulundurulmasını tavsiye etmektedir. Bununla birlikte, sığınılacak yerlerin sayısı fiili ihtiyaca bağlı olmalıdır. Diğer şiddet türleriyle ilgili sığınma yerlerinin sayısı da, yine ihtiyaca göre belirlenmelidir^[128].

2.4. Bölgesel ve Uluslararası Bireysel/Toplu Şikayetlerde Destek

Taraf devletler, mağdurların başvurulabilir bölgesel ve uluslararası bireysel/toplu şikayet mekanizmalarına ilişkin bilgiye ve bu mekanizmalara erişim imkanına sahip olmalarını sağlayacaklardır. Taraf devletler, şikayette bulduklarında, mağdurlara duyarlı ve bilgiye dayalı desteğin sağlanmasını teşvik eder (m. 21).

Bu hüküm, Tarafların, mağdurların, işlerlikte olan bölgesel ve uluslararası şikayet mekanizmalarına ilişkin bilgilenmelerini ve bu mekanizmalara erişimlerini sağlamak yükümlülüğünü düzenlemektedir. Bu Sözleşme kapsamındaki her tür şiddet fiilinin mağduru kişi, iç hukuk yolları tükendikten sonra, devletin taraf olduğu bir dizi bölgesel ve uluslararası şikayet mekanizmasına başvurabilir.

[126] Bkz. dn.25.

[127] Bkz. dn.25.

[128] Bkz. dn.25.

Örneğin bu kişiler, daha ileri düzeyde tazminat için Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne veya BM Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi'ne başvurabilir. Ayrıca, başvurular toplu da olabilir; başka bir deyişle, bir grup mağdur da başvuruda bulunabilir^[129].

Metni hazırlayanlar, mağdurların bu mekanizmalar hakkında “bilgi sahibi olmaları ve bunlara erişebilmelerinin sağlanması” derken, mağdurlara şu konularda bilgi verilmesinin önemine işaret etmek istemişlerdir: Geçerli bölgesel ve ulusal şikayet mekanizmaları açısından başvuru kabul kuralları ve başvuru işlemleri; iç hukuk çerçevesinde yapılabileceklerin sonuna gelindiğinde Tarafların mağdurların bu mekanizmalara erişimlerini engelleyici herhangi bir yola başvuramaları, bunlar arasındadır^[130].

Hüküm, aynı zamanda bu tür şikayetleri iletmelerinde mağdurlara hassas ve ulaşılabilir yardımlar sağlanması amacını taşımaktadır. Bu yardımları örneğin devletin kendisi, barolar, ilgili hükümet dışı kuruluşlar ve başka aktörler sağlayabilir. Sağlanan yardım ise bilgilendirme ve hukuki yardım şeklinde olabilir. Mağdurun geçerli şikayet mekanizmalarını kullanabilmesi için sağlanan yardım, esaslı bilgilere dayanmalı ve mağdurun ihtiyaçlarına göre uyarlanmalıdır^[131].

2.5. Bilgilendirme

Madde 19 uyarınca, Taraf devletler, mağdurların, mevcut destek hizmetleri ve hukuki önlemlere ilişkin yeterli bilgiyi zamanında ve anladıkları dilde almalarını temin etmek üzere, hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır.

Şiddet olayının hemen sonrasında mağdurlar, tam bilinçli ve güçlü kararlar alabilecek durumda olmayabilirler, destekleyici ortamdan yoksun bulunabilirler. Bu hüküm, böyle durumlarda mağdurlara yararlanabilecekleri farklı destek hizmetleri ve başvurabilecekleri hukuk yolları konusunda gerekli ve yeterli bilgilerin verilmesini sağlama zorunluluğu üzerinde durmaktadır. Başka bir deyişle ne tür yardım için nereye başvurulabileceği, gerekiyorsa mağdurun kendi dilinden, zamanında, yani mağdurun tam da buna ihtiyaç duyduğu zamanda kendisine anlatılmalıdır. Ancak bu, Sözleşme Taraflarına her dilde hizmet sunma yükümlülüğü getirmez; önemli olan, ülkelerinde en yaygın biçimde konuşulan diller neyse, bilgilendirmenin bu dillerde yapılmasıdır. “Yeterli bilgi” teriminden kastedilen, mağdurun bilgilendirme ihtiyacını eksiksiz karşılayacak bilgilerdir. Bu

[129] Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı uyarınca da toplu şikayette bulunulabilir.

[130] Bkz. dn.25.

[131] Bkz. dn.25.

bağlamda, örneğin destek hizmeti veren kuruluşun salt adının zikredilmesi yeterli olmayabilir; bunun yanında söz konusu kuruluşun iletişim adresinin, açılış ve kapanış saatlerinin ve verdiği hizmet türlerinin anlatılması da gerekir^[132].

2.6. İhbar

Sözleşme, genel olarak bireylerin, özel olarak profesyonellerin, şiddet eylemlerini ihbar etmelerini kolaylaştırmak için, Taraf devletlere aşağıdaki yükümlülükleri getirmektedir:

Taraf devletler, Sözleşme kapsamında yer alan her türlü şiddet eyleminin ifasına tanık olan veya makul nedenlere/gerekçelere dayalı olarak bir şiddet eyleminin gerçekleştiğine veya gerçekleşeceğine yönelik kuşkuları olan herhangi bir kimsenin, bunu ilgili kuruluşlara veya yetkililere bildirmesini teşvik etmek amacıyla, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır (m. 27).

Metni hazırlayanlar, bu Sözleşme kapsamındaki herhangi bir şiddet olayına tanık olan veya makul nedenlere/gerekçelere dayalı olarak böyle bir olayın gerçekleştiğine veya gerçekleşeceğine yönelik kuşkuları olan kişilerin bildirimde bulunmaya özendirilmeleri gerekliliğinden hareketle, kişilerin -arkadaşlar, komşular, aile üyeleri, meslektaşlar, öğretmenler veya topluluktaki diğer kişiler-şiddeti sarmalayan suskunluk perdesinin yırtılmasındaki önemli rollerini vurgulama gereği duymuşlardır. Bu tür kuşkuların bildirilebileceği yetkili mercilerin belirlenmesi, Tarafların tasarrufuna bırakılmıştır. “Makul nedenlere/gerekçelere dayalı” teriminden kastedilen, iyi niyetle ve dürüstçe yapılan bildirimlerdir^[133].

Taraf devletler, iç hukuk tarafından bazı uzmanlara uygulanan gizlilik ilkesinin, uygun olduğu durumlarda, bu kişilerin Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddet eyleminin gerçekleşmiş olduğuna ve daha ileri şiddet eylemlerinin gerçekleşeceğine dair makul sebepleri olması halinde, bu tanıkların durumu ilgili kurum ve yetkililere bildirme olasılığı önünde bir engel teşkil etmeyeceğini teminat altına almak üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır (m. 28).

Bu maddeye göre, Sözleşme'nin Taraflarınca sağlanması gereken şudur: Normal olarak mesleki gizlilik kurallarına uyması gereken profesyoneller (örneğin doktorlar ve psikiyatrlar), bu Sözleşme kapsamında yer alan ciddi şiddet fiillerinin gerçekleştiği ve yeni şiddet olaylarının gerçekleşebileceği yolunda makul nedenlere/gerekçelere dayalı düşüncelere sahiplerse, bu durumu yetkili kuruluşlara

[132] Bkz. dn.25

[133] Bkz. dn.25.

veya mercilere bildirebilmelidirler. Bu hükmün, söz konusu profesyonellere bildirimde bulunma yükümlülüğü getirmediğinin bilinmesi önemlidir. Bu kişilere, yalnızca gizliliği ihlal etmeden bu şekilde davranma imkanı tanınmaktadır. Gizlilik kuralları yasalarla belirlenebileceği gibi, gizlilikle ilgili kurallar ve bu kuralların ihlali gibi konular, farklı meslek grupları için etik kurallara ve mesleki standartlara da tabi olabilir. Bu hükmün amacı, ciddi şiddet fiilleri söz konusu olduğunda, hangisi olursa olsun, gizlilikle ilgili bir kuralın, bildirimini engellemesini sağlamaktır. Amaçlanan, kendi başına cezai soruşturma başlatmak değil, mağdurların yaşamlarını ve bedensel dokunulmazlıklarını korumaktır. Dolayısıyla ciddi bir değerlendirmenin ardından şiddet mağdurlarını korumak isteyen profesyonellere, bu olanağın sağlanması önemlidir^[134].

“Uygun olduğu durumlarda” terimi, Tarafların, bu hükmün uygulanabileceği durumları veya vakaları belirleyebilecekleri anlamına gelir. Örneğin Taraflar, madde 28’de yer alan yükümlülüğü, mağdurun önceden alınmış rızasına tabi kılabilirler. Ancak, mağdurun yaşının küçük olduğu veya fiziksel ya da zihinsel engel nedeniyle kendini koruyamayacak durumda olduğu kimi özel vakalar, buna istisna oluşturur. Ayrıca, Taraflardan her biri, bu hükmün uygulanacağı profesyonel kategorileri belirlemekten sorumludur. “Belirli profesyoneller” teriminin kullanılmasından amaçlanan, bu Sözleşme kapsamındaki herhangi bir şiddet fiilinin mağduru olabilecek kadınlar, erkekler ve çocuklarla temasa geçme görevi olan profesyonellerin kapsanmasıdır^[135].

3. Hukuki ve Cezai Yollara İlişkin Yükümlülükler

3.1. Hukuk Davaları ve Giderimler

29. madde, bu Sözleşme kapsamındaki herhangi bir şiddet fiilinin mağdurlarının, faile ve gerekli önleyici ve koruyucu önlemleri alma görevini yerine getiremeyen yetkililere karşı, medeni hukuk yollarına başvurabilmelerini sağlamayı amaçlamaktadır.

29. maddenin 1. bendi mağdurlara, fail karşısında hukuki giderim (medeni hukuk telafi ve tazminatları)^[136] sağlanmasını amaçlarken; 2. bent, gerekli

[134] Bkz. dn.25.

[135] Bkz. dn.25.

[136] Örneğin, 53. maddede atıfta bulunulan engelleme, yasaklama, kısıtlılık getirme ve yaklaştırmama emirleri bu kapsama girer. Bu tür emirler özellikle ev içi şiddet durumlarında geçerlilik taşıyor ve 52. maddede atıfta bulunulan acil ve çoğu kez kısa süreli koruma önlemlerini tamamlayıcı bir işlev görür.

önleyici ve koruyucu önlemleri alma görevini yerine getiremeyen yetkililer karşısında hukuk yollarına başvurma imkanları sağlamaktadır^[137].

Taraf devletler, mağdura yeterli hukuki giderim sağlayacak hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır (m. 29/1).

Taraf devletler, mağdurlara, güç ve yetkileri dahilinde gerekli önleyici veya koruyucu önlemleri almayan devlet makamlarına karşı, uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun yeterli giderim sağlanması için, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır (m. 29/2)^[138].

Bu Sözleşme'nin 5. maddesine göre, Sözleşme kapsamında yer alan şiddet fiillerini titizlikle önleme, araştırma ve cezalandırma yükümlülüğü altında olan resmi yetkililerin sorumluluğu burada bir kez daha yinelenmektedir^[139]. Bu yükümlülüğün yerine getirilmemesi, hukuki sorumluluk doğurabilir ve medeni hukukun da bu eksikliğe karşı tazmin yolları sağlaması gerekir. Bunların arasında, diğerlerinin yanı sıra, ihmal ve ağır ihmal durumlarında uğranılan zarara karşı hukuk yoluyla tazminat talep edilmesi de, yer almaktadır. Resmi mercilerin bu alandaki sorumluluğunun sınırları Tarafların kendi iç hukuklarıyla belirlenir ve Taraflar hangi ihmalkar davranışların hukuki işlem gerektireceğine kendileri karar verirler^[140].

Sözleşme, hukuki giderim açısından tazminat, velayet altına^[141] alma ve zorla evlendirmenin sonuçlarını, özel olarak düzenlemiştir.

[137] Mağdurun ölümü halinde, hukuk ve tazminat yolları bu kişinin varisleri için açık tutulmalıdır (Bkz. dn.25).

[138] Bent 2'de yer alan yükümlülük, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin, yetkili mercilerin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 2. maddesi (yaşama hakkı) kapsamında getirilen pozitif yükümlülüğü yerine getiremedikleri durumlarla ilgili içtihadıyla aynı doğrultudadır. Osman v. Birleşik Krallık ve Opuz v. Türkiye kararlarında Mahkeme şu hükmü vermiştir: "Yetkili mercilerin, kişiye karşı suçları önleme ve cezalandırma bağlamında yaşam hakkını koruma pozitif yükümlülüklerini yerine getirmediklerinin iddia edildiği durumlarda, yetkili mercilerin, üçüncü bir tarafın fiilileri nedeniyle belirli bir kişinin veya kişilerin yaşamına gerçek ve yakın bir tehdit olduğunu bu sırada bildiklerinin veya biliyor olmaları gerektiğinin, buna karşılık söz konusu riski bertaraf edebilecek ve yetkileri dahilinde olan önlemleri almadıklarının ortaya konulması gerekir.". Mahkeme, bu tür yerine getirememe durumlarının ağır ihmal veya yaşamı koruma görevinin bilinçli olarak görmezden gelinmesiyle sınırlı tutulamayacağını açıkça belirtmiştir.

[139] Bkz. yukarıda VI.9.Azami Dikkat ve Özen Gösterme Yükümlülüğü ("Due Diligence" İlkesi); yukarıda V.3.Taraf Devletlerin Sorumluluklarının Kapsamı.

[140] Bkz. dn.25.

[141] Velayet Altına Alma, Ziyaret Hakları ve Güvenlik başlıklı 31. madde için bkz. yukarıda V.1.2.Çocuklar

Taraf devletler, mağdurların bu Sözleşme’de belirlenen herhangi bir suç nedeniyle faillerden tazminat talep etme hakkına sahip olmasını temin etmek üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır (m. 30/1). Hasarın fail, sigorta şirketi veya finansmanı devletçe sağlanan sağlık ve sosyal sigorta hükümlerince karşılanmaması halinde, ciddi bedensel zarara uğrayanlara veya sağlığı ciddi biçimde bozulanlara, yeterli devlet tazminatı sağlanacaktır. Bu durum, mağdurun emniyetine gereken dikkat sarfedilmesi koşuluyla Taraf devletin, söz konusu tazminattan, fail tarafından verilen tazminatın düşülmesini talep etmesini ihtimal dışı bırakmaz (m. 30/2). Bu çerçevede alınacak önlemler, tazminatın makul bir süre içinde verilmesini teminat altına alacaktır (m. 30/3).

Bu madde, Sözleşme’de tanımlanan suçlardan kaynaklanan zararın tazmin edilmesi hakkını getirmektedir. Bent 1, zarar karşılama ve telafi yükümlülüğünün asıl olarak failin üzerinde olduğu ilkesini ortaya koymaktadır. Tazminat, sigorta şirketlerinden veya devletin sağlık ve sosyal güvenlik kurumlarından da istenebilir. Bent 2, tazminat açısından devlete yan bir yükümlülük getirmektedir. Tazminat için başvuruda bulunma koşulları iç hukukta belirlenebilir ve örneğin mağdurun ilk olarak ve en başta failden tazminat talep etmesi öngörülebilir. Metni hazırlayanlar, devletçe verilecek tazminatın, mağdurun bedensel olarak ciddi bir hasar gördüğü veya sağlığının ciddi şekilde bozulduğu durumlarda söz konusu olması gerektiğini vurgulamışlardır. “Bedensel zarar” teriminin mağdurun ölümüne yol açan yaralanmaları, “sağlığın bozulmasının” da madde 33’te atıfta bulunulan psikolojik şiddet fiillerinin neden olduğu ciddi psikolojik hasar durumlarını içerdiği kaydedilmelidir. Devlet tazminatının kapsamı “ciddi” yaralanmalarla ve sağlığın bozulmasıyla sınırlı tutulmuş olsa bile bu durum, daha elverişli tazminat düzenlemeleri yapılmasını ve devletçe ödenecek tazminatın unsurları için daha yüksek ve/veya düşük sınırlar getirilmesini engellemez. Özellikle belirtmek gerekirse, bu hüküm, Tarafların, Şiddet İçeren Suçların Mağdurları ile İlgili Avrupa Konseyi Sözleşmesi kapsamındaki yükümlülüklerini saklı tutar^[142].

Devletin tazminatla ilgili tamamlayıcı yükümlülüğü, mağdurun güvenliğine gerekli özen gösterildiği sürece, failin tazmine zorlanmasını engellemez. “Mağdurun güvenliğine” yapılan atfın anlamı şudur: Taraflar, failin tazmin zorunda bırakılmasına yönelik önlemler alırlarken, bu önlemlerin mağdurun güvenliği açısından yol açabileceği sonuçları dikkate alacaklardır. Bu, özellikle, bir failin devlete tazminat ödemek zorunda kalması nedeniyle mağdurdan intikam almak isteyebileceği durumlar için geçerlidir^[143].

[142] Bkz. dn.25.

[143] Bkz. dn.25.

Bu hüküm, mağdura tazminat ödenmesinde geçiş dönemine özgü ara bir devlet katkısını engellemez. Acilen yardıma ihtiyacı olan bir mağdur, çoğu kez karmaşık bir nitelik taşıyan hukuki süreçlerin sonucunu bekleyecek durumda olmayabilir. Böyle durumlarda Taraflar, tazminat işleminin devlet veya yetkili merci tarafından üstlenilmesini sağlayacak düzenlemeler yapabilirler. Daha sonra mağdura bir başka kaynaktan tazmin sağlanması durumunda, daha önce ödenen tazminatın tamamı veya bir bölümü geri istenebilir^[144].

Mahkeme kararına karşın failin bunu yapmak istememesi veya yapamayacak olması gibi durumlarda mağdura devlet tarafından tazminat ödenmişse, devletin failden bunu talep etme hakkı doğar^[145].

Devletin tazminat sağlaması için, Taraflar, 1983 tarihli Şiddet Suçu Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin 5 ve 6. maddelerinde belirtildiği gibi devlet tazminat sistemleri oluşturabilirler^[146].

Bu Sözleşme'de tanımlanan şiddet biçimlerinin mağduru, suçun işlendiği Tarafın yurttaşı olmayabileceğinden, devlet tazminatı o ülkenin yurttaşlarıyla o ülkenin yurttaşı olmayanları birlikte kapsmalıdır^[147].

Bent 3, tazminatın makul süre içinde, başka bir deyişle fazla gecikilmeksizin ödenmesini sağlamayı amaçlamaktadır^[148].

31. madde uyarınca, Taraflar, çocukların velayetinin ve ziyaret haklarının belirlenmesinde, bu Sözleşme kapsamındaki şiddet olaylarının göz önüne alınmasını temin edecek gerekli hukuki veya diğer tedbirleri alacaklardır (b. 1). Taraflar herhangi bir ziyaret hakkı veya velayet hakkının kullanılmasının mağdurun veya çocukların haklarını veya emniyetini tehlikeye düşürmemesini sağlayacak gerekli hukuki veya diğer tedbirleri alacaklardır (b. 2).

Bu hükmün amacı, yargının, bu Sözleşme kapsamında ele alınan şiddet olaylarını dikkate almadan temas emirleri çıkarmamasını sağlamaktır. Hüküm, çocuklar ve aileleri ile çocuklarla ailesel bağları olan diğer kişiler arasındaki teması düzenleyen yargı kararları ile ilgilidir. Vesayet, ziyaret veya temas haklarının derecesiyle ilgili kararlar alınırken, diğer faktörlere ek olarak, istismarcı olmayan bir bakıcıya yönelik şiddet kadar, çocuğun kendisine yönelik şiddet

[144] Bkz. dn.25

[145] Bkz. dn.25

[146] Bkz. dn.25.

[147] Bkz. dn.25.

[148] Bkz. dn.25.

olayları da dikkate alınmalıdır. Hüküm bir yandan failin ebeveynlik haklarını dikkate alırken diğer yandan da mağdurların haklarını ve güvenliğini güvence altına alma gibi karmaşık bir konuyla ilgilidir. Özellikle ev içi şiddet olaylarında, ortak çocuklar çoğu durumda mağdur ile fail arasında geriye kalan tek bağıdır. Birçok mağdur ve çocukları açısından görüşme emirlerine uyulması, genellikle fail ile yüz yüze temas anlamına geldiğinden ciddi bir güvenlik riski oluşturabilir. Dolayısıyla bu düzenleme, mağdurların ve çocukların daha fazla zarara karşı korunmalarını sağlama yükümlülüğü getirir^[149].

Taraf devletler, mağdura gereksiz bir parasal veya idari yük getirmeksizin, zorla gerçekleştirilen evliliklerin geçersiz ve hükümsüz kılınabilmesini veya sona erdirilmesini temin edecek hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır (m. 32).

Bu hüküm uyarınca gerçekleştirilecek hukuki girişimlerin kolay erişilebilir olması ve mağdurun üzerine gereksiz finansal ve idari yük getirmemesi önemlidir. Başka bir deyişle zorla yapılan bir evliliğin iptali veya sona erdirilmesine yönelik usuller, mağdur için aşılmaz güçlükler yaratmamalı, dolaylı olarak finansal güçlükler getirmemelidir. Ayrıca, evliliğin sona erdiriliş biçimi de zorla evlendirme mağduru kişinin haklarını etkilememelidir^[150].

3.2. Adli Önlemler, Cezai Yaptırımlar

3.2.1. Genel Yükümlülükler

Taraf devletler, Sözleşme kapsamında yer alan her türlü şiddete ilişkin soruşturma ve adli işlemlerin gecikmeksizin yürütülmesini ve mağdurun haklarını göz önünde bulundurarak yapılması amacıyla gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır (m. 49/1).

Taraf devletler, şiddetin toplumsal cinsiyete dayalı anlayışına ve insan hakları temel ilkelerine uygun olarak, Sözleşme uyarınca belirlenen suçların soruşturulması ve kovuşturulmasının etkili biçimde yürütülmesini sağlamak amacıyla gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır (m. 49/2).

3.2.2. Acil Müdahale, Önleme ve Koruma

Taraf devletler, sorumlu kolluk kuvvetlerinin mağdurlara yeterli ve hızlı koruma imkanları sunarak, Sözleşme kapsamında yer alan her türlü şiddete acil ve yerinde müdahale etmesini sağlamak üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır (m. 50/1).

[149] Bkz. dn.25.

[150] Bkz. dn.25.

Taraf devletler, işlevsel önlemlerin alınması ve kanıt toplama da dahil olmak üzere, kolluk kuvvetlerinin Sözleşme kapsamında yer alan her türlü şiddetin önlenmesinde ve mağdurların korunmasında acil ve yerinde müdahale etmelerini sağlamak üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır (m. 50/2).

3.2.3. Risk Değerlendirmesi ve Risk Yönetimi

Taraf devletler, risk yönetimini sağlamak ve gerekli olması durumunda koordineli destek ve güvenlik sağlamak üzere, ilgili yetkililerce ölüm riskine, durumun ciddiyetine ve şiddetin tekrarlanma riskine ilişkin bir değerlendirme yapılmasını ve gerek olması halinde eşgüdümlü güvenlik ve destek verilmesini sağlamak üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır (m. 51/1).

Taraf devletler, yukarıdaki bentte sözü edilen değerlendirmenin, soruşturma ve koruyucu önlemlerin uygulanmasının her aşamasında, Sözleşme kapsamında yer alan şiddet eyleminin faillerinin ateşli silahlara sahip olduklarını veya bunlara erişimlerinin olduğunu göz önünde bulundurulmasını sağlamak üzere gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır (m. 51/2).

3.2.4. Acil Engelleme Emirleri

Taraf devletler, ani tehlike durumlarında, ilgili yetkililerin, re'sen, ev içi şiddet failine, belli bir süre için mağdurun veya risk altındaki kişinin ikamet ettiği bölgeden ayrılma ve mağdurun veya risk altındaki kişinin ikamet bölgesine girmesini veya onlarla irtibat kurmasını yasaklama emri verme yetkisine sahip olmalarını sağlamak üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır. Bu madde uyarınca alınan önlemler, mağdurun veya risk altındaki kişinin güvenliğini ön planda tutacaktır (m. 52).

3.2.5. Kısıtlama ve Koruma Emirleri

Taraf devletler, Sözleşme kapsamında yer alan her türlü şiddet mağdurlarına uygun kısıtlama ve koruma emirlerinin mevcut olmasını sağlamak üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır (m. 53/1).

Taraf devletler, yukarıdaki bentte sözü edilen kısıtlama ve koruma emirlerinin, mağdur tarafından herhangi bir mali ve idari sorumluluk yüklenilmeksizin, acil korumaya uygun olmasını; belirli bir zaman dilimi içerisinde veya değiştirilinceye veya kaldırılıncaya kadar yürürlükte kalmasını; gerekli olduğu durumda, duruşma yapılmaksızın tek tarafıtemelde kullanıma konulmasını; diğer yasal kovuşturmalara bakılmaksızın ve bu kovuşturmalara ek olarak mevcut bulunmasını; bir sonraki yasal kovuşturmalarda maddi fiil olarak takdimine

izin verilmesini sağlamak üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaktır (m. 53/2)^[151].

3.2.6. Koruma Önlemleri^[152]

Taraf devletler, soruşturma ve adli takibatın her aşamasında mağdurların hak ve çıkarlarının yanı sıra, tanık olarak onların özel ihtiyaçlarını koruma altına almak amacıyla, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır (m. 56).

3.2.7. Çevirmen Sağlama Yükümlülüğü

Madde 56/1(h) uyarınca, Taraf devletler, soruşturma ve adli takibatın her aşamasında mağdurlara, davaya taraf olarak katıldıklarında veya kanıt sunarlar larken bağımsız ve yetkin çevirmenler sağlamakla yükümlüdür.

3.2.8. Yaptırımlar

Sözleşme, belli şiddet biçimlerinin ve ihlallerin suç olarak düzenlenmesi, belli şiddet biçimlerinin şikayete bağlı olmaması, cezayı ağırlaştırıcı ve hafifletici sebepler, uygulanabilecek yaptırımlar ve yaptırımlar uygulanırken göz önünde bulundurulması gereken hususlar ve çocukken şiddete maruz kalanlara ilişkin zaman aşımına^[153] ilişkin özel düzenlemelere yer vermektedir.

3.2.8.1. Belli Şiddet Biçimlerinin ve İhlallerin Suç Olarak Düzenlenmesi

Sözleşme, kasıtlı psikolojik şiddetin (m. 33), taciz amaçlı takibin (m. 34), fiziksel şiddetin (m. 35), cinsel saldırı dahil cinsel şiddetin (m. 36), zorla evlendirmenin (m. 37), kadın sünnetinin (m. 38), zorla kürtaj ve zorla kısırlaştırmanın (m. 39), kısıtlama ve koruma emirlerinin ihlalinin, suç olarak düzenlenmesi gerektiğini öngörmektedir.

41. madde, Sözleşme’de tanımlanan suçların işlenmesine yardım, teşvik ve kimi suçlara teşebbüs edilmesiyle ilgili ek suçları belirlemiştir. Sözleşme’de tanımlanan tüm suçlarda olduğu gibi, yardım, teşvik ve teşebbüs de kasıtlı olmalıdır. Metni hazırlayanlar, “yardımcı olma veya teşvik edip destekleme” terimlerinin yalnızca Tarafların ceza hukuklarında tanımlanan suçlar için değil, aynı zamanda idare hukukuyla medeni hukuk kapsamına giren fiiller için de geçerli olmasını vurgulamak istemişlerdir. Bu, özel bir önem taşımaktadır; çünkü

[151] Bkz. aşağıda 3.2.8.1.Belli Şiddet Biçimlerinin Suç Olarak Düzenlenmesi.

[152] Bkz. yukarıda V. 2.1.2.İkinci Mağduriyete Yol Açan Davranışlar.

[153] Bkz. yukarıda V.1.2.Çocuklar.

m. 78/3 uyarınca Taraflar psikolojik şiddet (m. 33) ve ısrarlı takip (m. 34) gibi fiiller için cezai olmayan yaptırımlar getirebilirler^[154].

Taraf devletler, Sözleşme'nin 33 (psikolojik şiddet), 34 (taciz amaçlı takip), 35 (fiziksel şiddet), 36 (cinsel saldırı dahil cinsel şiddet), 37 (zorla evlendirme), 38/a (bir kadının dış labiası, iç labiası veya klitorisinin tamamını veya bir kısmını kesip çıkarma, infibülasyon veya işlevini yapamaz hale getirmenin) ve 39. (zorla kürtaj ve zorla kısırlaştırmanın) maddelerince belirlenmiş suçların işlenmesine, bu suçlar kasten işlendiğinde, yardımcı olmak ve yataklık yapmanın suç olarak kabul edilmesi için, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır (m. 41/1).

Taraf devletler, kasten işlendiğinde, bu Sözleşme'nin 35 (fiziksel şiddet), 36 (cinsel saldırı dahil cinsel şiddet), 37 (zorla evlendirme), 38/a (bir kadının dış labiası, iç labiası veya klitorisinin tamamını veya bir kısmını kesip çıkarma, infibülasyon veya işlevini yapamaz hale getirmenin) ve 39. (zorla kürtaj ve zorla kısırlaştırmanın) maddelerince belirlenmiş suçları işleme girişimlerinin suç kabul edilmesi için, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır (m. 41/2).

Madde 42/2 uyarınca, Taraf devletler, herhangi bir kişinin bir çocuğu sözde namus adına işlenen suçları gerçekleştirmeye kışkırtmasının, yapılan eylemlerle ilgili olarak söz konusu kişinin cezai sorumluluğunu ortadan kaldırmasının önlenmesini temin etmek üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır. Böylece, yetişkinlerin cezai sorumluluktan kurtulmak için, cezai sorumluluk yaşı altındaki çocukları kullanması engellenmek istenmiştir.

Madde 53/3 uyarınca, Taraf devletler, uygulamaya konan, yukarıda sözü edilen^[155] kısıtlama ve koruma emirlerinin ihlalinin etkili, orantılı ve caydırıcı cezai yaptırımlara tabi olmasını sağlamak üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır.

Cinsel taciz (m. 40), cezai veya diğer yaptırım biçimlerine bağlanabilir.

Bu madde cinsel tacizin, cezai veya “diğer” yaptırıma tabi olması ilkesini getirmektedir. Başka bir deyişle metni hazırlayanlar, bu özel ihlalin faili olan kişinin karşılaşılabileceği sonuçları belirleme işini Taraflara bırakmak istemişlerdir. Genel olarak tercih edilen, bu maddeye giren fiillerin ceza kanunu kapsamında düzenlenmesi iken, metni hazırlayanlar birçok hukuk sisteminin cinsel tacizin medeni kanun veya iş kanunu kapsamında düzenlendiğini gözönünde bulundurmuştur. Sonuç olarak, Taraflar, kanunların cinsel taciz fiilini düzenlemesi

[154] Bkz. dn.25.

[155] Bkz. yukarıda 3.2.5.Kısıtlama ve Koruma Emirleri.

koşuluyla böyle durumların ceza kanunu mu yoksa idari ve diğer yaptırımlar kapsamında mı ele alınacağını kendileri belirleyeceklerdir^[156].

3.2.8.2. Belli Suçların Şikayete Bağlı Olmaması

Sözleşme, belli suçların şikayete bağlanmaması gerektiğini öngörmektedir.

Taraf devletler, Sözleşme'nin 35 (fiziksel şiddet), 36 (cinsel saldırı dahil cinsel şiddet), 37 (zorla evlilik) , 38 (kadın sünneti) ve 39. (zorla kürtaj ve zorla kısırlaştırma) maddeleri uyarınca belirlenen suçların soruşturulması veya kovuşturmalarının; suçun kısmen veya tamamen taraf devlette işlenmesi durumunda suçun mağdur tarafından bildirilmesi veya şikayette bulunulmasına bağlı olmamasını ve mağdur şikayetini veya ifadesini geri alsa bile kovuşturmanın devam etmesini sağlamak üzere gerekli hukuki veya diğer önlemlerin alınmasını öngörmektedir (m. 55/1).

Taraf devletler, iç hukuklarında öngörülen koşullara uygun olarak, kamu kurumlarının, hükümet dışı kuruluşların ve ev içi şiddet danışmanlarının, Sözleşme uyarınca belirlenen suçlara ilişkin soruşturma ve adli takibatın yapılması sırasında mağdurun isteği üzerine, mağdura yardım ve destek verme olanağını sağlamak üzere gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır (m. 55/2).

3.2.8.3. Cezayı Ağırlaştırıcı ve Hafifletici Sebepler

Madde 42/1, sözde "namus" adına işlenen suçlar da dahil olmak üzere, işlenen suçları mazur gösteren gerekçelerin kabul edilmemesini öngörmektedir^[157].

Taraflar, ceza kanununun ve ceza muhakemeleri kanununun belirli bir hususta gedik bırakmamasını sağlamalıdır. Diğerlerine ek olarak bu hüküm, Taraflardan, yargıda yer alan aktörlerin kişisel kanaatlerinin ve inançlarının, kanunun, yukarıda sözü edilen gerekçelerle fiillerin haklılaştırılmasına yol açan yorumları önlemelerini istemektedir. Dolayısıyla bent 1, Sözleşme'nin 12. maddesinin 5. bendinde yer alan yükümlülüğü özel olarak ceza hukuku bağlamında pekiştirmektedir^[158].

Madde 46, Taraflardan, a'dan i'ye kadar olan bentlerde değinilen koşulları, Sözleşme'de tanımlanan suçlara yönelik cezaların belirlenmesinde ağırlaştırıcı durum olarak dikkate almalarını istemektedir. Taraf devletler, aşağıdaki

[156] Bkz. dn.25.

[157] Bkz. yukarıda V.2.1.3.Toplumsal Cinsiyet Klişeleri ve Önyargılar.

[158] Bkz. yukarıda V.2.1.3.Toplumsal Cinsiyet Klişeleri ve Önyargılar.

sebeplerin, bu sebeplerin söz konusu suçun halihazırda temel unsurlarını oluşturmadığı hallerde, iç hukukun ilgili hükümlerine uygun olarak, Sözleşme’de belirlenen suçlarla ilgili olarak verilecek cezanın belirlenmesinde ağırlaştırıcı sebepler olarak göz önünde bulundurulabileceğini temin etmek üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır: suçun, iç hukukun kabul ettiği eski veya mevcut bir eşe veya birlikte yaşanan bireye karşı, aile fertlerinden biri tarafından^[159], mağdurla birlikte ikamet eden biri tarafından^[160] veya yetkisini kötüye kullanan biri^[161] tarafından işlendiği hallerde; suçun veya suçların mükerrer olarak işlenmesi halinde^[162]; suçun belirli şartlar nedeniyle şiddete açık hale gelmiş^[163] bir bireye karşı işlenmesi halinde; suçun bir çocuğa karşı veya çocuğun huzurunda işlenmesi halinde; suçun iki veya daha fazla insan tarafından birlikte hareket ederek işlenmesi halinde; suçtan önce veya suçun işlenmesi esnasında çok aşırı düzeylerde şiddet uygulanmış olması halinde; suçun silah kullanarak veya silah tehdidiyle işlenmiş olması halinde; suçun mağdura ağır fiziksel veya psikolojik zarar vermesi halinde; failin daha önce de benzer suçlardan hüküm giymiş olması halinde (m. 46).

3.2.8.4. Yaptırım Biçimleri

Taraf devletler, Sözleşme uyarınca belirlenen suçların, ciddiyetleri dikkate alınarak, etkili, orantılı ve caydırıcı cezalarla cezalandırılması için, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır (m. 45/1).

[159] Bu, suçun iç hukukça tanımlandığı şekliyle eski veya halihazırdaki evlilik veya evlilik dışı partnere karşı işlendiği çeşitli durumları kapsamaktadır. Ayrıca, ana baba, büyükanne, büyükbaba, çocuklar ve mağdurla ailesel bağımlılık ilişkisi olan mağdur yakını kişiler de bu kapsama girmektedir (Bkz. dn.25).

[160] Mağdurla birlikte yaşamakta olan kişi tanımı, aile üyeleri dışında aynı hanede yaşamakta olan kişilerle ilgilidir.

[161] Yetki/otorite sahibi kişiden anlaşılması gereken, örneğin öğretmen veya işveren gibi, mağdura üst konumda olan kişilerdir. Bu durumlarda ortak olan öge, böyle bir ilişkide normal olarak var olan güven ve ilişki çerçevesinde bu güvenin kötüye kullanılmasından ileri gelebilecek özel duygusal hasardır (Bkz. dn.25).

[162] İkinci ağırlaştırıcı durum sürekli tekrarlanan suçlarla ilgilidir. Burada kastedilen, bu Sözleşme’de suç olarak belirlenen herhangi bir fiilin belirli bir fail tarafından belirli bir zaman dilimi içinde birden fazla tekrarlanmasıdır. Bundan hareketle metni hazırlayanlar, suç teşkil eden belirli bir fiile tekrar tekrar maruz kalmanın mağdur üzerindeki özellikle yıkıcı etkilerini vurgulamaya gereği duymuşlardır. Ev içi şiddet söz konusu olduğunda sıkça görülen durum budur ve bu gerçekten hareket edilerek mahkeme kararlarının ağırlaştırılması seçeneği üzerinde durulmuştur (Bkz. dn.25).

[163] Sözleşme’nin İngilizce metninde “vulnerable”, Türkçe çevirisinde “savunmasız” sözcüğü kullanılmıştır.

- Taraf devletler, faillerle ilgili olarak aşağıda belirtilen diğer önlemleri de alabilirler:
- hüküm giyen şahısların izlenmesi veya bu şahısların kontrol altında tutulması;

çocuğun yüksek yararı^[164], ki buna çocuğun güvenliği de dahildir, başka bir şekilde teminat altına alınamıyorsa velayet haklarının geri alınması (m. 45/2).

Bu madde, ceza hukuku çerçevesinde cezalandırılması gereken çeşitli fiilleri tanımlayan 33'ten 41'e kadar olan maddelerle yakından bağlantılıdır.

Taraf devletler, para cezası talep edilmesi durumunda, failin mağdura karşı mali yükümlülüğünü yerine getirme kapasitesinin dikkate alınmasını sağlamak üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır (m. 48/2).

Bu düzenleme, alınan hukuki önlemlerin mağdur üzerindeki olası ve maksat dışı olumsuz sonuçlarının önlenmesini hedefler. Sözleşme'de tanımlanan suçların faillerinden çoğu, mağdurun kendi ailesinden kişilerdir. Dahası, bu kişiler çoğu kez tek başlarına ailelerinin geçimini sağlayanlar ve muhtemelen sınırlı aile gelirinin tek kaynağıdır. Dolayısıyla bir faile para cezası verilmesi, aile gelirine de yansıyacak veya nafaka ödeme gücünü etkileyecektir ki sonuçta bunlar da mağdur için maddi sıkıntılara yol açabilir. Böyle bir önlem bu durumda mağdurun dolaylı olarak cezalandırılması anlamını da taşıyabilir. Dolayısıyla bu hüküm, Taraflardan şunu sağlamalarını talep etmektedir: Faile getirilen herhangi bir para cezası, dolaylı olarak, mağdur için maddi sıkıntı

[164] Buradaki ikinci durumda "çocuğun yüksek yararına" yapılan atıf, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin 3 Aralık 2009 tarihinde Zaunegger v. Almanya davasında verdiği karar doğrultusundadır. Bu kararda üye devletlerin çoğunluğunda "velayetle ilgili kararların çocuğun yüksek yararını esas alması gerektiği" belirtilmektedir (§60). Özellikle dikkat edilmesi gereken husus, velayet haklarıyla ilgili olarak alınan önlemlerin hiçbir durumda çocuğu tehlikeye düşürücü, ona zarar verici mahiyet taşımamasıdır. Velayet hakkı ve çocukla temas çoğu durumda birbirleriyle bağlantılı olmakla birlikte, metni hazırlayanlar, kimi Tarafların kendi hukuklarında bu iki hususu birbirinden ayırmış olabileceğini hesaba katmış, dolayısıyla herhangi bir ebeveyne velayet hakkı olmaksızın da çocukla temas edebileme olanağı tanımışlardır. Özellikle bir ebeveynden diğerine yönelik ve çocuğun tanıklık ettiği ev içi şiddet olaylarında, fail durumundaki ebeveynle temas çocuğun yararına olmayabilir. Bu temasın sürmesi çocuğun üzerinde yaratabileceği olumsuz etkinin yanı sıra, failin mağdur duruma düşürdüğü kişinin güvenliği açısından da ciddi bir risk oluşturabilir; çünkü böyle bir temas sayesinde fail söz konusu mağdur ile de temasa geçip onu görebilir, verilen kısıtlayıcı veya engelleyici emri bu bahaneyle boşa çıkartabilir. Mağdurları korumaya yönelik tüm hukuk önlemlerinin başka bağlamalarda alınan hukuk önlemleriyle tutarlı olması önemlidir (Bkz. dn.25).

yaratacak bir mahiyet taşıyamamalıdır. Ancak bunun yargının bağımsızlığına gölge düşürmemesi ve yaptırımlara kişisel bir yaklaşıma yol açmaması önemlidir^[165].

Bu Sözleşme uyarınca belirlenen suçlar, mağdurla fail arasındaki ilişkinin mahiyetinden bağımsız olarak geçerli olacaktır (m. 43).

Bu Sözleşme çerçevesinde belirlenen suçların büyük bölümü, aile üyeleri, partnerler veya mağdurların hemen yakınındaki sosyal çevredeki kişiler tarafından işlenen suçlardır. Avrupa Konseyi üyesi ülkelerin geçmiş pratiklerinden birçok örnek, bu tür durumların kovuşturulmasına istisnalar tanıdığını göstermektedir. Yasada veya uygulamada tanınan bu istisnalar, örneğin, mağdurların ve failin evli veya yakın ilişki içinde oldukları durumlarda söz konusu idi. Bunun en önde gelen örneği, evlilik içi cinsel saldırıdır ki, bu fiil uzun bir süre salt mağdur ile fail arasındaki ilişkinin niteliğinden hareketle suç olarak tanımlanmamıştır. Bu nedenle metni hazırlayanlar, mağdur ile fail arasındaki ilişki biçiminin Sözleşme'de belirtilen suçların isnadını engelleyecek bir etmen olmadığı ilkesini getirmeyi gerekli görmüşlerdir^[166].

3.2.9. Zorunlu Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları Yasası

Taraf devletler, Sözleşme kapsamındaki şiddet eylemlerinde arabuluculuk ve uzlaştırma da dahil, zorunlu alternatif uyuşmazlık çözüm süreçlerini yasaklamak üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır (m. 48/1).

Avrupa Konseyi üyesi birçok devletin iç hukuku, gerek ceza hukukunda gerekse medeni hukukta alternatif uyuşmazlık çözümü süreçleri öngörür. Özellikle aile hukuku söz konusu olduğunda, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri, aile ilişkileri ve daha kalıcı çözümler açısından daha yerinde sayılır. Kimi hukuk sistemlerinde arabuluculuk veya uzlaştırma gibi alternatif çözüm yollarına ceza hukukunda da başvurulur.

Metni hazırlayanlar, bu alternatif yöntemlerin ceza hukuku ve medeni hukuk kapsamındaki birçok dava için sağladıkları avantajları sorgulamamakla birlikte, bir noktayı vurgulama gereği duymuşlardır: Özellikle bu tür alternatif çözüm yöntemleri zorunlu tutulduğunda ve mahkeme süreçlerinin yerini aldığı anda, olumsuz birtakım sonuçlar da ortaya çıkabilir. Şiddet mağdurları, alternatif çözüm süreçlerine, hiçbir zaman failerle eşit düzeyde giremezler. Mağdurların utanç, çaresizlik ve güçsüzlük duygularıyla baş başa bırakılmaları, buna karşılık failerin güç ve egemenlik duygusuna kapılmaları bu tür suçların doğasında vardır. Ev içi şiddetin ve kadınlara yönelik şiddetin yeniden özelleşmesinden

[165] Bkz. dn.25.

[166] Bkz. dn.25.

kaçınmak ve mağdurun adalet arayışını güçlendirmek açısından, başında doğal yargıcın yer aldığı ve yürürlükteki ulusal yasalar uyarınca yürütülecek karşıtlık temelindeki yargı süreçlerine erişimin sağlanması devletin sorumluluğundaki bir iştir. Bent 1, Tarafların kendi iç ceza ve medeni hukuklarında alternatif herhangi bir çözüm sürecine katılmayı zorunlu tutmamalarını talep eder^[167].

3.2.10. Hukuki Yardım

Taraf devletler, iç hukukta öngörülen koşullar altında, mağdurların ücretsiz hukuki yardım ve destek alma haklarını sağlayacaklardır (m. 57).

Şiddet olayının hemen ardından, kadınlara yönelik şiddet ve ev içi şiddet mağduru pek çok kişi, ellerindeki her şeyi veya işlerini bırakıp buldukları yerlerden ayrılmak zorunda kalmaktadır. Yargısal ve idari işlemler ise genellikle çok karmaşıktır; mağdurlar haklarını gerektiği gibi arayabilmek için hukuki yardıma muhtaçtırlar. Böyle durumlarda mağdurların hukuk yollarına gerektiği gibi erişimleri, masrafların fazlalığı nedeniyle güç olabilmektedir. Metni hazırlayanlar bu nedenle Taraflara, kendi iç hukukları çerçevesinde mağdurlara hukuki yardım ve ücretsiz hukuk danışmanlığı sağlama yükümlülüğü getirmeyi uygun bulmuşlardır. Bu hükmün esin kaynağı, Avrupa Konseyi İnsan Kaçakçılığının Önlenmesi için Eylem Sözleşmesi'nin 15. maddesinin 2. bendidir.

Madde 57, mağdura ücretsiz hukuki yardımı otomatik olarak tanımamaktadır. Böyle bir yardıma hak kazanmak için hangi koşulların gerektiğine karar verilmesi Taraflara bırakılmıştır. Bu hükme ek olarak ayrıca Tarafların Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 6. maddesini dikkate almaları gerekmektedir. AİHS'nin 6. maddesinin 3 (c) bendi resmen görevlendirilen bir avukatın ücretsiz hukuki yardımlarını yalnızca ceza davaları için öngörmesine karşın, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), *Airey v. İrlanda* davasında^[168], belirli durumlarda, AİHS'nin 6. maddesinin 1. bendine göre ceza davaları dışında da ücretsiz hukuki yardım sağlanması gerektiğini kabul etmektedir. Bu hak, sivil hakların ve yükümlülüklerin belirlenmesi için mahkemeye başvurmada AİHS'nin 6. maddesi kapsamında hukuki yardım/danışmanlık hakkı olarak tanımlanmaktadır^[169]. Mahkeme'nin görüşü, bir mahkemeye etkili erişimin, ücretsiz hukuki yardımı gerekli kılacağı yönündedir. Burada mesele, bir kişinin bir avukatın yardımı olmadan mahkemeye çıkmasının o kişinin kendi davasını gerektiği gibi ve tatmin edici şekilde ortaya koyup koyamayacağıyla ilgilidir. Mahkeme, bir kişinin kendi durumunu yeterli ve etkili biçimde ortaya

[167] Bkz. dn.25.

[168] Bkz. ECHR, *Airey v. Ireland*, 9 October 1979.

[169] Bkz. ECHR, *Golder v. United Kingdom*, 21 February 1975.

koyup koyamayacağını belirlenmesinde, işlemlerin karmaşıklığını ve durumun duygusal yanını dikkate almıştır. Eğer kişi kendi durumunu etkili biçimde ortaya koyabilecek durumda değilse, kendisine ücretsiz hukuki yardım sağlanmalıdır. Dolayısıyla, sivil davalarda ücretsiz hukuki yardımı öngören yasal düzenlemelerin olmadığı durumlarda bile, adalet adına, avukat tutacak maddi gücü bulunmayan kişilere hukuki yardımda bulunulması hususu değerlendirmeye tabi tutulmalıdır^[170].

3.2.11. Başka Bir Tarafça Verilen Hükümler

Taraf devletler, ceza hükmünü belirlerken, bu Sözleşme uyarınca belirlenen suçlarla ilgili olarak, başka bir Tarafça verilen nihai hüküm olasılığını da göz önüne alarak, gerekli hukuki veyadiğer önlemleri alacaklardır (m. 47).

4. Uluslararası İşbirliğine İlişkin Yükümlülükler

Bu Bölüm, Sözleşme'nin Tarafları arasındaki uluslararası işbirliğine ilişkin hükümleri ortaya koymaktadır. Bu hükümler, cezai ve sivil konularda yargısal işbirliği ile sınırlı kalmayıp, bu Sözleşme kapsamındaki her tür şiddetin önlenmesi ve şiddet mağdurlarına yardım edilmesi ile de ilgilidir^[171].

İstanbul Sözleşmesi, kadınlara yönelik şiddetin sınırlar arası işlenebileceği olasılığı nedeniyle (örneğin kız çocuğu, genç veya yetişkin kadınların bir başka ülkedeki birisiyle zorla evlendirilmesi gibi), uluslararası işbirliği yapılmasına ilişkin önemli düzenlemelere yer vermektedir.

Madde 1/1 uyarınca, Sözleşme'nin amaçlarından birisi, kadına yönelik şiddeti ve ev içi şiddeti ortadan kaldırma amacıyla uluslararası işbirliğini yaygınlaştırmaktır.

Sözleşme, Taraf devletlerin topraklarında şiddete maruz kalanlara adalete erişim hakkı tanımakta ve Taraf devletlere başka devletlerde suç işleyen

[170] Bkz. dn.25.

[171] Genelde ve özel olarak da ceza hukuku çerçevesinde yargı işbirliği bakımından Avrupa Konseyi önemli belgelere sahiptir. Metni hazırlayanlar, aşağıda sözü edilenler gibi belgelerdeki hükümlere benzer hükümlere bu Sözleşme'de yer vermeme yolunu seçmişlerdir. Burada sözü edilmesi gereken belgeler şunlardır: Suçluların İadesiyle İlgili Avrupa Konseyi Sözleşmesi, Suç Teşkil Eden Konularda Karşılıklı Yardımlaşmayla İlgili Avrupa Konseyi Sözleşmesi, bu belgelerin Ek Protokolleri (No. 86, 98, 99 ve 182), Ceza Davası Kararlarının Uluslararası Geçerliliğiyle İlgili Avrupa Konseyi Sözleşmesi, Suç Yoluyla Elde Edilen Varlıkların Aklanması, Araştırılması, Ele Geçirilmesi ve Müsaderesi ile İlgili Avrupa Konseyi Sözleşmesi, Suç Yoluyla Elde Edilen Varlıkların Aklanması, Araştırılması, Ele Geçirilmesi ve Müsaderesi ve Terörizmin Finansmanı ile İlgili Avrupa Konseyi Sözleşmesi.

vatandaşlarına yaptırım uygulama yükümlülüğü ve kendi topraklarında ikamet edenler hakkında ise kovuşturma açma olanağı sağlamaktadır.

4.1. Genel İlkeler

Madde 62, uluslararası işbirliğini düzene bağlayan genel ilkeleri ortaya koyar.

Taraf devletler, Sözleşme'nin hükümlerine uygun olarak hukuki ve cezai konularda işbirliğine ilişkin ilgili uluslararası ve bölgesel araçların uygulanması, benzer veya karşılıklı mevzuat ve iç hukuk temelinde uzlaşmış düzenlemeler yoluyla aşağıdaki amaçları gerçekleştirmek üzere birbirleriyle mümkün olduğunca geniş işbirliği yapacaklardır: Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddeti önleme, şiddetle mücadele etme ve şiddeti kovuşturma; mağdurları koruma ve onlara destek sağlama; Sözleşme uyarınca belirlenen suçlara ilişkin soruşturma ve cezai takibatlar; koruma emirleri de dahil, Taraf devletlerin yargı yetkilileri tarafından verilen ilgili hukuki ve cezai kararların uygulanması (m. 62/1).

Taraf devletler, Sözleşme uyarınca belirlenen ve ikamet edilen yerden farklı bir Tarafın topraklarında işlenen bir suçun mağdurunun, ikamet ettiği bölgenin devletin ilgili yetkilileri nezdinde şikayette bulunmalarını sağlamak üzere gerekli hukuki veya diğer tedbirleri alacaklardır (m. 62/2).

Sözleşme'ye Taraf diğer bir devletin ceza davalarında verdiği kararların uygulanması, suçluların iadesi ve suçla mücadele konularında devletlerarasında bir anlaşmanın bulunması koşulunu getiren Taraf bir devletin, bu türde bir anlaşma akdetmediği bir Taraf devletten böyle bir hukuki işbirliği talep etmesi halinde, Sözleşme, Sözleşme uyarınca ihdas edilen suçlar bağlamında ceza davalarında verilen kararların uygulanması, suçluların iadesi ve suçla mücadele konularında karşılıklı destek için, hukuki dayanak kabul edilir (m. 62/3).

Taraf devletler, 18. maddenin 5. bendine^[172] uygun olarak (şiddete açık hale gelmiş olan) mağdurların korunmasını kolaylaştırmak amacıyla, üçüncü devletlerle ikili ve çoklu anlaşmaların yürürlüğe konması da dahil, gerektiğinde, üçüncü ülkelerin kalkınma yardım programları ile kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddetle mücadele ve şiddeti önlemeyi bütünleştirmek için çaba göstereceklerdir (m. 62/4).

[172] Bkz. yukarıda V.1.1.2.Şiddete Açık Güç Durumdaki Kadın Grupları.

4.2. Risk Altındaki Kişilere Yönelik Önlemler

63. maddenin başlıca amacı, bir kez daha, Sözleşme Taraflarını bilgi alışverişinde bulunmaya özendirme ve Tarafları ayrıca bu özel durumla ilgili olarak bu Sözleşme kapsamında belirlenen kadınlara yönelik şiddet ve ev içi şiddet olayları kapsamındaki belirli fiillerin meydana gelmesini önlemeye yönelmektir. Bu Sözleşme kapsamındaki şiddet fiillerinin bir bölümü uluslararası boyutlar taşıyabilir. Bu nedenle, metni hazırlayanlar, bu Sözleşme’de tanımlanan, örneğin zorla evlendirme veya kadın sünneti gibi ihlalleri belirlemişler ve belirli bir ilke getirmişlerdir.

Bir Taraf devletin topraklarında bulunan bir kişinin, Sözleşme’nin 36 (cinsel saldırı dahil cinsel şiddet), 37 (zorla evlilik), 38 (kadın sünneti) ve 39. (zorla kürtaj ve zorla kısırlaştırma) maddelerinde atıfta bulunulan herhangi bir şiddet eylemine maruz kalma riskiyle karşı karşıya olduğu yönünde elinde mevcut bilgilere dayalı haklı gerekçeleri bulunan diğer Taraf devlet, söz konusu kişi için uygun koruma önlemlerinin alınmasını sağlamak amacıyla bu bilgiyi gecikmeksizin ilgili Tarafa iletacaktır. Bu bilgi, uygulanabildiği durumlarda, risk altında bulunan kişinin yararı için var olan koruma önlemlerine ilişkin detayları da içerecektir (m. 63).

İletilecek bu bilginin, yakın bir tehlikenin bulunduğuna ilişkin “makul nedenleri/gerekçeleri” olmalıdır. Metni hazırlayanlar, neyin “makul nedenler/gerekçeler” sayılacağına ilişkin ölçütlerin ayrıntısına bu Sözleşme metninde yer vermeyi gerekli görmemişlerdir. Dolayısıyla, tek tek durumlardan hareketle toplanan bilgiler ışığında, bu tür şiddet fiillerinin önlenmesi amacıyla bu bilgileri ne zaman ve hangi durumlarda paylaşacakları Taraflara bırakılmıştır. Bu bilgi, risk altındaki kişilerin yararına verilen koruma emirlerini de içerir^[173].

4.3. Bilgilendirme

Madde 64, uluslararası işbirliği, özellikle de ceza hukuku alanında zaten var olan bir ilkeyi güçlendirmektedir. Buna göre, bu Sözleşme kapsamında yer alan bir fiilin işlenmesi olasılığını engellemek için veya fiil gerçekleştiğinde ise araştırma ve kovuşturma sürecini başlatmak için devletler arasında etkili ve zamanında bir bilgi alışverişi olacaktır^[174].

Talep edilen Taraf, bu bölüm kapsamında yapılan eylemin nihai sonucu hakkında talep eden Tarafı derhal bilgilendirir. Talep edilen Taraf, aynı zamanda,

[173] Bkz. dn.25.

[174] Bkz. dn.25.

talep edilen eylemin gerçekleştirilmesinin mümkün olamaması veya uygulanmasının kayda değer ölçüde gecikmeye maruz kalması durumlarında, bunu, talepte bulunan Tarafa süratle bildirir (m. 64/1).

Bir Taraf, kendi yaptığı soruşturma çerçevesinde edindiği bilgiyi, bu bilginin ifşasının diğer Tarafa Sözleşme uyarınca ihdas edilmiş ceza gerektiren suçları önlemede, soruşturma veya işlemleri başlatma veya yürütmede yardımcı olabileceğini düşündüğünde ya da bu bilginin bu bölüm kapsamında diğer Tarafın işbirliği talebinde bulunmasına yol açacağını düşündüğünde, iç hukukun sınırları dahilinde, önceden talep olmaksızın diğer Tarafa iletebilir (m. 64/2)^[175].

İkinci bende uygun olarak herhangi bir bilgi alan Taraf, uygun görülmesi halinde dava açılmasını veya ilgili hukuki ve cezai davalarda bu bilginin göz önüne alınabilmesini sağlayacak bu çeşit bir bilgiyi, ilgili yetkililere ibra eder (m. 64/3).

4.4. Yargı Yetkisi

44. madde, Tarafların, Sözleşme'nin alanına giren suçlarla ilgili yargı yetkisi oluşturmaları açısından yerine getirilmesi gerekenleri ortaya koymaktadır.

Taraf devletler, suçun kendi topraklarında veya kendi bandıralarını taşıyan bir gemide veya kendi yasalarına göre tescil edilmiş bir uçakta veya kendi vatandaşlarından biri tarafından veya normal ikametgahı kendi topraklarında ikamet eden bir şahıs tarafından işlenmesi halinde, Sözleşme uyarınca belirlenen herhangi bir suçla ilgili olarak yargı yetkisi oluşturmak üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır (m. 44/1).

Taraf devletler, söz konusu suçun vatandaşlarından birine veya normal olarak kendi topraklarında ikamet eden birine karşı işlenmesi halinde, bu Sözleşme'de belirlenen herhangi bir suçla ilgili olarak yargı yetkisi oluşturmaya yönelik gerekli hukuki veya diğer önlemleri almaya çalışacaklardır (m. 44/2).

Sözleşme'nin 36 (cinsel saldırı dahil cinsel şiddet), 37 (zorla evlilik), 38 (kadın sünneti) ve 39.(zorla kürtaj ve zorla kısırlaştırma) maddeleri uyarınca belirlenen suçların kovuşturulması için, Taraf devletler yargı yetkilerinin söz konusu eylemlerin işlendikleri topraklarda cezalandırılması koşuluna tabi olmasının önlenmesini temin etmek üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır (m. 44/3).

[175] Bent 2, bir Tarafın, kendi araştırmalarıyla ilgili olarak bir başka Tarafa bilgi iletilmeyeceğini kendi tercihine bırakmaktadır (iletebilir sözcüğünün kullanılması bunun bir zorunluluk olmadığını açıkça ortaya koymaktadır).

Sözleşme'nin 36, 37, 38 ve 39. maddeleri uyarınca belirlenen suçların kovuşturulması için, Taraf devletler kendi vatandaşlarından biri tarafından veya kendi topraklarında ikamet eden bir şahıs tarafından işlenmesine ilişkin yargı yetkisinin, kovuşturmanın ancak mağdurun eylemi haber vermesinden sonra veya devletin suçun işlendiği yerle ilgili bilgiyi sağlaması halinde başlatılması koşuluna bağlı olmasının önlenmesini temin etmek üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır (m. 44/4).

Taraf devletler, eylemi icra ettiği iddia edilen failin kendi topraklarında bulunduğu hallerde ve söz konusu kişiyi sırf milliyetine istinaden üçüncü bir tarafa teslim etmedikleri durumlarda, bu Sözleşme'de belirlenen suçlarla ilgili yargı yetkisini oluşturmak üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır (m. 44/5).

Birden fazla Taraf, bu Sözleşme uyarınca belirlenen ve işlendiği iddia edilen bir suçla ilgili yargı yetkisi talebinde bulunduğu, ilgili Taraf devletler, yerine göre, kovuşturma için en iyi yargı yetkisini belirleme amacıyla birbirleriyle istişarede bulunacaklardır (m. 44/6).

Uluslararası hukukun genel kuralları saklı kalmak kaydıyla, bu Sözleşme, Taraf devletlerden birinin kendi iç hukukuna dayalı olarak icra edeceği cezai yargı yetkisini uygulamadan hariç tutmaz (m. 44/7).

4.5. Kişisel Verilerin Korunması

Kişisel veriler, 1981 tarihli Kişisel Verilerin Otomatik İşlemden Geçirilmesi Sürecinde Bireylerin Korunması Hakkında Avrupa Konseyi Sözleşmesi uyarınca, Taraf devletlerce üstlenilen yükümlülükleri müteakiben saklanır ve kullanılır (m. 65).

Bu hüküm, bu Sözleşme kapsamındaki her tür şiddet fiiline ilişkin kişisel verilerle ilgilidir. Özellikle mağdurlar başta olmak üzere kişilere yönelebilecek olası tehlikeler nedeniyle eğer bu kişilerle ilgili veriler herhangi bir güvence veya kontrol olmadan dolaşıma girecekse, madde 65 verilerin muhafaza edilmesi ve kullanılmasında özel olarak Kişisel Verilerin Otomatik İşlemden Geçirilmesi Sürecinde Bireylerin Korunması Sözleşmesi'ne atıfta bulunmaktadır. Madde, bu hükmün, Tarafların yukarıda sözü edilen Sözleşme uyarınca üstlendikleri yükümlülükler uyarınca uygulanacağını belirtmektedir. Ancak bu, Kişisel Verilerin Otomatik İşlemden Geçirilmesi Sürecinde Bireylerin Korunması Sözleşmesi'ne Taraf olmayanların bu Sözleşme'yi onaylamaları önünde bir engel değildir. Kişisel Verilerin Otomatik İşlemden Geçirilmesi Sürecinde Bireylerin Korunması Sözleşmesi, özellikle, kişisel verilerin yalnızca belirtilen

yasal amaçlar için muhafaza edilebileceğini, bu amaçlar dışında hiçbir şekilde kullanılmayacağını belirtmektedir. Ayrıca, bu tür verilerin, veri konusu kişinin teşhisine izin verecek şekilde muhafaza edilemeyeceği ve verileri muhafaza süresinin de kayıt ve muhafazayı gerektiren amaçlar açısından gerekli süreden uzun olamayacağı öngörülmektedir. Kişisel Verilerin Otomatik İşlemden Geçirilmesi Sürecinde Bireylerin Korunması Sözleşmesi ayrıca verilere izinsiz girilmesini, değiştirilmesini ve açıklanmasını önleyici güvenlik önlemlerinin alınmasını zorunlu tutmaktadır^[176].

VIII. İZLEME MEKANİZMASI

Bu Bölüm, Sözleşme'nin Taraflarca etkili biçimde uygulanmasını sağlamaya yönelik hükümler içermektedir.

İstanbul Sözleşmesi, Taraf devletlerin, Sözleşme'nin hükümlerini etkili bir biçimde uygulamalarını sağlamak amacıyla özelbir izleme mekanizması oluşturmuştur (m. 1/2).

İzleme mekanizmasında,

- Bağımsız Uzmanlar Grubu (GREVIO) (m. 66) ve
- Taraflar Komitesi (m. 67)

yer almaktadır.

1. Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddete Karşı Eylem Uzman Grubu (GREVIO)

1.1. GREVIO'nun Oluşumu

Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddet Uzmanlar Grubu (GREVIO), Sözleşme'nin Taraf devletlerce uygulanmasını izler (m. 66/1).

GREVIO, toplumsal cinsiyet ve coğrafi dağılım dengesinin yanı sıra çok disiplinli uzmanlık bilgileri de göz önünde bulundurularak, en az on, en fazla onbeş üyeden oluşur. GREVIO üyeleri, Taraf devletlerce gösterilen adaylar arasından Taraflar Komitesi'nce bir kez yenilenebilir. Dört yıllık görev süresi için, Sözleşme'ye Taraf devletlerin vatandaşları arasından seçilir (m. 66/2).

[176] Bkz. dn.25.

İlk on üyenin seçimi, Sözleşme'nin yürürlüğe girmesini takip eden bir yıl içinde yapılır. Diğer beş üyenin seçimi yirmi beşinci onay veya katılımı müteakiben gerçekleştirilir (m. 66/3).

GREVIO üyelerinin seçimi, aşağıdaki ilkelere bağlıdır:

Üyeler, yüksek ahlaki karakterli, insan hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği, kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddet veya bu mağdurlara yardım ve mağdurların korunması alanlarında muteber yetkinliğe sahip olarak bilinen veya Sözleşme kapsamında belirlenen alanlarda deneyimli kişiler arasından şeffaf bir yöntemle seçilir. GREVIO'nun iki üyesi aynı ülke vatandaşı olamaz. Üyeler temel hukuk sistemlerini temsil etmelidir. Üyeler kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddet alanındaki ilgili aktör ve kuruluşları temsil ederler. Üyeler kendi bireysel kapasitelerini temsil ederler, görevlerini yerine getirirken bağımsız ve tarafsızdırlar, görevlerini etkili biçimde yerine getirmeye hazır bulunurlar (m. 66/4).

GREVIO üyelerinin seçim yöntemi, Sözleşme'nin yürürlüğe girmesini takip eden altı ay zarfında, Sözleşme'ye Taraf devletlerle istişare edildikten ve oy birliği sağlandıktan sonra, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından belirlenir (m. 66/5).

GREVIO, kendi usul kurallarını belirler (m. 66/6).

GREVIO üyeleri ve usule ilişkin aşağıdaki 68. maddenin 9. ve 14. bentlerinde ayrıntılarına yer verilen ülke ziyaretlerini gerçekleştiren delege üyeleri, Sözleşme'nin ekinde belirtilen imtiyaz ve muafiyetlerden yararlanır (m. 66/7).

1.2. İzlediği Usul

Taraf devletler, GREVIO tarafından hazırlanan bir sualnameye dayanarak Sözleşme'nin hükümlerini yürürlüğe sokan hukuki ve diğer önlemler hakkında, GREVIO tarafından değerlendirilmek üzere, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne rapor sunar (m. 68/1).

GREVIO, 1. bende uygun olarak sunulan raporu, ilgili Tarafın temsilcileriyle birlikte değerlendirmeye alır (m. 68/2).

Sonraki değerlendirme usulleri, süresi GREVIO tarafından saptanacak dönemler halinde belirlenir. Her dönemin başında GREVIO, değerlendirme usulünün dayandığı belirli hükümleri seçer ve sualname gönderir (m. 68/3).

GREVIO, bu izleme usulünü gerçekleştirmek için uygun araçları belirler. Bu usul, her değerlendirme dönemi için, Taraf ülkelerin uygulamalarının değerlendirilmesine temel teşkil edecek bir sualname hazırlanmasını benimser.

Sualname, tüm Taraf devletlerce cevaplanır. Taraf devletler, sualnameye ve aynı zamanda GREVIO'nun her türlü bilgi talebine yanıt verir (m. 68/4).

GREVIO, Sözleşme'nin uygulanmasına ilişkin sivil toplum örgütlerinden, sivil toplumdan, insan haklarını korumaya yönelik ulusal kuruluşlardan da bilgi talebinde bulunabilir (m. 68/5).

GREVIO, Sözleşme'nin kapsamındaki alanlarla ilgili diğer bölgesel ve uluslararası belgelerde ve organlarda mevcut olan bilgilere gereken özeni gösterir (m. 68/6).

Her değerlendirme dönemi için sualname kabul edildiğinde GREVIO, Sözleşme'nin veri toplama ve araştırmaya ilişkin 11. maddesinde^[177] bahsedildiği gibi, Taraf devletlerdeki mevcut verilere ve araştırmalara gereken özeni gösterir (m. 68/7).

GREVIO, Sözleşme'nin uygulanmasıyla ilgili olarak Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi, Avrupa Konseyi'nin diğer ilgili uzman kuruluşlarından ve uluslararası belgeler uyarınca kurulan diğer kuruluşlardan bilgi alabilir. Bu birimlere sunulan şikayetler ve bunların sonuçları GREVIO'ya sunulur (m. 68/8).

GREVIO, ulusal yetkililerle işbirliği içinde ve bağımsız ulusal uzmanların yardımıyla, elde edilen bilginin yetersiz olması veya 14. bentte belirtilen durumların söz konusu olması durumunda, ek olarak ülke ziyaretleri gerçekleştirebilir. Bu ziyaretler süresince GREVIO, belirli alanlarda uzmanlaşmış kişilerden yardım alabilir (m. 68/9).

GREVIO, değerlendirmenin dayandığı hükümlerin uygulanmasına yönelik analizlerin yanı sıra, ilgili Tarafın belirlenen sorunların üstesinden gelebilmesine ilişkin teklif ve önerileri de içeren bir taslak rapor hazırlar. Taslak rapor, yorumlarını sunmak üzere, değerlendirme sürecinden geçen Tarafa iletilir. Bu yorumlar, GREVIO tarafından raporun hazırlanması sırasında göz önünde bulundurulur (m. 68/10).

Alınan bilgi ve Taraf devletlerce yapılan yorumlar temel alınarak GREVIO, Sözleşme hükümlerinin uygulanmasından sorumlu Tarafça alınan önlemlere yönelik rapor ve sonuçları kabul eder. Bu rapor ve sonuçlar, ilgili Tarafa ve Taraflar Komitesi'ne gönderilir. Kabul edilmesinin ardından, GREVIO'nun raporu ve sonuçları, ilgili Tarafça sunulan nihai yorumlar ile birlikte kamuya açıklanır (m. 68/11).

[177] Bkz. yukarıda VI.7.Araştırma, Veri Toplama ve Bulguları Paylaşma.

GREVIO, Sözleşme'yle ilgili ciddi ihlalleri önlemek ya da bunların ölçeğini veya sayısını azaltmak üzere acil dikkat gerektiren sorunların olduğu hakkında güvenilir bilgi aldığıında, kadınlara yönelik ciddi, kitlesel ve sistematik şiddetin önlenmesine yönelik alınan önlemlere ilişkin derhal özel rapor sunulmasını talep edebilir (m. 68/13).

İlgili tarafça sunulan bilgileri ve kendinde mevcut olan diğer güvenilir bilgileri göz önünde bulundurarak GREVIO, soruşturma yürütülmesi ve acilen GREVIO'ya bilgi sunulması için bir veya birkaç üyesini görevlendirebilir. Gerekli bulunması ve ilgili Tarafın rızasıyla soruşturma, söz konusu Tarafın topraklarını ziyareti içerebilir (m. 68/14).

14. bentte atıfta bulunulan araştırmanın bulgularını inceledikten sonra, GREVIO bu bulguları ilgili Tarafa ve uygun görüldüğü hallerde Taraflar Komitesi'ne ve Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'ne, yapılan tavsiye ve yorumlarla birlikte iletir (m. 68/15).

1.3. Parlamentoların ve Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi'nin İzlemeye ve Değerlendirmeye Katılımı

Ulusal parlamentolar, Sözleşme'nin uygulanması için alınan önlemlerin izlenmesine katılmaya davet edilir. Taraf devletler, GREVIO'nun raporlarını kendi ulusal parlamentolarına sunar (m. 70/1; 70/2).

Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi, Sözleşme'nin uygulanmasını düzenli olarak değerlendirmeye davet edilir (m. 70/3).

Bu hüküm, ulusal parlamentoların bu Sözleşme'nin uygulanmasını izlemedeki rollerini ortaya koymaktadır. 1 ve 2. bentler, Sözleşme Taraflarının, kendi ulusal parlamentolarını izleme sürecine katılmaya davet ve GREVIO raporlarını değerlendirmeleri için bu parlamentolara sunma yükümlülüklerini içermektedir. Metni hazırlayanlar, Sözleşme'nin uygulanmasında ulusal parlamentoların üstlendikleri önemli rolü vurgulamaktadır ki, bu da birçok durumda yasal değişiklikleri gerektirmektedir. Sonuç olarak, Sözleşme'nin uygulanmasını izlemede ulusal parlamentoların da yer alması önemli sayılmıştır.

Bent 3, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi'nin, bu Sözleşme'nin uygulanması için Taraflarca alınan önlemleri izleme rolüyle ilgilidir. Bir Avrupa Konseyi sözleşmesinde ilk kez yer alan bu hüküm, Parlamenterler Meclisi'nin Sözleşme'nin uygulanmasıyla ilgili düzenli aralıklarla değerlendirme yapmasını öngörmektedir. Metni hazırlayanlar, bu hükümle, Parlamenterler Meclisi'nin kadınlara yönelik şiddet konusunu gerek Avrupa Konseyi'nin gerekse üyesi

ülkelerin siyasal gündemlerine yerleştirmedeki önemli rolünü vurgulamak istemişlerdir. Meclis'in bu konudaki uzun süreli titizliği ve aynı alanda benimsenen çok sayıda tavsiye kararı dikkate alındığında, Meclis'in Sözleşme'nin uygulanmasının izlenmesinde yer alması, sonuçları da önemli ölçüde güçlendirecektir.

1.4. Genel Tavsiye Kabul Etme Yetkisi

GREVIO uygun olan durumlarda, Sözleşme'nin uygulanmasına ilişkin genel tavsiyeler benimseyebilir (m. 69).

BM Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi madde 21/1'den esinlenen bu madde, GREVIO'nun, gerekli gördüğü durumlarda bu Sözleşme'nin uygulanmasına ilişkin olarak genel tavsiye kararları almasına olanak tanımaktadır. Genel tavsiyeler tüm Taraflar için ortak bir anlam taşımaktadır ve bu Sözleşme'de yer alan maddeler veya konularla ilgilidir. Genel tavsiyelerin hukuki bağlayıcılığı olmamakla birlikte, Sözleşme'de yer alan konulara ilişkin anlayışı güçlendirerek ve Sözleşme'de yer alan hükümlerin etkili biçimde yaşama geçirilmesini sağlayacak net klavuzlar sunarak, Taraflar açısından önemli bir başvuru kaynağı oluşturmaktadır. Bu tavsiyeler ayrıca gelecekteki izleme turlarının parçası olacaktır^[178].

2. Taraflar Komitesi

Madde 67, bu izleme sisteminin diğer ayağını, bileşimi aşağıda verilen siyasal organı ("Taraflar Komitesi"ni) oluşturmaktadır.

Taraflar Komitesi, Sözleşme'ye Taraf ülkelerin temsilcilerinden oluşur. Taraflar Komitesi, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri tarafından toplantıya çağrılır. Komite'nin ilk toplantısı, GREVIO üyelerini seçmek üzere, Sözleşme'nin yürürlüğe girmesini takip eden bir yıl içinde yapılır.

Komite, Taraf devletlerden üçte birinin, GREVIO Başkanının veya Genel Sekreterin isteği üzerine derhal toplanır.

Taraflar Komitesi, kendi usul kurallarını kabul eder (m. 67).

GREVIO'nun, madde 68/11 uyarınca aldığı bilgi ve Taraf devletlerce yapılan yorumlar temel alınarak, Sözleşme hükümlerinin uygulanmasından sorumlu Taraf devletçe alınan önlemlere yönelik olarak kabul ettiği rapor ve sonuçlar, Taraflar Komitesi'ne gönderilir (m. 68/11). Madde 68/12 uyarınca,

[178] Bkz. dn.25.

68. Maddenin 1'den 8'e kadar olan bentlerinin usulüne hâlel getirmeyecek şekilde Taraflar Komitesi, GREVIO rapor ve sonuçlarını temel alarak ilgili tarafa hitaben

- GREVIO'nun sonuçlarını uygulamak üzere alınan önlemlere, gerekli olması durumunda ise bunların uygulanmasına yönelik bilgi sunulması için bir tarih belirlenmesine ilişkin,
- mevcut sözleşmenin daha doğru uygulanması için ilgili Tarafı işbirliğini teşvik etmek amacıyla

tavsiye kararları kabul edebilir.